

XV LETNIK
1934

MLADIKA

3

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

REŠIVCI UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Slodnjak Anton (9), Bezjak Martin (9), Bezjak Alojz (9), Slodnjak Jože (9), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (9), Rožanec Josip (9), Bufon Anica (9), Jeglič Stanko (9), Kiferle Danica (9), Bratulič Viki (7), Modrinjak France (9), Župni urad, Pišece (9), Šušteršič Franc (9), Jug Franjo (9), Samostan, Stična (9), Zorec Alojzij (9), Gole Anton (9), Golnar F. (9), dr. Bohinčeva Ivka (9), Volk Slavko (9), Kmecl Edmund (9), Lipoglavšek Slava (9), Rakovec Josip (9), Kladenšek Jernej (9), Pot Marko (8), Gradišnik Ivan (9), Moder Janko (9), Padar Jože (9), Benedečič Jakob (7), Štukl Jakob (9), Belinčič Vinko (6), Rotar Marija (9), Malovrh Jožica (9), Dobrovoljc Lojze (9), Pavlin France (9), Papler Marija (9), Aleš Franc (4), Pintar Julijana (8), Sancin Anton (9), Jere Anton (5), Radoš Martin (9), Skalar Marija (9), Bulovec Ivo (9), Jandejsek Mira (7), Rabuza Anton (7), Cesar Anton (7), Sodja Anton (7), Mlakar Jožef (7), Sodja Franc (7), Ažman Justin (5), Kocmur Francka (7), Demšar Viktor (8), Arko Jože (7), Lovšin Iva (7), dr. Češarek Franc (7), Kalan Minka (9), Skobe Ignacij (9), Petelin M. (9), Debevec Krista (8), Mikolič Silva (6), Kržišnik Helena (9), Vovk Jože (9), Zemljak Pavla (8), dr. Knific Ivan (9), Bobnar Janez (9), Bobnar Marija (9), Tršinar Slavko (6), Videnšek Ana (8), Lukovšek Ivanka (9), Kumar Marija (9), Finžgar Marija (9), Huth Srečko (9), Prisljan Janko (8).

Natan, Celje. Poslane uganke bom ob priliki priobčil. Prosim, pošljite še kaj!

L. D., Lj. in še nekateri. Kar se zdi vam pravično, bi bilo krivično za tiste, ki so »Spremenitev« rešili tako, kakor je želel zastavljavec.

N A R O D N O B L A G O

Molitev.

(Narekovala Kat. Piskernik v Lobniku pri Žel. Kapli.)

Marija je rodila usmiljenega Jezusa
na sam svet večer.
K obrezovanju ga je nesla na sam svet nov let,
na oltar ga je položila
svetle solze je točila,
s tem solzam je vse Jude pokropila.
Ti Judi so se zavzeli,
so Jezusa vzeli,
so ga nesli v sodno hišo,
tam so špilal in vadlal za njega.
Marija je za durmi stala,
je svetle solze pretokala,
s temi solzami je vse Jude pokropila.
Ti Judi so se zameknuli —
jim je Jezusa vzela,
ga je nesla po ravnem polj,
zraven je še tako rekla:
»O ti moj ljubeznjivi Sin,
kaj mora to biti?
Vsaka mati je imela posebej eno hišo,
jaz je nisem imela,
sem te v betlehemeski štalci rodila.«
»O nič, mati moja,
jaz sem vas na svetu ponižal,
vas bom v nebesih povišal,
na zlatem žeselnu boste sedeli
pa ta zlati rožni venec boste žebrali!«

»Kaj bi ti temu človeku lona dal,
če bi to molitev večkrat požebiral?«
»Ta bi rešil tri duše iz vic:
Očetu, materi in sam sebi svojo. Amen.«

(To molitev je treba trikrat žebirati!)

Dr. Angela Piskernik.

Zlati očenaš.

(Povedal Tone Gruden, doma iz Cerovelj pri Devinu na Krasu. Ta inačica je sorodna onim iz Vrtojbe, ki jih ima Štreklj. Tudi tam je turna voda. Sani = sagui, sezi.)

Molmo, molmo zlati očenaš,
ki ga je molu Jezus naš.
Jezus naš pride dole k nam,
našim bogin grešnikan.
Hudi Judje prideju,
v zelen gozd ga peljeju.
Čaki, čaki, zelen gozd,
drevce gremo jiskati.
Drevce smo nejšli,
Jezusu na rame založili.
predeleč smo ga zapodili,
če proti turni vodi.
Prej ku turnu vodu prepasámo,
sedem botov vomedlimo.
Sani, sani, primi za tu ženu,
za nja tu belu raku (roko).
Kaku ban primu,
ki nja dete s' mi bi smil'lo.
Žive skale pokaju,
svete žene jokaju.

Dor bu zmolu tu molitvicu, bu vzau tri dušice z vic:
prva je vočetova, druga je materna, treča samega
grešnika.

Jezus vrtnar.

(Pel Tone Gruden iz Cerovelj. Melodija je starinska, težko posnemljiva. Pesem, ki je očitno iz treh, ima podobnosti v številki 5155, 5159 v Štreklju. Vrtulan je po ljudski etimologiji iz it. ortolano = vrtnar.) L. Legiša.

Marija, Mati božja, prosi Boga za nas. Kaku ban jest prosila, ker molu nisi neč.	Jest nisen nobedn vrtulan, tudi rožic ne sadim, dušican pot popravljan prot' raj' nebeškemu.
H spovedi si hodu, blo bolše de bi ne biv, ta male grehe pravu, ta velike zatajiv.	Oj sijej, sijej, sonce ... Zjutrej ko venkaj priden, me dekle koneju, zvēčer kasno zajden, pastirci jočeju.
Rasti, rasti, polje, to polje žegnano, na tem polji stoji dekle, to dekle ajdovsko.	Kdor če u nebesa priti, mora biti taku čest, kakor je tisto dete, ki je snoči krščeno.
Se po njem ogleduje kot bi vidla Jezusa, Jezus po vrti hode, kot bi vrtulan biu.	

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje.** — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 150 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 in 1935 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

MLADIKA

LETNIK XV = 3 = LETO 1934

ZLOMLJENA SMUČKA

Janez Jalen

Pri krivem macesnu na najvišjem robu pred koncem Zelenice se je Lojz uštavil. Drobnost se prestopajoč je steptal s smučmi za dober seženj naokrog sneg, odpel smučmi, jih zasadil v trdež, odložil nahrbtnik, zateknil palici v stremeni in tako pripravil suh sedež za dva.

Razgreta od dolgega vzpona, ožgana od sonca in vetra, je pridrsela za Lojzom izza do tal zasneženega drevja po izvoženi smučini njegova sestra Mara. Lojz jo je pričakal z že natočenim gorkim čajem iz termalke, katero si je bil izposodil od Ferjana. S skoraj razposajenim namsehonom je ponudil upehani Mari pločevinasti kozareček:

»Da se ne prehladiš, deklica!«

»Mhmm,« je prikimala Mara, izpila na dušek in vrnila kozarec: »Pa nase nikar ne pozabi!«

Zaškrtaleso zapone pri stremenih in še preden je Lojz utegnil spraviti termalko, so že tudi Marine smučmi stale zasajene poleg palic. Lojz je še poskrbel, da se je Mara zapela, pokrila in ogrnila, potem sta pa sedla na pripravljene palice kakor dvoje ptic izpod neba, ki ne sejejo in ne žanjejo, a vendar živé.

Mara je posegla v Lojzov nahrbtnik — sama nahrbtnika še ni premogla — in postavila na sneg modro, po robih že precej okrušeno kanglico, v kateri je včasih nosila rajnemu atu malice na žago. V roko pa je vzela dokaj majhno stekleničko — skoraj gotovo so bila nekoč zdravila v njej — jo hitela potresati, tako razplunkala olje in kis in zlila penečo se tekočino na fižol v kanglici. Stekleničke ni zavrgla. Spravila jo je nazaj v nahrbtnik za drugič. Odrezala je Lojzu in sebi kos kruha, dala Lojzu s kruhom vred tudi žlico, postavila kanglico namesto na mizo sebi tik nad zapognjeno koleno, pogledala po strani Lojza in se ponorčevala: »Nič ne zmrduj! Saj si prav zjutraj pri pridigi slišal, da je beraštvo tudi svoje vrste bogastvo. In vedi, da je fižol riba revnih. Hooo!

Tako razkošnega števila rib kakor midva si vsi smučarji skupaj, kar jih je danes na Zelenici, ne bodo privoščili.«

»Mar mi je, kaj jem. Samo... kar priznam: Nerodno bi mi bilo, če bi naju kdo videl.«

»Zakaj?« se je začudila Mara.

»Bi rekel: Lej jih! Fant reduciran, dekcle na službo čaka, si pa smučanje privoščita.«

Mara je prenehala jesti: »Kaj so te morali res na cesto postaviti, da se boš naučil ljudi prav preценjevati?«

»Mar misliš, da jih ne znam?«

»Sebe že ne.«

»Samemu sebi nihče ni pravičen sodnik.«

»Čuden si, Lojz! Tisto poldrugo leto, kar si bil v službi, si s svojo boro plačo bolj skrbel za naju z mamó kakor zase. Kako lepo si me smučarsko opremil. Sebe pa samo za najhujšo silo. Sedaj pa... Fant! Druge naj bo sram, ne tebe.«

Lojz ni nič rekel. Le pogledal je Maro tako hvaležno, kakor pogleda žival, ki ji ruješ trn, katerega sama ne more doseči.

»Današnjega najinega izleta si pa kar nikar nič ne očitaj. Jesti bi morala doma tudi. Smučka pa, ne tvojih ne svojih, s toliko ljubeznijo prisluzenih in prizatajevanih, sploh ne pustim prodati. Nikoli nikdar ne. Jih rajši sežgem. Sneg ne pade samo za tiste, ki so vsega presiti. Če imam pa danes nov životnik, sem si ga sama spletla. Volno mi je pa znal Joža zastonj dati, kakor zna biti marsikdaj samo neizprosen računar. Tudi zate jo bo dal. Vem. Čaka le prave prilike, da te ne bo preveč bolelo.«

»Mara! Neustrašeno gledaš svetu v spačeni obraz. Dobro bi vzgajala otroke.«

Spet sta pričela zajemati. Pa je Mara kar s polnimi usti še povedala, da so ji sedaj za trdno obljubili nastavitev na kaki bližnji šoli. Naj se Lojz kar nič nikar ne boji. Tudi ona zna skrbeti za tri.

Od kočé in z brežin naokrog so se oglašali veselo brezskrbni pogovori smučarjev in so kaj pogosto zavriskali v glasen smeh.

Mara in Lojz sta bila pravkar spet nateknila rokavice in se razgledala, kako se najbolj neopazeno ogneta kočice, da jima ne bo treba nič zapraviti. Hotela sta že odbrzeti, pa ju je zmotil šum podrsajočih smučic in zamolklo prigluseni udarci krpljic na koncu palic ob pršeci sneg. Izza košate smreke se je prikazala po vseh najnovejših predpisih mode opremljena smučarka. Z Lojzom sta se začudeno spogledala, z Maro sta se pa takoj prepoznali kot nekdanji sošolki.

»Ooo, kaj mar motim?«

»Prav nič.« Mara je predstavila: »Moj brat. Gospodična Ida Kraševičeva.«

»Saj midva z gospodom se iz srečanj v Ljubljani že davno pozna, le doslej ni hotelo nikoli tako nanesti, da bi si tudi imeni mogla povedati,« je priznala Ida, slekla rokavico in ponudila Lojzu roko.

No, in potem —

Lojz je videl samo še Ido. Celó tega ni opazil, kako čudno se ujema njegova oprema z nad vse izbrano opremo spremljevalke. Ida se pa kar nič več ni menila za svojo družbo. Lojz še manj za sestro. Pozabila sta Maro poklicati celó takrat, ko sta šla v kočico pit čaj. Mara se je morala zadovoljiti z grenko tolažbo: »Jo že še spozna.« Pa je še pristavila, kakor bi molila: »Da bi le ne bilo prepozno.«

Dan se je nagnil. Drug za drugim so se spuščali smučarji v zasnežene plazove nad Sveto Ano, da bi jih nad Tržičem ne podila noč.

V drznih zavojih sta Lojz in Ida prevozila strmino. Bila sta kakor izbran par in marsikatera smučarka se je ozrla za Lojzom in marsikateri smučar je zavidal postavnega fanta pa brhko dekle.

Sama sebe vesela, razigrana od dolgo zaželenega poznanja, je Ida kakor razposajen otrok z vrh zameta odskočila na Ljubeljsko cesto.

Rrrsk.

Zakrtila je z rokami, omahnila naprej, padla, se zavrtela, podrsala po izvoženi cesti in obležala. Zaustavila jo je leva smučka, ki se je globoko zarila v mehki sneg na drugi strani ceste. Zadnji konec desne smučice se je pa prečudno postavil navpik, prvi konec pa je sam zase brzel po cesti navzdol, kakor bi ga vse na svetu prav nič ne brigalo.

Ida je zlomila smučko.

Lojz je ves prestrašen hitel pomagat. Ida je pa sama vstala, se ustopila sredi ceste z rokami v žepih in pričakala svojega zaskrbljenega spremljevalca.

»Gospodična Ida, ste se močno udarili?«

»Prav nič.«

Lojz se je spomnil smučk. Iz tujega, ameriškega lesa so bile. Kar slišal je, kako bodo doma njegovo ljubljeno oštevali. Očital si je, da je on zakrivil nesrečo. Nerodno mu je bilo. Boječe je pripomnil: »Kaka škoda je dragih smučk.«

»Nič jih ni škoda,« se je prešerno nasmejala Ida in iz same razposajenosti skušala prelomiti še levo smuč, pa ji ni uspelo.

»Gospodična, nikar!« je hotel obraniti Lojz Ido nadaljnje škode.

»Ah, kaj! Jutri si kupim druge, prav take. Saj imam še za troje takihle dilic prihranjenega denarja. In — samo reci, pa bom vse troje novih smučic tebi na ljubo prvo uro s sekiro razbila. Lojz!«

Ida je čakala. Lojz pa se je zadnje, zanj tako utesnjene čase navadil gledati tudi gospodarno. Vedel pa je, da bi prav za prav moral zavriskati, tako veselo in glasno, da bi na Košuti in Begunjsčici, na Stolu in Vrtači obstali vsi gamsi, dvignili glave in prisluhnili. Pa ni zavriskal. Hotel je le mirno povedati, da ni vreden tolike ljubezni. Kar skoraj izjecljal je:

»Sebičen izkoriščevavec bi bil, če bi ob taki plači, čeprav ni za ta mlada leta prenizka, sprejel toliko žrtev.«

Ida je tja v prazen dan zamahnila z roko: »Fant! Meni za vsakdanje življenje skrbi papa. Dovolj visoko je postavljen. Kar pa sama zaslužim, mi pusté do zadnje pare vse za sport.«

Lojz je prebledel. Odtrgala se mu je duša od srca. Desnica je sama od sebe tesno stisnila odlomljeni konec Idine smučice. Da je stal pred njim moški in ne ženska!... Kar sapo mu je zaprlo.

Kakor angel varuh je pridrsela Mara. Ponudila je sošolki svoje smučice in da bo sama že peš prišla do tete v Tržiču in da se Lojz lahko kar nocoj odpelje naprej — domov.

Ida je oba povabila v avtotaksi, ki ga telefonično naroči iz Tržiča in če treba, prav iz Ljubljane. Pa se niso mogli zediniti.

Lojz in Mara sta zdrsnila po Ljubeljski cesti navzdol. Ida se je pa spet oprijela svoje prejšnje družbe.

Mladi svet je pogledoval skozi okna obcestnih gostiln za Lojzom in Maro in znova zavidal postavnega fanta za brhko dekle in brhko dekle za postavnega fanta.

Na sredi zadnjega klanca se je Lojz ustavil z vzorno zaokretno kristijanijo, dvignil kakor dvoje kopij smučarski palici in povedal Mari, ki v izpeljavi kristijanije prav nič ni zaostala za bratom: »Ti, Mara! Potrpežljiva deklica naša!

Wl. Skoczylas: Perice.

Meni se tako zdi, da bi bilo vendarle treba nekaterim ljudem prepovedati, hoditi v gore.«

»Mhmm!«

Pa sta spet odbrzela naprej.

Teta v Tržiču jih je sprejela z odprtimi rokami. Tako dobro Lojz in Mara že davno nista večerjala.

Lojz je še razmišljal, Mara je pa pravkar zadremala, ko je pribrzel avto po zaostale stučarje.

Zjutraj sta, za dober teden poskrbljena, odrsela proti Radovljici. Ljudje so pa spet narobe mislili.

*

Drugi tečaj se je začel. Mara še ni nastavljena. Lojz tudi še vedno živi iz dneva v dan. Lačna baš nista. Celó večje znata poskrbeti mami za dobro kavo dvakrat na dan.

Ida hodi pa še vedno v urad. Če bi ne bili tako čudni časi, bi jo pa prav gotovo klicali že za gospo doktorjevo.

Ooo, kako bi Mara rada imela Ido za svojo svakinjo. Pa kaj, ko nikoli ne bo Lojzova žena. Ni razumela težkih časov. Škoda!

H U D A U R A

France Bevk

5.

Bil je že svetel dan, a ni še bilo sonca na hribih. Jutrnji hlad se je umikal toplejšemu zraku... Delavci so se usuli pred hišo. Moške so počasi krenili za hlevom v hrib. Preden pridejo v senožet, bodo zadnji, ker mladi hodijo hitro. Tine se je trudil, da bi hodil z Zalko. Pa je stal že Pavle ob njej. Klobuk si je bil potegnil globoko na oči, ki so mu izzivalno bliskale izpod krajcev. Ali se mu posmehuje radi sinočnjega bega? Ne, Zalka se ga ni otepala. Niti sence kakega podsmeha v zenicah! To ga je olajšalo. Krenila sta navkreber, hodila naglo, hitreje kot drugi. Prešla sta polje, že sta bila v rovtih, ki so se vlekli do gozda.

Tine ni prezrl, kako se je Pavle tiščal Zalke. Hodila sta skoraj z ramenom ob ramenu. Pavle ji je govoril na uho, a ona se je zveneče smejala. Nato je Zalka tekla. Fant je z dolgimi koraki hitel za njo. Nihče bi ju ne mogel dohajati. Dvigala sta se više in više, med gabre in med hraste,

med leskove grme... Včasih sta popolnoma izginila.

»Zlodej!« je Tine iztisnil skozi zobe.

Spočetka se je trudil, da bi ju dohajal, a je omagal. Zmanjkovalo mu je moči. Zalkin razbrzdani smeh mu je blodil kri. Stopal je med zadnjimi, počasi, noge so se mu vdirale v mah. Povesil je glavo. Udje so bili težki, ko da so iz svinca. Še težje so mu bile misli.

Odganjal jih je. Odganjal je tudi občutke. Toda bili so ko strahovi, ki so se mu spovračali vedno znova. Če bi mu bilo karkoli tako zelo pri srcu, bi bil sočno zaklel, pljunil in se vrnil. Zdaj pa ne! Ne toliko radi dekleta. Do nje je čutil prav tako kot sinoči. Radi Pavleta. Radi vroče želje, da bi si glede Zalke prišel na jasno.

Če bi bil Mohor zdrav, bi Tine morda pozabil to deklo. Saj je pozabljal dom, vse, le dekleta ne... Dom! Koča in nekaj kosov zemlje, trije lazi. Med vojsko, ko so se vojaki dan za dnem usipali čez hribe, se je bila sestri zgodila nesreča. Kam bi se dela z otrokom, ko ni mogla pričakovati dote? »Imej ti vse skupaj, če veš s tem kaj početi...« se je odpovedal domači revščini. Vzela je invalida. Vse, kar je Tineta še vezalo na kočo, je bilo ležišče v šupi in skrinja pod streho. Če bi ga ne bila zadrževala misel na Zalko, bi bil že odšel čez hribe in se ne povrnil več...

Ves čas, ko je težko prestavljal noge in trpko mislil, mu je plavalo deklo pred očmi. Potisnil si je klobuk na tilnik in pogledal navzgor. Ni je bilo več videti. S Pavletom je bilo že izginilo v gozdu, ki je delil rovtu od senožeti v vrhu hriba. Tudi ostali fantje in dekleta so bili že stopili med debla. Zaostalo je bilo le močno deklo širokega oprsja in debelega vratu. Klečalo je pred nekim grmom in zobalo borovnice.

»Midva sva za vkup, ki težko hodiva,« mu je pokazala od borovnic modre zobe.

Fant jo je pogledal po strani in nekaj zamomljal. Bila je Lizabeta; z materjo sta gostovali v Rugarjevi pajštvu. Prejšnja leta je služila pri Mlakarju, zdaj je bila doma; lovila je dnine. Z materjo sta bili večkrat lačni kot siti, pa je le imela napeta lica in močne roke. Njena družba mu je bila zdaj neprijetna, rajši bi bil sam. Če je prejšnja leta kedaj delal pri Mlakarju, se mu je rada prismojila. Nekoč mu je bila pisala razglednico, a jo je raztrgal. Nemirne misli so mu švigale ko strele... Dà, ko sta bila še otroka, sta se skupaj igrala. Doraščal je med vojsko. Vojaška služba v nekem laškem mestu. Dekleta ga niso posebno marala. Prerad je zameril, preveč je bil kot ogenj. Pa kaj mu je bilo za to! Po značaju ni

bil kak vrtoglavec, mislil je le na Zalko. Vesela in razigrana — oči so se mu prilepile nanjo. Plesal je z njo, a roke je niso mogle izpustiti. Sladko, a hkrati grenko se mu je razlivalo po udih. Še njen glas ga je prevzemal. Opazil je, da ji to laska. Ne, ni ga odbijala. Ali se z njim le igra?

»Kam pojdeš jutri?« je deklo izsoplo, težko, radi golše.

Zdrznil se je. Še vedno sta bila v rovtih. Grmovje, parobki, korenine, borovničeje in mravljišča. Preko pobočja je letela sraka in sedla na macesnovo vejo. Vriski fantov. Začetek pesmi, ki je utihnila... Kaj je rekla Lizabeta? Ni se zgenila od njega; usta so se ji topo nasmihala.

»Nisem se še odločil,« je mislil le na Zalko.

Misli so mu znova šle v preteklost... Rad, za vse na svetu rad bi bil Zalki povedal, kaj čuti. Izposodil si je povest, v knjigi je podčrtal vse tiste besede, ki so mu bile na srcu. Nato se je sramoval. Gotovo se bo smejala. Če bi jo srečal, bi ji ne mogel pogledati v oči. Vzel je sekiro, šel iskat dela v drugo vas; ni preстал. Prvič je stopil pod njeno okno, ni ga odpodila. Tudi se ni norčevala. Knjige ni omenila. Morda je še brala ni. Ali pa jo je brala in modro razumela. Govorila je, govorila in se smejala.

Nasmehnil se je tudi on in dvignil glavo. Lizabeta mu je hropé pripovedovala neko novico, ni je poslušal... Gozd, ki ga je vzdolž sekala gladka riža. Ob straneh so stala drevesa, ki so bila upognjena od plazov. Nekatera so bila polomljena; leže na tleh so prhnela. Grmovje, ki se je plazilo ko izmučeno. Na opostošenih mestih so rasle maline.

Upiral je oči med drevje. »Vlačuga!« je siknil tiho in stisnil pesti. In kakor da se je iznenada prestrašil te besede, je stisnil glavo med ramena. Oči so se mu meglile od srda. Skozi meglo je videl nekoga, ki stoji pod Zalkinim oknom. »Ali ne hodi nekdo k tebi?« Smejala se mu je. »Trije hodijo, vsi trije kruljavi.« Ne, ona nikoli ni prišla v zadrego.

V gozdu je bilo hladno, mračno. Od cvetic, ki so rasle v senci, in od mahu je vel poseben duh. Stopajočemu med sivimi skalami in rjavimi debli mu je bilo kot da blodi po svoji notranjosti... Kdo?... Nekje v hribu se je izdril kamen, hrumul skozi gozd, odskakoval od debla do debla in jim sekal rane.

»Sveta Pomagavka!« mu je Lizabeta skočila za hrbet.

Tine je stal na mestu in spremljal kamen z očmi. Hrumel je nizdol, se razbil ob veliki skali in utihnil.

Kdo hodi pod njeno okno? S tem jutrom mu je bilo skoraj jasno. Da, saj je bil že prej opazil, da tiščita skupaj in se iščeta z očmi. Ni se menil za to, dasi ga je rahlo peklo. Saj se Zalka spogleduje tudi z drugimi fanti. To ga že zdavnaj ni več bolelo. Misel na kateregakoli drugega bi ga ne bila tako vznemirjala kot misel na Pavleta. V glavi mu je kar šumelo od vprašanj. Ali pojde mar Pavle k Frenconu za zeta? Če Zalka zapusti Ivanca, bo ostala hiša neki dan prazna. Ni si znal odgovoriti. Prazno. Iz te praznine mu je vstajala hudobna misel. Pavle je zmožen vsega...

Z Lizabeto sta stopila iz gozda. Pred njima se je razprostirala strma, pokošena senožet. Skupine zelenih bukev. Posamez stoječi visoki macesni... V prvi rupi sta sedela Slivar in Ivanc in počivala.

Tine je dvignil obraz. Izpod krajcev klobuka je pogledal po hribu do vrha. Mlakarjeva senožet je ležala nekoliko više. Ves obširni, strmi breg je bil temnosiv. Seno je bilo še mokro od rose. Nekateri fantje in dekleta so že sedeli ob zgrabku. Kje je Zalka? Tine je zaman napenjal oči. Dekleta v pisanih jopicah in belih predpasnikih so si bila podobna ko metulji.

»Prav zelo bi mi ustregel, četudi le s stotakom... da bi preložil na drugo ramo...«

Fant je pogledal moža. Slivar je buljil v dolino, na ustnah mu je počival komaj viden nasme. Pa drugih še ni vprašal? Dà, Mohorja, a on pravi, da nima. To je Bog pomagaj! Ivancu so besede težko prihajale z jezika. Slivar je dolgo molčal.

»No, da. Saj smo vendar ljudje.«

Bil je skop človek, trd ko kamen, njegova dobrodušnost je zvenela nenaravno. Ozrl se je in zagledal Tineta. In Lizabeto, ki je bila sedla nekoliko više na parobek. Nejevolja mu je pobilsknila v očeh. Ni maral prič. Znova se je ozrl v dolino. Oči se mu kar niso mogle odtrgati od vasi.

»Poglej, Ivanc,« je začel nekam ponosito, »poglej moj in tvoj grič. Vsa ta zemlja, kakor da je eno. Med hudourniki in gozdovi vse najino...«

Tinetu je pogled ušel v dolino, splezal na nasprotno reber, na verigo gorá. Sonce je bilo že obsvetilo peči. Jutrnji mrč se je bil raztopil. Meglice so se odgrinjale druga za drugo ko zastori. Sončna luč je prodirala v soteske, delila zemljo v pasove. Ozračje je bilo jasno.

»Če bi bila vsa ta zemlja samo tvoja, ali samo moja, bi lahko izhajala... Ne?«

Ivanc je bil zatopljen v drugačne misli. Pomen besed mu je uhajal, zamrmral je le nekaj nerazločnega.

Wl. Skoczylas: Janošik z ljubico. (Barvasti lesorez.)

Tinetove oči so obstale na rdečkastem strnišču Slivarjeve brade. Fant ni razumel, zakaj se mora nenadoma tako srditi na tega moža. Da bi prepodil temne občutke, ki so zopet silili vanj, je zavriskal. S hriba mu je odgovoril drugi vrisk. Pavle? Z dolgimi koraki je spel navzgor, da ga Lizabeta ni mogla več dohajati.

6.

Fantje so plegli v rupi pod košato smreko. Starejša dekleta so sedela ob zgrabku in polglasno pela. Mlajša so zobala maline ob velikem grmu. Med njimi je bila Zalka. Vsa razigrana je brundala nekaj predse, Tineta ni pogledala. Oči so ji kdaj pa kdaj švignile k Pavletu, ki je ležal s klobukom na očeh. Bil je še neprespan od noči.

Zadnja sta se prizibala Slivar in Ivanc. V cerkvi z nasprotne rebri je pozvanjala k povzdigovanju. Dekleta so utihnili. Nekateri so šepetaje izmolili očenaš. Sonce je posijalo na pošev preko pobočja. Rosa se je sušila. Ves breg je bil, kakor da mu goré v nedrju nevidni ogenjčki in se kadijo.

»Z Ivancem bova postavila kopišča,« je menil Slivar. »Pretrde so najine noge, da bi se lovila za drugimi.«

Fantje in dekleta so planili na zgrabek, da ga obrnejo do vrha.

»Pa dajta, le dajta,« je godel Mlakar, si potegnul hlače do pasu in se oziral po fantih. Z očmi

je ujel Tineta, ki ni vedel, kako bi se vrnil k Zalki. »Tine, naklesti jima nekaj vejá.«

Fant je nategnil mrdo, požrl kletev, vrgel grablje v grm in pobral kanjec. S trdimi koraki je odšel po bregu do gozdiča, ki je stal ob robu senožeti. V njem je raslo kakih trideset dreves. Lepe, dorasle bukve.

V hladu in senci je sédel na mah, razbil s hrbtom kanjca kamen, ki je ležal pred njim. To ga je pomirilo. Splezal je na košato bukev, klestil tako srdito, da so mu pršele iveri v obraz. Veje so drsele na tla in hrstele.

Slivar je prinesel kopišča, ki so čez zimo in pomlad ležala pod pristrešjem svisli. Priostril jih je s sekuro. Ivanc je širil luknje, ki jih je bila zasula zima. Nato sta zabijala količe za plotič. Delala sta zložno, ni se jima mudilo. Do poldneva bosta že naredila, ni jima treba, da bi si lomila kosti.

Slivar se je ozrl po Tinetu, ki je privlekel vejá in jih z jezo spustil na tla. Nato mu je objel pogled vse obzorje, kakor da se ogleduje za vremenom. Na nebu je viselo le nekaj oblačkov, bili so nepremični ko otočiči. Ozračje, ki je bilo še pred uro tako čisto, se je narahlo zastrlo. Kazalo je na vročino. Četudj je bilo še zgodaj in sonce še ni sijalo s polno močjo, so bila telesa že vsa znojna.

Wl. Skoczylas: Božja milost.

»Seno, kot si ga le duša poželi. Bolj ko je človek bogat, bolj mu gre vse po sreči. Čudno je vse na svetu razdeljeno.«

Ivanc je z uhom sekire zabijal količe in v razmišljanju pačil usta.

»Pa vendar toži, da težko izhaja,« se je oglasil.

»No, da! Vse s tujimi ljudmi. Vse mora plačati. Ko mu otroci dorasejo, se mu bo drugače smejalo.«

»Danes ni več tako, kot je bilo. Tudi za kmeta ne. Še dekli je odpovedal. Vzel je tisto grbasto čečarno, ki mu gara skoraj zastonj.«

»To je uganil tudi nekoliko iz skoposti,« se je Slivar ozrl, če ga kdo ne sliši.

»Danes izhaja najlaže, kdor ima prav toliko zemlje, da jo lahko obdela s svojimi močmi.«

»Teh pa je malo. Zemlje ima vsakdo premalo ali preveč,« je Slivar premolknil. »Ti in Zalka tudi lahko vse podelata,« je dostavil, »še časa vama ostane.«

»Prelahko podelava,« je Ivanc zamahnil s sekuro, »zato nama primanjkuje blaga, da o denarju ni niti govora. Prekratka pri delu, prekratka pri jelu.«

Slivar se je nasmehnil med brki. Ivanc mu je nevede pokladal pripravne besede na jezik.

»Ko dobiš mladega, bo še trša. Ena roka več, ena usta več, a zemlje prav toliko...«

Ivancu je omahnila sekira. Besede so ga nemilo zadele. Na to nikoli ni bil pomislil. Neredko se je celó domišljjal, da mu bo laže, če bo dvoje rok več pri hiši. Nad nenadnim spoznanjem se ni le zavzel, ampak celó užaljen je bil. Zdelo se mu je, da je zvenelo iz sosedovih besed rahlo roganje.

Tine, ki je privlekel novih vejá, je ujel zadnje besede. Saj so bile le besede, a se je vendar čutil globoko prizadetega.

»Pri taki hiši da bi se ne dalo živeti?« je zinil razdraženo.

Slivar ga je jezno ošinil s pogledom. Kaj se fant meša v njune pogovore!

Tinetu je udarila kri v lica. Bolje bi bilo, da bi se bil povsem potuhnil.

»Saj ni treba, da človek tiči samo doma.«

Ivanca so besede zadele kot očitek, stresnil je z glavo. Nejevolja, ki jo je prej čutil do Slivarja, mu je rasla. Iztresel jo je nad Tinetom.

»Včasih že, ko si našel delo, kamor si se obrnil,« je zvišal glas. »Pa danes? Še tisti, ki so šli, se vračajo prazni ko beraška malha.«

Te besede niso bile brez stola. Toda bolj kot njihov pomen je zmedla Tineta sosedova zadirčnost. Kaj ima proti njemu? Vrgel je kanjec h

kopišču, vzel grablje in ne da bi še katero zinil, odšel po senožeti.

Slivar ga je spremljal s srditimi pogledi. Ni mu bilo neznano, da se Tine poganja za Zalko. Ivanc je molčal. Če ga je kdo spominjal na delo in mu govoril o zaslužku, ga je jezilo in peklo. Kakor da ni že vsega poskusil. »Preklete!« je izpljunil.

»Tudi meni ne gre tako, kot bi hotel,« ga je Slivar opazoval s strani. »Zdaj se še nekako porivamo dalje. Toda ko se bo Pavle oženil in bo prišel drobiž, mu bo tenka predla. Saj vem, kako je bilo z menoj. Nekdaj, ko je bila vaša in naša zemlja eno, jo je bilo prav za eno družino. Nič preveč in nič premalo.«

»A!« je prišlo trdó iz Ivanca.

Zdelo se je, da ga ne posluša, a je ujel vsako besedo. Ni se ozrl. Zvijal je trto, na kateri je stal, in si grizel jezik. Dà, nekoč je bil že slišal o tem a mu je popolnoma šlo iz glave. Že od jutra to cikanje na njegovo zemljo! Ni vedel, ali je v bobu ali v grahu.

»Moj stari oče mi je to razlagal,« je meril Slivar vpliv vsake besede na njegovem obrazu. »Slišal je od drugih. Ko je bil njegov oče razdelil zemljo, je bil še otrok. Tista rodbina je kmalu izumrla, ostala je le zadolžena hiša. Naši niso imeli denarja, da bi jo odkupili. Kupil jo je tvoj oče. Polju, travnikom, vrtu — vsemu se pozna, da je bilo razrezano ko pogača. Za enega bi je bilo, dveh pa ne more živiti.«

»Videti je tako,« je zategnil Ivanc s tesnobo v glasu.

Narahlo, prav narahlo je zaslutil, kam merijo besede. Nekam zmeden je jemal veje in jih vpletal med količe. Slivar je opazil, da je na Ivanca vplivalo. Ali ga je že spregledal do dna? Dolgo sta molčala.

Ivanc ni bil odločen človek, to ne, vendar ga je bilo težko pridobiti. Nova misel, ki mu je bila prej neznaná, se zlepa ni ukoreninila v njem. Morda čez kako leto. Za Slivarja je bilo to vse prepočasi. Že res, če se Pavle in Zalka zmenita, se Ivanc ne bo mogel prida otepati. Toda v hiši in na svojem kosu zemlje lahko ostane do smrti. In še njega preživi. Ne, tega ne! Pavle in Zalka v cerkev, a on nad plotove, da bo zemlja spet samo ena.

Ozrl se je po senožeti. Od drevja in od grmovja so visele dolge sence. Krčile so se bolj in bolj. Zagledal je Pavleta in Zalko. Hodila sta vštric. Bil je trd človek, a ob tem pogledu mu je zaigralo srce. Dalo mu je novega poguma. Po

strani je gledal Ivanca, ki si je bil napolnil vivček in ga prižgal. Vlekel je dim, ko da se hoče skriti za sivkaste kosmiče. Slivar je dobil časa, da znova začne.

»Ti, ali ne hodi naš Pavle za vašo?«

»Nič ne vem.«

Ivanc je izpljunil, oči so mu obstale na kopišču. Ni se hotel izdati, da ga je vprašanje presenetilo. Ne, on res ni nič vedel. Pa to ni bilo glavno. Prej je le rahlo slutil, kam merijo Slivarjeve besede, zdaj se mu je nenadoma zjasnilo. Grabilo ga je.

»Ti bi temu gotovo nasprotoval?«

»Zakaj nasprotoval?« je Ivanc neodkrito zategnil. Zalajal bi bil nanj, a ga je zadrževala misel na posojilo. »Jaz pri tem ne bom imel besede. Taka je, da bi ji hudiča ne mogel ubraniti, če bi si ga izbrala.«

Njegov glas je bil tako rezek, da je Slivarja kar zbadal. Čepel bo na zemlji, hudič, ne bo je dal od sebe, dokler se ne iztegne, je vedel Slivar. Težka nejevolja mu je zagrnila srce. Najbolje, če zdaj molči. Do večera je še daleč. In jutri je tudi še en dan.

(Dalje prihodnjič.)

Wl. Skoczylas: Sandomierz.

MLADOST

Sam ne vem, zakaj še pojem,
niti, česa si želim:
Bog zna, kaj je v srcu mojem,
ko tako v večer strmim.

Rad bi vedel, kaj zakriva
v težkem molku se srca,
kje konča megla se siva,
kaj pomeni vrisk sveta.

V meni se boré svetovi
z divjo silo dan na dan;
kdo me vodi k luči novi,
kaže mi prepad teman?

Kje je konec hrepenenja
vsega mladega srcá?
Mar je to skrivnost življenja,
da vse v meni se zdivjá?

Zdaj sem tih obstal na poti.
Srce prazno vame zre:
Bog zna, komu grem nasproti.
Joj, kako me v srcu žge!

France Novšak.

VABILO

Moja tiha, bela soba
je nocoj vsa rdeča, rdeča;
v njó se lije plameneča
dne gasnočega svetloba.

Pridi, deva moja bela,
in utoni v luči rdeči
in se vsa izroči sreči,
ki je k tebi roke vzpela!

Ah, v tej blaženi minuti
te vse v meni pričakuje;
tihi tvoj korak že čuje,
dih deviški tvoj že čuti!

Moja tiha, bela soba
je nocoj tak sladko rdeča:
v njej je neužita sreča
vstala iz mladosti groba.

Že je roke razklenila
in zdaj čaka, čaka naju,
da v ljubezni rdečem raju
naju v svoj objem bi skrila.

Vinko Žitnik.

NAD BREZONOM

Nad breznom sebe samega se v sladki grozi zibljem,
s svetilko uma svetim vanje in kaj skriva dno, ugibljem.

Do dna bi si pogledal rad v vulkanu doživetij,
skoz slutenj mrak bi našel rad v svet zadnjih razodetij.

V deželo nezavednega, v prečudne temne rove
bi rad posvetil, da bi vse odkril srcá svetove,
tako poslednje v sebi bi pregnal mrakove.

In verujem v prevaro lastno, da tedaj bi se otel iz te
tegobe,
v poldnevu uma našel pot do svoje bi podobe...

Svetilka uma, joj, še vedno mi premalo sveti,
mrak rdeči mojega srcá ne dá mi dna zazreti!

Vinko Žitnik.

MRTVA LJUBEZEN

Deklica, v zvezdah noč plameni,
božja roka je sveče prižgala,
mrtva ljubezen med njimi leži
in ne bo nikdar več vstala.

Midva zamišljena plakava v mrak,
sence, pogrebci sovražni, molčijo,
starci kostanji pozvanjajo v zrak,
pesem posmrtnico nama šuštiijo...

Gustav Strniša.

PREDPOMLADNA

Že marčni sneg kopni,
kristalni kapniki mirno rodé
velike motne solze, ki sunkoma polzé:
umirajoče zime kri...
Sonce razčesava
po polju — belem še — ognjene si lasé;
jih meče v mokre veje in poljublja brstje speče.
Nemir z neba do zemlje plava.
Srce tesno udarja;
sladkost opojnega nemira me boli;
skrivnost pomladi sije iz oči
ko nova zarja.
O, pridi, veliko doživetje,
ki ti obraza ne poznam! O, trešči me na tla,
o, dvigni me visoko v beli sij neba,
da sprejemem mladoletje!

Draga Krajnc.

DOMOTOŽJE

Matija Malešič

Zdravnik raztelesuje Sergeja Nikolajeviča. Moral bi prav za prav gledati njegovo ročnost, ali moj želodec in živci tega ne prenesejo. Zmeraj najdem kak izgovor ali izhod, da mi ni treba gledati, s kako navdušenostjo vlačí doktor iz odprtine jetra, vranico, želodec, kako vse natančno pregleduje in zraven modruje, koliko let bi še živel človek s takimi jetri, vranico, obistmi, želodcem. Današnji izgovor je bil, da ne bomo pred nočjo gotovi, če storimo vse natančno po predpisih in vsa komisija prisostvuje i vsem zdravniškim i mojim poslom. Saj si ne moreš pri luči tako natanko ogledati vsakega delca iz notranjščine ubogega Sergeja Nikolajeviča, kakor te sili tvoja znanstvena vnema in radovednost, ljubi doktor! Zaslíšati moram vrsto ljudi, ne vem, koliko in kako izpove ta in oni, zapisnika ne bom končal morda pred polnočjo, če ne začneva istočasno vsak svojega dela!

Pred menoj stoji enajst sinov matjuške Rusije. Pobiti in plahi so, nenadna smrt Sergeja Nikolajeviča jih je tako pretresla in zbegala, da se jim vidi, kako še ne vedó, kakšno bo življenje v baraki brez njega.

Da Sergeja Nikolajeviča niso ubili tihotapci in ga ni podrla krogla z one strani meje, ne dvomimo. Ležal je vznak pred puško, katere petelin je bil povezan z vrvico. Drugi konec vrvíce je bil ovit okoli hrastička tik ob mejnem potoku. Sklepamo, da je Sergej Nikolajevič potegnil puško proti sebi, ko si je bil prej nastavil cev na srce. Zagrmel je strel. Grigorij Atanazijevič in Mihael Ikanovič, ki sta tisti čas ob jutrnji zori bedela v baraki, sta stekla pogledat, kdo je ustrelil. Ko sta pribežala do Sergeja Nikolajeviča, je bil njegov smrtni boj že skoraj dobojevan. Krogla iz Sergejeve puške je dobro zadela njegovo srce.

Graničarski kapitan trdi, da so njegove komande stroge in natančne. Ni dovolj, da v zapisniku točno opišemo dejanski stan, ugotoviti moramo tudi ali vsaj poskušati ugotoviti, zakaj se je Sergej Nikolajevič ustrelil.

Grigorij Atanazijevič pripoveduje:

»Sergej mi je naročil, naj ga prebudim, ko pride vrsta nanj. Pa je pritekkel iz barake prej, kot bi moral v službo. Kaj ga je prebudilo, ne vem. Mislim, da mlatilnica, ki je že v jutrnjem mraku zaropotala. Čujete jo; še zdaj ropoče...«

V vasi ropoče mlatilnica, venomer, neutrudljivo, kar naprej in naprej, ropoče, ropoče, ropoče. Ušesa so nam polna njenega ropotanja.

»Zakaj misliš, Grigorij Atanazijevič, da ga je prebudila mlatilnica? Pa da je pritekkel pred barako, praviš? Zakaj pritekkel? Ali je bil vznemirjen, razburjen? Kako zvezo naj bi imela mlatilnica z njegovim prebujenjem, tekom pred barako, razburjenjem?«

»Pritekel je pred barako, da! V razburjenju se je ves tresel. Nihče drugi ga ni prebudil, nego mlatilnica. Sergejev oče je tudi imel mlatilnico, sam svojo mlatilnico, ne tako kot tu, da ima vsa občina eno.«

»Zakaj se naj bi Sergej razburil, ker je čul ropotanje mlatilnice?«

»Mlatilnica ga je huje ko vse drugo opomnila na dom, na tiste čase, ki so bili, pa se morda ne vrnejo več. Obupal je, da bi še kedaj bilo, kakor je bilo, pa si je naperil cev puške na srce.«

»No, no, Grigorij, da bi se človek ubijal, če mu ne gre, kakor bi rad? Kdo pa bi sploh bil še živ na tem svetu? Če bi bilo po tvojem, čuj, kaj tebe in tvoje tovariše ne tarejo iste skrbi, žalost in nadloge? Pa vendar, ali si boste zato poganjali krogle v srca?«

»Pri Sergeju Nikolajeviču je bilo to drugače. Nobenega nas ni tako grizla žalost po izgubljenem, po matjuški, po domu, ko njega. Včasih ni tedne spregovoril besedice, povešal je glavo, ogibal se nas je. Včasih se je vrgel na zemljo, bil z nogami po tleh, ril z glavo po travi. Kadar ga je prijelo, je bil kot iz uma.«

»Pa ga niste tolažili?«

»Tolažili — že, pa kaj je pomagalo? Še huje mu je bilo, očital nam je, da smo pozabili nanjo, na matjuško...«

»Misliš torej, da ga je žalost po domu pognala v smrt?«

»Kaj naj bi bilo drugega?«

Wl. Skoczylas: Motiv iz Italije.

Wl. Skoczylas: Podhališka krajina.

»Kako je bilo potem, ko je pritekel ves razburjen iz barake?«

»Vprašal sem ga, kaj mu je? Nobenega odgovora. Zadnje dneve je bil miren, nenadoma ga po navadi ni prijelo, otožnost je prej rasla iz dneva v dan. Na moj ogovor se je nečesa domislil, vrnil se je v barako in prišel zopet skozi vrata s puško na rami. Opozoril sem ga, da še ni čas, pa je vendarle odšel na stražo. Mudilo se mu torej ni, pa je le hitel. Kdo naj bi slutil, kaj mu je rojilo po glavi?«

Mihael Ivanovič je videl zadnji Sergeja Nikolajeviča živega. Njega je Sergej zamenil danes zjutraj v službi. Z naglimi koraki je prišel ob potoku, glavo je sklanjal, obraz skrival. Ni vprašal, kakor bi moral, če mu želi Mihael Ivanovič ob predaji dolžnosti kaj povedati. Mihael mu je povedal, da ni nikjer opazil nič sumljivega, Sergej je pa le še bolj povetil glavo in nekaj zamomljal, česar Mihael ni razumel. Sergejevo vedenje se Mihaelu ni zdelo čudno in nenavadno. Sergeja so poznali vsi: kadar ga je prijelo, je bilo najbolje, da so ga pustili v miru. Počasi se je Mihael vračal iz službe. Pred barako se je še ozrl na Sergeja. Sergej ni pogledal čez potok v sosednjo državo. Naslonil se je na tisti hrastiček, pred katerim smo ga našli mrtvega, s hrbtom je bil obrnjen proti meji, v vas je strmel, kjer je pela mlatilnica svojo neutrudljivo pesem. Mihael Ivanovič je omenil Grigoriju Atanazijeviču, kako čuden je zopet Sergej Nikolajevič, ali Gregorij je samo skomignil z ramenom. Preden je Mihael legel na trdo ležišče, je zagrmel tam ob hrastičku ob potoku strel.

Z Grigorijem Atanazijevičem sta stekla pogledat, ali Sergeju Nikolajeviču nista mogla več pomagati.

Vzroka Sergejevega samomora torej ni težko ugeniti. Ali bojim se, da bi bil prej gotov ko zdravnik. Gotovo bi me poklical v barako, ko bo dvignil iz Sergejeve lobanje možgane in mi hotel razložiti kako pičico na njih, ki bi se mu zdela nenavadna in ki bi morda dala pojasnila za Sergejev beg iz življenja. Pa že rajši zaslišujem in poslušam pripovedovanje sinov matjuške Rusije, kot pa gledam, kako ročno bo odprl zdravnik Sergejevo glavo. Naj bo po kapitanovo! Njegove višje komande bodo zadovoljne z zapisnikom, do pičice natanko bo-

mo napisali pripovedovanja Sergejevih tovarišev, Sergejev samomor bo pojasnjen z dveh vidikov.

Dimitrij Dimitrijevič, tisto, da je rajnega Sergeja tako neizrečeno mučilo domotožje, vemo. Ti nam razloži, ali ni morda prignala Sergeja do obupnega koraka tudi še kaka druga skrb? Gotovo si že slišal, koliko ljudi gre v smrt radi nesrečne ljubezni...

Sergej Nikolajevič je hodil v vas k tisti Juliji, tam v drugi hiši za vaško krčmo...

Kapitan oživi. Grigoriju Atanazijeviču in Mihaelu Ivanoviču pomigne k sebi. V vas ju napoti po Julijo... »Saj jo tudi zaslišite? Morda le kaj važnega pove.«

Imej svoje veselje, kapitan!

Misliš, Dimitrij Dimitrijevič, da je šel Sergej Nikolajevič radi Julije v smrt? Ali je imel pri njej kakega tekmeča? Ga morda ni marala? Sta se morda sprla v zadnjih dnevih?

Tekmeča je Sergej Nikolajevič pri Juliji iz vasi res imel. Ali da bi šel Sergej radi Julije v smrt? Ne, tega Dimitrij ne verjame! Sergej je imel doma nevesto, o, kako nevesto! Sliko je nosil vedno s seboj...

Dimitrij Dimitrijevič pomigne na Sergejevo zapuščino, ki leži pred menoj na mizi. Kapitan pobrska po tem kupčku in izvleče iz njega fotografijo. Le mimogrede pogledam na sliko, ki je že oguljena in zamazana. Kaj bi ne bila, če jo je Sergej nosil toliko let s seboj, če je šla tolikim tovarišem iz roke v roko, če jo je Sergej vsak dan jemal iz listnice, gledal jo, občudoval in poljubljal? Slika name ni napravila vtisa, da je bila

Sergejeva nevesta taka krasotica, kakor jo je z vzdihom opisal Dimitrij Dimitrijevič.

Za tisto, da, za tisto bi morda šel Sergej Nikolajevič v smrt, za tisto na sliki. Ali za Julijo? Kaj je Julija proti tisti? Še senca ne! Tista pa je bila lepa, mlada, bogata, take ni bilo blizu. Sergeja so zavidali vsi, ki so Tatjano poznali. Njena in njegova nesreča je bila, da je bila tako lepa, mlada in bogata. Glasovi od tam so pravili, da jo je pustil komisar z vojaki prignati v svoje stanovanje... Sergej ni hotel verjeti. Ali kadar si je razbijal s pestmi po čelu in butal z glavo ob steno, je gotovo rila po njegovi glavi prikazen, kako suvajo sirovi vojaki njegovo nežno, lepo, mlado Tatjano in jo ženejo v komisarjevo stanovanje.

Pa so sedaj, v zadnjih dneh prišli tisti glasovi od tam? Je to tako zbegalo Sergeja?

»O ne! Glasovi so pravili to že tedaj na Krimu, ko smo vsi, tudi Sergej, še mislili, da se vrnemo domov in se maščujemo. Sergej je zvedel, da so mu domačijo požgali. Stisnil je pesti in zobe in se zaklel, kako se maščuje. Glasovi so pravili, da so mu ubili očeta, ki se je ustavljal, ko so mu plenili polne kašče. Sergej je povесil glavo in se ves stresel, nato je pokleknil k molitvi za očetovo dušo. Ko pa so mu povedali, kaj so napravili s Tatjano, mu je prvič zagorelo v očeh tisto strašno, česar smo se bali. Tedaj se je prvič vrgel na zemljo, ril z glavo po travi, otepal ko pobesnel z nogami po zemlji.«

Te strašne vesti so bile torej že stare. Neposredni povod za Sergejev samomor niso mogle biti, ne?

»Stare so bile res, ali pri Sergeju, se je zdelo, so vedno znova oživele, kadar ga je prijelo. In zmeraj huje ga je prijemalo. Saj ni čudno. Služba tu ni naporna, pa tudi med službo, na stražah in obhodih, zmeraj lahko premišljaš, kar te teži. V službi in ob odmorih, v urah brez spanja na naših trdih ležiščih, povsod, povsod in zmeraj misel na pogorelo domačijo, ubitega očeta, na Tatjano, ki jo suvajo sirovi vojaki pred komisarja... To poleganje na trdih deskah v baraki, obhodi ob potoku s puško na ramenu, vse to ni bilo za Sergeja, ki se je bil rodil na velikem posestvu. Če je bil kedaj lačen, je to težje prenašal ko mi, ki nismo imeli doma vsega v takem izobilju ko

Wl. Skoczylas: Dvorec.

Sergej. Kolikokrat je tožil, da pojde rajši kam za hlapca! Bi bil vsaj pri delu, ki ga je bil vajen. In pri trdem delu bi laže pozabil na dom. Ko je danes zjutraj zaropotala mlatilnica, je bila kupa bridkosti polna. Mlatilnica ga je opomnila na tiste čase, ki so bili, ki pa se ne vrnejo več, na vso njegovo nesrečo ga je opomnila. Ali je čudno?«

Na poti od vasi čujemo kričanje in vreščanje. Kričanje se bliža in je vse silnejše, prekričuje ropotanje mlatilnice. Julija se brani in otepa. Grigorij Atanazijevič in Mihael Ivanovič imata dovolj posla, da jima ne uteče nazaj v vas in da jo sploh spravita bliže nam pred barako. V razdalji kakih petdeset, šestdeset korakov izza Julije in Grigorija Atanazijeviča in Mihaela Ivanoviča opreza kopica žensk, kaj bo z Julijo. Ženske odganjajo otroke, ki silijo za Julijo. Ko nas Julija opazi, steče proti nam. V jok udari.

»Kaj hočete od mene?... V tako sramoto me spravljate pred vso vasjo... Kaj sem jaz kriva?«

Ne, ti pa res nisi kriva Sergejeve smrti. Radi tebe se gotovo ni ustrelil! Nisi ne mlada ne lepa, kaj ga je le mikalo na tebi?

Vesel sem, da se ni skuhalo v moji glavi misel, naj privedejo Julijo. Pogledam kapitana. Ni v zadregi. Službeno jo vpraša: »Julija, kaj si imela z rajnim Sergejem Nikolajevičem?«

Julija tuli: »Jaz da bi z njim kaj imela?«

»Hodil je k tebi v vas! Priče so tako izpovedale!«

»Perilo je nosil k meni prat! Prala sem mu, to je res! Vse drugo so si izmislili grdi jeziki!« Julija

se dere, ko da ji vlečemo kožo z glave. Ženske tiščijo k nam, otroci nas obkrožajo.

Kapitan se obrne k meni. Z očmi me opomni, da je zasliševanje moja naloga. Gleda, ko da se hoče opravičiti, da je sploh káko rekel in posegel v moje področje. Tako se opravičujejo njegove oči: To sem vprašal le zato, da vidi Julija, kako sta morala graničarja ponjo, da nista šla iz lastnega nagiba...

»Če ste mu samo prali, Julija, greste lahko domov!« rečem.

Julija sprva ne verjame. Nato pa steče nazaj proti vasi, ko da ji gori pod nogami.

Kapitan me debelo gleda: Brate, ali ne veš, kako natančni so moji višji? Še jaz bom grajan, če bo zapisnik pomanjkljiv! Ali jaz si umijem roke, prijatelj moj v civilu! Ti glej!

V baraki za mojim hrbtom raztelesuje zdravnik Sergeja Nikolajeviča. Stene barake so lesene in tenke, okno nad mojo glavo je odprto. V tem trenutku slišim, kako reže doktorjeva žagica Sergejevo lobanjo. To enakomerno škrtanje žagice me vrže s stola.

»Čemu še nadaljnja zasliševanja? Kaj je gnalo Sergeja Nikolajeviča v smrt, je jasno! Vas osem, ki še čakate, odstopite! Ne bom vas zaslišal. Povedal tako ne bi nikdo nič drugega, ko kar že vemo od Grigorija Anastazijeviča, Mihaela Ivanoviča in Dimitrija Dimitrijeviča. Sergeja Nikolajeviča je premagalo domotožje, zlomila ga je misel na tiste čase, ki so bili, pa se ne vrnejo več...«

Kapitan je osupel. Da teh osem ne zaslišim? Ali ne vem, kako natančne so njegove komande? Pred županom pa me noče opomniti in ponižati. Po ovinkih hoče do cilja: Da bi se človek ustrelil iz domotožja? Iz obupa, da se časi, ki so bili, ne vrnejo več? Prijatelj v civilu, ali nisi sam prej rekel Grigoriju Anastazijeviču, da se radi tega ljudje ne ubijajo?

Vse hitreje vleče zdravnik žagico po lobanji rajnega Sergeja Nikolajeviča. Stresa me zona. Nimam obstanka pri mizi pred barako.

Da bi se ne mogel ubiti človek iz domotožja? Iz obupa, da se časi, ki so bili, ne vrnejo več? Ali res ne verjameš tega, kapitan, sin ravnega Banata?

Kapitan me gleda, ko da res ne verjame.

Ne vzdržim več na mestu, venomer slišim škrtanje zdravnikove žagice ob Sergejevo lobanjo. Da tudi presekam podrobno razmotrivanje s kapitanom, ki bi rad spravil še izjave ostalih osmih graničarjev v zapisnik, spravim obraz v zaskrbljene poteze. Naglo se obrnem in odhitim proti tistemu hrastičku ob potoku, kjer smo našli Ser-

gejevo truplo. Ko da moram tam na licu mesta še ugotoviti, kar smo prej pozabili.

Da bi si ne mogel človek pognati kroglice v srce iz obupa in žalosti nad časi, ki so bili, pa se ne vrnejo več? Ali res tega ne verjameš? Ali se samo tako tajiš, kapitan?

Ustavljam se. Teči pa mi res ni treba, kaj si bodo le mislili kapitan in župan in graničarji!

Hvala Bogu, kapitan ne gre za menoj!

Časi, ki so bili...

Kaj me skeli v glavi in boli v srcu? Zakaj mi je težko in hudo že ves čas, odkar je povedal Grigorij Anastazijevič, kako je planil Sergej Nikolajevič ob ropotu mlatilnice iz barake ves vznemirjen in razburjen?

Ah, časi, časi, ki ste bili...

Tedaj pri nas še niso poznali mlatilnice, danes ropota tudi pri nas. Mlatiči so pikapokali po skednjih, da je človeku igralo srce, ko jih je poslušal. Na vseh koncih in krajih, iz vsakega skednja pika poka pika pok, pika poka pika pok, pika poka poka pok. Študent se ne dá posekati fantom, ki jih ne skelijo žulji po rokah. »Mlati pa vaš študent, ko da ni pogledal v črne šole!« ga pohvali mlatič materi, ki so prinesli v jerbasu kosilo. Mati pa nad pohvalo veseli in zadovoljni! Tisto leto po maturi je rekel mlatič: »Letos mlati študent zadnjič!« »Zakaj zadnjič?« se čudita ostala dva mlatiča, študent previdno molči. »S črno suknjo ga menda ne naženete v skedenj? Ne spodobilo bi se! Roke, ki se pripravljajo, da bodo lomile hostije, vendar ne bodo vihtele cepca?« Kaj je bilo tedaj materi? Saj so vedeli, da sam dvomim, ali jim izpolnim največjo željo njihovega mučeniškega življenja. So slutili, da je ne izpolnim? Naglo so odhiteli za skedenj. Trije mlatiči so pogledali name. Brat je skočil pogledat za materjo. »Jočejo,« se je vrnil in me očitajoče pogledal.

Tedaj sem mislil, Bog ve, kaj dosežem na svetu. Da bom kedaj moral poslušati zdravnikovo žagico, ki bo žagala človeške lobanje? In da bom moral o tem sestavljati zapisnik tako, da bodo z njim zadovoljni višji?

Neutrudljivo ropoče v vasi mlatilnica.

Mati so v grobu. Ne morem jim pokazati, kako me še danes pečejo tiste njihove solze ob mlatvi po maturi...

Da bi si ne mogel človek pognati kroglice v srce iz žalosti, ker se ne vrnejo več časi, ki so bili? V srce ti, kapitan, ne vidim, vem in občutim pa bridko in trpko: Marsikdo bi se razjokal nad časi, ki so bili, pa se ne vrnejo več. Razjokal bi se nad samim seboj, ker ni bil včasih tak, kakršen bi moral biti... Če bi se razjokal marsikdo iz

obupa nad časi, ki se ne vrnejo več, ali jih ni dosti, ki so še mehkejši in gredó v obupu še sedem korakov dalje od joka? Nekaj se zamegli v glavi ko Sergeju Nikolajeviču, ki je pokleknil, ko je izvedel za očetovo smrt...

Pa kaj bi primerjal jaz, živ in zdrav človek, jok iz žalosti nad časi, ki so bili in se ne vrnejo več, s korakom Sergeja Nikolajeviča, katerega nesreča je bila tako strašna, da ga je umorila? To je le šolska logika, da bi ti človek razložil in pojasnil, kapitan, kaj je prignalo Sergeja Nikolajeviča do tega, da je naperil cev na svoje srce. In da bi napisal v zapisnik vse tako, da bi razumeli tudi tvoji višji predstojniki.

V dnu srca pa bi rad, da bi prišel čimprej s tega nesrečnega kraja. In da te ne bi več čul, mlatilnica, ki si s svojim ropotom pognala ubogega Sergeja Nikolajeviča v obup. Spominjaš me na tisti čas, ko pri nas še niso poznali mlatilnice... Na tisto mlatev po maturi... Na tiste materine solze... Na čase, ki so bili, pa se ne vrnejo več... Na dom, na dom... Na mater v grobu...

RUDARJEV POGREB

Črni rudarji črnega brata nesó.

V Zagorju, Trbovljah in Hrastniku
težki zvonovi pojó:

Pojdi, le vlezi se v črno zemljo,
lakota, jetika skoro zagrebeta deco, ženo.
Mi homo vsem vam posmrtnico peli.
Pa naj le bodo dolge vas vrste,
vsi črni rudarji počasi dospeli
zmučeni boste do žalostne krste...

Črni rudarji črnega brata nesó,
zarja nad njimi gori in smehlja se nebo.
Gledajo ga, obrazi žaré,
malokdaj zarje jim plamené:
saj še po smrti morajo v mračno zemljo!

Gustav Strniša.

MAMICA, POVEJ!

»Mamica, kako je to,
da se na nebo
vsako noč prižgejo lučke?

In da vsako noč
luna se smejoč
k nam pripelje iz daljave?«

»Dobri Bogec se boji,
da se kdo mu ne zgubi:
ovčke vse pripeljal rad bi v stajo.«

Zdravko Ocvirk.

STAREC

Moja glavica je siva,
vendar nima pameti,
moja deklica je kriva,
da me zdaj srce boli.

Rdeči nageljni žarijo,
ko pri oknu čakam sam,
o ljubezni mi dehtijo,
mene je ljubezni sram.

Luna se prijazno smeje,
zvezde mi mežikajo,
črni murni izza meje,
mi veselo vzklikajo:

»Tvoja glavica je siva,
pamet izgubila je,
deklica se ljubezniva
danes omožila je.«

Gustav Strniša.

NOČ

Noč — sestra krilata
kot zvezdica zlata
nad nami gori.

Domovi pohlevni
so skromni in revni
in tihi so vsi.

Glej, cerkev je — cerkvice,
breza — le mal grmič,
za vrtem — že grič.

Ljudje smo vsi majhni,
ko da smo danes
na svet prišli.

Noč — sestra krilata
kot mamica zlata
nad nami bedi.

Joža Vovk.

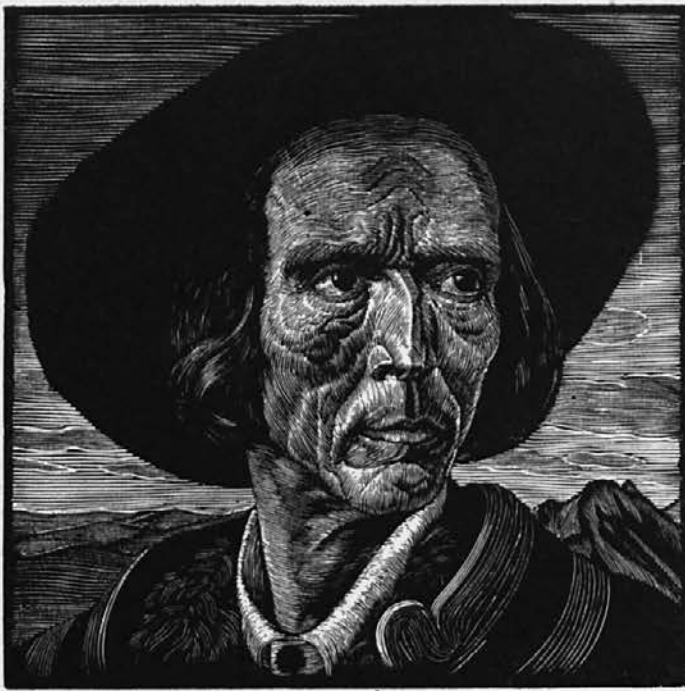
VEČER

Zvezd je polno nebo,
rahla belina lune
strehe srebrí in listje lip.

Zrak je hladan in čist
kot po dežju.
Na listih bleščeče se ždijo kaplje.

Jaz sem mlad, brez vseh nadlog.
Plešem po cesti
in zagazim v srebrno mlako.

Ciril Fabjan.

Wl. Skoczylas: Junakova glava.

MOJDUNAJ!

Anton Komar

7. Moj dunaj — samo eden.

»s gíbt nur a Wean« — se baha Dunajčan. Ah, ko bi ne bilo pritoka z dežel, bi bilo že davno vse na centralnem pokopališču. Samo eden! Hm, res pa je, da je v moravški dekaniji meni doslej še neznan naselje Dunaj, ki je gotovo slovensko. Pogreznjen svet ob vodi je Dunaj, pravijo.

Kdo bi mislil, da je Moj dunaj nemško vele-mesto! Še dolgo ne! Tako sem sodil, ko sem bil v srednji šoli — v sredi v zlati skledi! Saj pravim in še rečem po skušnji: »Dunaj ni nemški, vsaj po Willomitzerju ne, zakaj v zgodnji jutrnji uri pridni ljudje ne »šrajajo«, temveč »řikají« in ga imenujejo Videň, to rimsko Vindobono, ki je v njej modri cesar Mark Avrelij leta 180 umrl. Pa tudi hrvaško ime Beč podpira mojo trditev in bi se ne bal preveč učenjakov, če bi rekel, da je to keltsko ime za Belgrad.« Naj bo, kakor hoče, pripeljal sem se noter skozi Glogovico čez Severnik in se znašel na Videmski glavni cesti. Menda ne boš hud, če povem, da bi se bil po poti kmalu zaljubil v neko Rusinjo, pevko iz Neaplja, ki je potovala v Sebastopol, torej iz Italije k Črnemu morju — ko bi ne bila pol stara pol grda. Pisal sem ji pa le, ker se mi je zdelo imenitno, imeti znanje med Rusi. Odpisala mi je: Njet nado lju-bit', svetovala, naj berem Daudetovo Sappho, in še priložila Puškinovega Jevgenija Onjegina, kar mi je prav prišlo v slovanskem seminarju pod

Jagičem. Daudeta pa nisem bral, ker je menda na indeksu. Še na to te spomnim, da me je mati spremila k vlaku v Ljubljani in mi dala opomin: »Vrni se kristjan, kakor greš.« Ti si priča, jaz ne vem, da me je tudi poljubila za slovo, ko se mi dotlej takšen škandal še ni pripetil, odkar sem bil nehal biti baby — to besedo lahko bereš po slovensko. Pristavim le: Nikar ne pazi na zaporednost časa in pravilnost krajev v tem spisu, kajti te stvari niso bile moja marnost na vseučilišču, ko še nisem bil umetnik. Sedaj lahko začnem stvarno po vrsti, kakor so hiše v Trsti.

Kolodvor na Dunaju je velik — pa ni samo eden — ima velikansko lopo, da so vlaki pod stekleno streho varni pred dežjem in snegom. Ljubljanski se mi je zdel nekdanj velik, a sedaj mi je samo kolodvorček za otroke v osnovni šoli. Na Videmski cesti mrlí dež, kaj naj storim? Najdem prodajalnico kakor Ničmanovo v Ljubljani, vprašam za načrt mesta, imajo ga za zmerno ceno. Poiščem univerzo, daleč je. Odločim se: najbolje bo, če s postrežčkom najdem najprej stan tam kje v bližini. Videti je pošten mož, greva na konjsko železnico, konji so močni in lepo rejeni, ne manjka jim ovsá in sena, toda cesta je dolga, na obeh straneh bolj zastarane hiše kakor na Poljanah. V Moj dunaju so dolge ceste in resnično prideva v Dolgo ulico, da najdeva stan, kar se nama posreči, nato se vrne postrežček na postajo po mojo prtljago. Vse v redu in kar nič drago. Živeló se bo, če ne z betom, pa s pesom. Opazil sem, da se Dolga ulica nadaljuje z ulico Sobieskega, neveredno junaškega kralja, ki je bil ženi zvest pa še otel Dunaj pred turško Karo Mustafo.

Ob enajstih pred poldnem je opravljen naj-nujnejši promet, obed in razgled. Gospodinja je mlada vdova z dvema otrokoma, fantkom šolarjem in punčko, ki še ne hodi v mučilnico. Moja sobica, ime ji je kabinet za solidnega gospoda, je temačna z enim samim oknom na peščeno dvorišče, ki skuša biti vrt, če upoštevaš tistih nekaj oleandrov, nekaj drugega rastlinja v škafih in zlasti drevo v sredi — toda ne morem določiti, ali je lipa ali kostanj, ker ne morem skočiti ven radi železne rešetke na oknu, čeprav sem v pritličju. Dolg čas in mrljavo vreme. Grem h gospodinji, naj mi dá dečka, ker bi rad videl univerzo. No, v desetih minutah sem videl veliko almo mater. Ne bom vsega zapisal, ker nameravam biti svoboden akademik, lahko pišem, kar jaz hočem. Omenim čeden dohod, trojna vrata v prostorno avlo med visokimi stebri, pravo sprehajališče in bojišče svobodnih akademskih državljanov, dalje križni hodnik, tam vsako soboto pred poldnem lahko vidiš nemške dijake

v čepicah na korajžo, pa tudi kipe slavnih mož. Najdem marmornatega Slovenca Miklošiča, novega Billrotha, mehkužnega Van Swietena, morda slovenskega Stephana in druge može, ki jih ni več na svetu. Ker alma mater še ne obratuje — prišel sem teden prezgodaj — nimam več kaj iskati. Le v avli se nekoliko mudim, na marmornati plošči je z zlatimi črkami vklesana dolga vrsta rektorjev, tam so proglasi dijaških društev, največ slovanskih, tam je tudi črna deska, kamor zapisuje velikanski vratar došlo pošto, in še to pomislim, da se ta vratar piše Oves in je služil v cesarski gardi.

Po majhnem prigrizku v restavrantu sem poslal dečka domov. Piše se Seidl. To je eno tistih alpskih imen, kratkih pa povrh na pomanjševalni l, kakor Jurgl, Jakl, Kisl, Pifl, kar bi dalo po slovensko končnice na ovec ali ič, na primer Jaka — Jakič — Jakovec — Jakopič — Jakopčič — Jax. Fantek je povedal, da bo natakár in sestrica bo pevka. O dunajski ideali, kako ste dosegljivi!

Sam sem se napotil v sredo Mojdunaja: zašto bi stranputice tražili stazice? Tako sem srečno dospel k predmetu tega odstavka.

Mojdunaj je res velemesto. Če bi hotel njegov premer v ravni črti prehoditi od skrajnega do skrajnega konca, bi potreboval štiri ure, ne da bi se po poti zamujal. V sredi je prvi okraj ali jedro mesta. Okoli njega gre silni kolobar ceste Ring, pomena menda ni treba sloveniti, rusko bi se reklo Koljco. Teče mimo Dvora (Burg) in še mimo Kanala, ki pa ima več vode nego kanal naše Ljubljani ob najhujših poplavah, morda toliko kot Sava s Krko pri Brežicah. Ne bo škodilo, ako si dijaki zapomnijo že prej imenovano letnico cesarja Marka Avrelija, ker kaže hkrati nadmorsko višino Donave, tega veletoka, ki ga Ukrajinci zovoje Dunáj, ob kraju velemesta. Po Ringu — Američani bi mu rekli Široka cesta (Broadway med Novim Jorkom in Brooklynom) — sem se najprej vozil s konjsko železnico, ko še ni bilo električne. Gledal sem na smetarje, snažili so cesto z brezovimi metlami na zelo dolgih natičih. Dasi uborni, postarni in bolehní, so se mi zdeli imenitni, saj so si pošteno služili kruh v Luegerjevem velemestu.

Nato sem prodiral peš v osrčje. Ne rečem, so izvoščki, toda človek z zdravimi nogami kakor jaz, se le nerad, zelo nerad vpiše v to bratovščino. Srčika kraja je odločno sv. Štefan, prvi mučenec, kakor v Postojni. Cerkev je temačna, da vidiš le malo njene lepote. Velika je, profesor Gratzy je trdil, da kmetje radi bližnjice skozenjo vozijo gnoj na polje. Jaz tega nisem videl. Najbolj po-

zoren sem bil zunaj na uro v pročelju, zakaj tam ura skače, tam je Ursprung von Wean, početek Dunaja, ali če za prvo črko vrineš nemi h, dobiš Uhrsprung, kar le gredoč omenim, ker nočeš znati nemško. Ne misli, da skače samo ura, najprej skačejo minute, nato šele skoči ura. Namenjena sta bila cerkvi dva stolpa, toda samo eden je zrasel do vrha, drugi je zastal v rasti. Še bo čakal Štefan, če bo res Avstrija zadnja na svetu. To pa je res, da bo Mojdunaj slovanski, ali pa ga ne bo. Čez koliko minut, ne vem, ker so te minute historične in obsega vsaka stoletje. Nemci sami to slutijo. Milo se mi stori v srcu, ko se domislim Weberja, vrlega pesnika o Trinajstih lipah, da prosi v neki pesmi: Pred Slovani in Mongoli obvaruj nas, Gospod! Ali drugi, neblagi menih Kernstock, je dejal: Rajši svet v razvalinah kot slovenski (windisch) Maribor. Glejte, ali ni Maribor druga slovenska prestolnica, ki lahko kot brat starejšo sestro Ljubljano uči, da pozabim na ljubko Celje!

Potem najdemo Graben. Ni naš Črni graben, ki ga je načel Jurčič in dokončal Kersnik, to je lepo tlakovan trg, na njem zavoljo kuge spomenik sv. Trojice, ki jo je umetnik že tako razkošno naredil, da mi je oni na trgu pred nunsko cerkvijo v Ljubljani bolj všeč. Gledal sem po tleh, iskal kamen, ki ga je prispeval moj rod. Ali to je minilo, naj ga imajo! Dohitel sem dve punčki, ena je svoji prijateljici razodela, da ji je ata za god kupil dve akciji. Mili Bog, jaz še nobene nisem videl, komaj vem, da akcije so!

Ti morda ne veš, kako so v Mojdunaju dekleta lepa, pa še toliko jih je kakor za časa Ovidija v Rimu: Quot coelum stellas tot habet Roma puellas (kolikor na nebu zvezd, toliko je v Rimu deklet). Oh, kar eno bi pograbil in odnesel, toda kaj, ko hodi ob vsaki kakšna sablja, da mi brani srečo. Tolaži me resnica, da nisem še nikjer videl tako grdih stark kakor v Mojdunaju. Genljiv je na vogalu Koroške ceste ostanek lipe, ki so vanjo pripotovani rokodelčiči zabijali žeblje, vsak enega. Blizu prostranega Dvora je skopa habsburška ulica. Naj te spomnim na cerkev zraven stare univerze, tja smo hodili ob nedeljah k marijanski maši, tudi na centralno pošto, kamor sva pod pazduho nosila naš listič, ko sem čez noč napisal naslove, in sva se skušala prepirati z uradnikom, saj veš, da je šlo le za prazen ficek, jaz pa niti ficka nisem imel, pač pa ideale. Obstanem, ker nimam opravka na borzi, še manj v justični palači, ki so pred njo nekdanj obešali hudodelce; obstanem, sem rekel, nekaj časa pred Škoti, kajti te menihe je privabil Jazomirgot, tako je namreč klel, drugače je bilo njegovo ime Henrik II. Ba-

benberški. Iz tega krepkega rodu je bil tisti vojvoda, ki je ukazal, ko so vojaki po uspeli bitki našli v travi veliko jajec: Vsakemu možu eno, vrlemu Švedermanu pa dve (Jedermann ein Ei, dem braven Schwäberlein aber zwei). Ne bom se trgal, ali je v imenu d ali b, ko gre za proslavo junaka! Sicer pa več: V tistih časih ljudje niso čutili in tudi vedeli so le malo, da je vojska v deželi.

Tako sem dovolj opisal prvi okraj od Ringa in Kanala. Ampak povej, kako naj delam naprej. Dunaj ima še dvajset okrajev. No, pred kratkim so mu priključili novega; po njegovem imenu Döbling sumim, da bo ta beseda, če ne mlada, verjetno vsaj stara slovenska. In ti okraji so mnogo večji, zelo ljudoviti, kajti na Grabnu prebivajo bogataši čez dan, v noč pa gredó, vsaj njih komiji in sotrudnice, drugam. Ker je prvi okraj opasan z Ringom (rinko), se imenuje drugi, precej obširnejši, kar Pas (Gürtl). Po njem gre poleg

Slika 10. Ptujška gora, notranjščina triladijske dvoranske stavbe. Arhitektura sama je po svojem bogastvu in slikovitosti sestavov nositeljica lepote vsebine stavbe, zato dobro izhaja brez slikarije in njen pomen, ako se uporabi, potisne v drugo, podrejeno vrsto.

tramvaja tudi železnica, mestoma nad hišami, mestoma pod zemljo. Potrebna pa bi bila enotna prometna zveza še okoli zunanjih okrajev. Ko srečam kje Luegerja, mu bom to svetoval, tudi vem že pripravno ime za to veličastno cesto. Ako je Vindobona ženska — kakor uči Krmavner v pravilu: žená, dreves, otokov zgolj, dežel in mest je ženski spol — mora imeti razen rinke in pasu spodaj na krilu spodoben rob. Torej Rob! Tako bo ime moji cesti okoli zunanjih okrajev. Uhanov ima že tako več kot dovolj.

Mrak se je delal, ko sem prišel domov. Na mizici vidim knjigo, ki je prej ni bilo: Zola. Gospodinja je prinesla luč. Dam ji knjigo, rekoč: Tega ne berem, ker je od papeža prepovedano. Zamrmrala je: Wer hat o Radl, brauchst ka Madl (kdor ima kolesce, mu ni potrebno dekletce). Tukaj ne bom dolgo. Vendar je žena živo zadela mojo tragiko. Hvala Bogu, prodal sem z bolestito svoje dobro kolo, a si nisem kupil dekleta. Capito, ljubi Komar, ker sem Istinič.

Res, Mojdanaj je znamenit in prostran. Stopi le z univerze na cesto! Videl boš reči, kakor jih nimata tako na dlani ne Pariz ne London. Samo pazi, da te kaj ne pohodi ali povozi. Čez cesto prideš v dijaško kavarno Wien. Tako je Dunaj samo eden, tukaj se bom učil ali poginil. Mlad si, čisto vest imaš, pravilne odnošaje do mladine, tako do moške kakor še bolj do ženske, povrh ti ne manjka denarja, zapiši z veliko črko Eden. Toda tudi tukaj bo pač tako kakor v vojski: eden nima roke, eden nima noge, eden pa še glave ne. Preden sem legel, sem pogledal skozi okno luno in se domislil dijaka v Parizu, ki se je zavzeto čudil, da je luna prav takšna na Francoskem, kakršna na Nemškem.

(Dalje prihodnjič.)

NA BRVI VOLJE

Nad mano se razpenja noč razuma,
prepad srca, joj, zeva pod menoj,
jaz sredi njiju sem na ozki brvi volje...
Krog mene črnih dvomov lačna truma
požrešno trga, kljuje v moj pokoj. —
O, skoz pekel bi bilo iti bolje!

Joj, brv pod mano se vse bolj nalamlja...
In sam ne vem, kak daleč je še breg!
O, in tak tuj sem daljnim zlatim zóram!
Iz dna prepada me obup omamlja:
Tu doli leži — saj ne prideš prek!
A jaz vanj rjovem: Moram, moram, moram!

Vinko Žitnik.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

V našem domačem ohranjenem gotskem gradivu pripada najvažnejši del stenskemu slikarstvu. Množina ohranjenih in vedno znova odkrivanjih umetnostno zgodovinsko pa tudi lepotno pomembnih spomenikov te vrste slikarstva se veča od leta do leta. Okoli petdeset cerkvá s takimi slikami je dosedaj preiskanih in urejenih, cela vrsta drugih pa samo čaka trenutka, ko bodo tudi njih stene izdale skrivnost svoje preteklosti, o kateri pričajo ugotovljeni odlomki. Ti spomeniki so za nas toliko važnejši, ker so pogosto še živi in so resničen ponos svojih cerkvá. Še bolj pomembni pa so kulturno zgodovinsko, ker se nam po njih odkriva izrazita in resnična umetnostna kultura, ki je cvetela na naši zemlji v preteklih stoletjih.

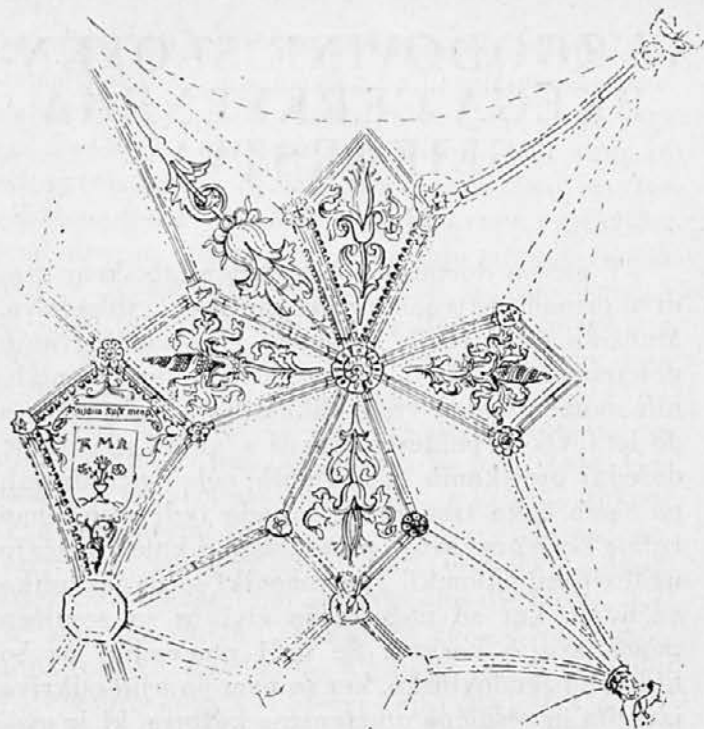
V razpravi o nalogah in načelih cerkvenega slikarstva smo ugotovili, da je za njegov razvoj osnovno važna stavbinska podlaga, na kateri se nam kaže. Kakor priča zgodovina umetnosti, se s podlago spreminja tudi oblika slikarstva in se z dano stavbinsko obliko razvija tudi slikarstvo, v kolikor je uporabljeno, da jo krasi. Važnost stavbinskih podlag za značaj in razvoj slikarstva je bila redkokdaj tako očitna kakor prav v gotski dobi. Zanimivo je, da je bogati razvoj slikarstva vezan predvsem na stavbinsko preproste manjše stavbe, pri večjih, stavbinsko bolj odličnih stavbah pa stopa njegov prvovrstni pomen nekoliko v ozadje. Barva je sicer tudi pri teh stavbah bistven sočinitelj pri vtisu celote, nemogoča pa je tista idejna osredotočenost slikane vsebine, ki je tako značilna za manjše slikane cerkve. Kakor v splošnem, tako moramo tudi v domačem razvoju gotskega slikarstva razlikovati skupino velikih od skupine manjših slikanih cerkvá. Stavbinski tip velikih cerkvá predstavlja trodelno, v starejši dobi vsaj v srednji ladji z ravnim lesenim stropom prekrito, pozneje v vseh delih z rebrastimi svodi obokano, v tlorisu pravokotno prostornino za vernike, ki ima na vzhodni strani srednje ladje dozidan — od te navadno sorazmerno ožji — prezbiterij, ki je vedno rebrasto obokan. Že ta razkosanost prostora ovira razvitek večjih enotnih slikarskih zasnov. V prezbiteriju ga na stenah ovira tudi dejstvo, da zavzemajo visoka, mnogodelna, s krogovičjem okrašena, prvotno sevá s slikanimi stekli zaprta okna pogosto skoraj vse presledke med stavbinsko tvornimi členi zgradbe

(prim. stolnico v Mariboru, proštjsko cerkev v Ptujju ali župno cerkev na Ptujski gori itd.). Izvedba večjih enotnih zamislov je mogoča le na svodih, in to prav posebno še na svodih poznogotskega tipa, tako zvanih dvoranskih stavb, pri katerih so vse tri ladje enakó visoke, ločilni slopi razmeroma tenki in kjer svod s svojo bogato mrežo enakomerno zapira prostornino od zgoraj (prim. župne cerkve na Ptujski gori, v Kranju, v Škofji Loki, v Radovljici, v Cerknici in v Št. Rupertu na Dol.). V cerkvi sv. Petra v Dvoru pri Polhovem Gradcu pa imamo izjemen primer troladijske dvoranske stavbe, prekríte v ladji z ravnimi lesenimi stropi.

Mnogo ugodnejše pogoje za razvoj stenskega slikarstva kakor velike pa so nudile manjše, enoladijske stavbe. Sorazmerno ugoden, a ne tako osredotočen je bil izjemoma nastopajoči tip dvoladijskih, v vsem obsegu obokanih stavb (n. pr. Sv. Primož nad Kamnikom, Sv. Peter nad Begunjami ali Sv. Marjeta v Žlebéh nad Presko). Med manjšimi cerkvicami je bil najbolj razširjen in za stensko slikarstvo idealno ugoden posebno tip enoladijske cerkve s pravokotno, z ravnim, lesenim stropom pokrito ladjo in sorazmerno ožjim, rebrasto obokanim prezbiterijem, ki ga zaključujejo tri stranice pravilnega osmerokotnika. Na razvoj tega tipa je ozko vezan tudi dekorativni in ikonografski organizem našega gotskega stenskega slikarstva. Temu soroden je tip gotske kapele: pravokotne, v vsem obsegu rebrasto obokane stavbe, zaključene na vzhodni strani s tremi stranicami pravilnega osmerokotnika (Marija Gradec pri Laškem). Deloma pride v poštev tudi zgodnje gotski tip cerkvice s pravokotno, z ravnim stropom prekrito ladjo in sorazmerno ožjim, rebrasto ali banjasto obokanim prezbiterijem kvadratičnega tlorisa (večkrat na Štajerskem, v ob njej ležeči vzhodni Kranjski in na Goriškem; dober primer Sv. Mohor pri Doliču na Štajerskem). Vse druge prostorninske oblike, ki se v našem gradivu pojavljajo, so nastale kot poznejše kombinacije starejših in novih oblik v toku stavbinskega razvoja takih cerkvic po raznih prezidavah, posebno pa po povečavah.

Za slikarstvo važne, kolikor ne gre samo za barvasto in čisto krasilno podčrtavanje arhitekture, so — predvsem s stališča gradbenega organizma stavbe — mirujoče, v sestavnem skeletu postranske sestavine stavbe. Čim več je teh, tem večje je torišče za udejstvovanje slikarjeve domišljije. Stavbe prve, arhitektonsko bogate skupine že po svoji naravi ne nudijo tistih možnosti kakor manjše stavbe. Sestavni skelet je namreč

pri prvi skupini že tudi oporišče njenega lepotnega izraza. Stebri, slopi, služniki, rebra, kapiteli in sklepniki in kar mogoče velika, v njihovo mrežo čipkasto razpeta okna zavzemajo po svoji zanimivi, neprestano se menjajoči sestavnosti, slikovitosti in fantastičnosti prvo in vodilno mesto in se jim prebujno slikanje naravnost upira (prim. notranjščino cerkve na Ptujski gori, sl. 10). Poučno je v tem pogledu primerjanje mnogih v 19. stoletju na novo poslikanih gotških cerkvá, n. pr. župne cerkve v Kranju, s takimi, kjer je bila obnovljena, kakor pri Gospe Sveti na Koroškem, prvotna polihromacija, ali tudi s takimi, ki sploh niso bile ne slikane ne barvane, kakor n. pr. lepa cerkev na Ptujski gori. Gotški slikar je bil vselej obziren do gradbenega ogrodja stavbe, pogosto celó toliko obziren, da je kamenite dele stavbe tako rekoč samo napojil z barvo, da kljub barvanju niso zgubili značaja svoje naravne površine. Vedno pa jih je barval ali slikal tako, da njihovega tektonskega značaja ni zatajil in ga v njegovi vlogi kvečjemu še bolj poudaril in ponazoril. Ta stran gotskega stenskega slikarstva je skupna vsem gotskim slikanim stavbam: po krasilni vrsti je gotško slikarstvo občudovanja vredno enotno. In ravno krasilna vrsta je, ki je prišla predvsem do izraza v skupini velikih gotških stavb. V stavbnem ogrodju so namreč res še ostajale tudi tu razmerna velike ploskve na stenah in obokih, ki bi jih bilo mogoče figuralno slikati, manjkalo pa je tiste strnjivosti velikih, sestavno mirujočih ploskev, ki je pogoj za razvoj enotnih, miselnih in ikonografskih sestavov, kakršne je n. pr. uresničevalo bizantinsko cerkveno slikarstvo pa tudi starokrščansko in zapadno evropsko, ako so bili dani za to pogoji. In tako je velike enotne zamisli gotško slikarstvo v tej prvi skupini uresničevalo predvsem na obokih ladij in prezbiterijev, za kar se nam je ohranil krasen primer Jezusovega rodovnika na oboku glavne ladje cerkve pri Gospe Sveti ali skupine evangelistov in svetnikov prav tam na oboku prečne ladje. Opažamo pa, da celó tu zaradi velikosti tektonsko sicer enotne mreže domišljija omaguje in v največjem primeru te vrste, v glavni ladji pri Gospe Sveti, ni obvladala niti vsega oboka. Največkrat torej tudi rešujejo problem predvsem krasilno in figuralnost vpletajo v enotno mrežo rastlinskih ornamentov. Tudi pri Gospe Sveti kljub enotni zamisli Jesejeve trte, ki se previja po vseh svodnih poljih in kot cvetove nosi podobe Jezusovih prednikov, odločno prevladuje krasilna misel enakomerno ritmičnega prepredanja tektonsko mirujočih svodnih polj z rastlinsko dekoracijo. Vendar pa se v tem

Slika 11. Št. Rupert na Dolenjskem, slikani obok ladje cerkve iz 15. stoletja. Primer dekorativne slikarije obokov gotških dvoranskih cerkva. Rastlinska ornamentika prevladuje, figure so le tu in tam vpletene vanjo.

važnem zgodnjem primeru okrasitve oboka (okrog srede 15. stoletja) figuralno slikanje pojavlja vsaj enakopravno z dekorativnim. V drugih primerih, za katere je značilen primer pred nekaj leti odkrita okrasitev obokov stranskih ladij stolnice v Gradcu iz leta 1464, je pa figuralno potisnjeno čisto v ozadje in je vodilni motiv po svodnih poljih okrog okroglega sklepnika gosto razpredena listnata trta, v katero je sem pa tja, ne glede na kakšno skupno zamisel, vpletena kaka posamezna svetniška figura. Ta izven našega ozemlja ležeči spomenik navajamo samo zato, da označimo kulturno ozračje, iz katerega so razločljivi podobni pojavi pri nas. Dva dobra primera te vrste poznamo namreč v dekoraciji obokov dvoranske ladje župne cerkve v Škofji Loki, ki je bila pred nekaj leti odkrita in deloma restavrirana, deloma grobo prosto posneta po ostankih, in v — žal uničeni, a v risbah Matije Koželja deloma ohranjeni — dekoraciji svodov arhitektonsko oni v Škofji Loki sorodne dvoranske ladje župne cerkve v Št. Rupertu na Dolenjskem (sl. 11). Prva je datirana iz leta 1474 (mogoče 1479), druga prav iz konca 15. stoletja. Pri obeh prevladuje motiv od sklepnikov v polja se razprezajoče listnate veje. Sem pa tja so v ta okvir sredi polja postavljene posamezne svetniške ali angelske figure (sl. 12), v Škofji Loki enkrat tudi lev na nerazločnem predmetu in trak z letnico. Na soroden način, a še ne toliko razvit v dekorativno stran, je poslikan okrog

srede 15. stoletja obok prečne ladje pri Gospe Sveti, le da tam svetniška figura še prevladuje in vejica služi samo za polnilo praznih oglov okrog nje. Ta pomožni način porabe dekorative trte ali listnate veje nam je pa znan iz kasnogotskega svodnega slikarstva splošno in ga srečujemo tako v delu Janeza Ljubljanskega iz srede 15. stoletja kakor posebno v delu slikarja, ki je okrasil svod prezbiterja cerkve Sv. Duha na Čelovniku pri Zidanem mostu in najzapadnejšo cerkvico na Svetih gorah. V zadnjih dveh primerih imamo mogoče opraviti z delom istega slikarja, ki je poslikal svod župne cerkve pri Sv. Rupertu na Dolenskem.

Že pri obokih velikih stavb, ki nudijo slikarju enotno mrežo za slikanje primernih polj, zmaga torej predvsem dekorativni način slikanja. Še manj se je mogla na njih stenah razviti iz osrednje misli zasnovana slikarska okrasitev, ki bi seveda bila ideal. Nepregledni prostor tudi ni dovoljeval enotnega ali vsaj obsežnejšega pregleda po stenah, ki so bile razen tega še razkosane na več ali manj enakomerno se ponavljajoče dele. In tako ugotavljamo po najdbah, da se slike pojavljajo v večjih ali manjših skupinah po stenah sedaj tu sedaj tam, pogosto kot votivne, po naročilu posameznega dobrotnika izvršene in vsebinsko po njegovi osebni želji izbrane podobe, in da je o enotni obdelavi programa ali o enotni okrasitvi prostora s slikami mogoče govoriti samo pri posameznih tako okrašenih delih stavbe. Tako krasijo večja, zelo pomembna skupina slik n. pr. severno steno prezbiterja cerkve pri Gospe Sveti; na podoben način je okrašena tudi severna stena troladijske cerkve v Praprečah pri Lukovici, ali severna stena župne cerkve v Mengšu in severna in južna stena dvoranske cerkve na Krtini. V to vrsto spadajo končno tudi slike severne in južne stene dvoladijske cerkve pri Sv. Primožu nad Kamnikom, ali pasijon na severni steni prezbiterja cerkve sv. Duha v Slovenjgradcu, ali na severni steni dvoladijske cerkve pri Sv. Petru nad Begunjami, ali slike v ladji cerkve Marija Gradec pri Laškem. Opažamo torej, da pri velikih gotških cerkvah večinoma ne moremo računati z enotnimi, vso prostornino objemajočimi dekorativnimi ali vsebinskimi zasnovami, ampak le z manjšimi, vsebinsko ali dekorativno zaokroženimi slikarijami. Izraziti nagib k enotni obdelavi opažamo samo pri obokih, pa tudi tu le redko prodre večja celota, in če prodre, ima večinoma v prvi vrsti dekorativni značaj. Pri nas sta nam znani samo dve taki večji celoti: že omenjena slikana svoda lepih in arhitektonsko bogatih dvoranskih ladij v Škofji

Loki in št. Rupertu. Ohranila se nam ni nobena izmed njih, neko nadomestilo pa imamo v slikanih svodih triladijskega prezbiterja cerkve v Crngrobu, čeprav je slikarija šele iz 17. stoletja in po dekorativnem načinu ne ustreza gotškemu načinu. Ideal za velike stavbe je torej barvana arhitektura z dekorativno poslikanimi svodnimi polji.

Drugo, miselno in lepотно mnogo važnejšo vlogo pa ima slikarstvo v manjših gotških cerkvah. Tista dosledna, v uglednejšem gradivu izvršena arhitektura, ki je bila tam glavno, stopa tu skoro popolnoma v ozadje. Mesto gradbenega ogrodja zavzema sedaj tako v sestavnem kakor lepotnem organizmu tisto, kar je bilo tam postransko, stena vseh oblik in vlog. Le še na rebrastih obokih se more razvijati tisto neposredno iz gradbenega sestava izvirajoče lepотно bogastvo, ki se javlja v obliki in mreži reber in spajajočih jih sklepnikov. Tudi pomen oken se umakne v teh stavbah daleč v ozadje. Le okna trostranega zaključka prezbiterja se pogosto malo bolj uveljavijo, v splošnem pa je njih vloga v primeri z vlogo stene, ki oklepa prostor in v katero so vrezana, le malenkostna. Ker je tudi po služnikih in rebrih obokov izraženo sestavno ogrodje samo navidezno, je resnična, konstruktivna vloga sten pri teh stavbah prav bišvena. Na steni, sestavljeni iz drobnega, nepravilno obdelanega kamena, sloni v resnici obstoj stavbe, čeprav so ogli zloženi iz rezanih kamenov in tudi služniki in rebra obokov sestavljeni iz skrbno obdelanega, v svojem sestavu preračunjenega kamena. Medtem ko bi moglo pri velikih gotških stavbah gradbeno, v slopih, služnikih, rebrih in lokih vidno ogrodje vsaj teoretično obstati tudi samo, če bi podrli stene, ki zapirajo mrežo med členi tega sestava, bi si te trditve pri manjših podeželskih cerkvicah, ki so pri nas najbolj razširjene, tudi teoretično skoraj ne upali zagovarjati: kajti izkustveno gotovo je, da bi od stavbe ne ostalo skoraj nič, če bi podrli stene. In prav v teh stavbah s številnimi stenami je za razvoj gotškega slikarstva idealno torišče, tembolj, ker je severna stena ladje večinoma brez oken in ves prostor nudi slikarju strnjene, lahko pregledne ploskve tako na stenah kakor na obokih. Enostavni sestav prostora omogoča tudi zares enotne zasnove gotških slikarskih ciklov. Krasilna načela, na katerih sloni celota gotškega poslikanega prostora, so v manjših cerkvah tako ista kakor v največjih. Po tej strani je gotško slikarstvo občudovanja vredna celota, ki se vedno podreja naravni logiki položaja. V slikarskem organizmu gotške notranjščine se namreč vselej točno ločita dve sestavini: arhitekturno krasilna in

figuralna. Podobno kakor v stavbnem organizmu tektonsko ogrodje je v slikarskem organizmu to dekorirano ogrodje okvir, ki združuje celoto slik v trden, tektonsko smiselno zgrajen sostav. Da postane nositeljica figuralnih slik, se stena gotske stavbe enostavno deli v vodoravne, drug na drugem ležeče pasove; pa tudi navpično se deli po potrebi brez drugih ozirov na kako simetrijo ali kak ploskvi tuj videz. Ta enostavna delitev ploskev se dobro prilega skromnemu gradbenemu značaju strnjenih sten, ker jih jasno označuje v primeri s tvornimi gradbenimi členi kot posranske. Kolikor pa se nagib k razčlenitvi včasih pri delitvi sten uveljavi, posebno v prezbitteriju, to javlja samo kot videz v steni spečih, mogočih delitev na stebriščno deljene, na konzolah počivajoče lope, ki služijo za prizorišča dogodkov ali za dolbinski okvir posameznih figur. Videz resničnosti se povzpne včasih izjemoma celo do poskusa, označiti v nosilnih konzolah perspektivo pogleda nanje od vhoda v prezbitterij. Značilne primere za te vrste prizorišča imamo n. pr. v prezbitteriju podružnice na Suhi pri Škofji Loki, v prezbitteriju Janeza Ljubljanskega na Visokem, v prezbitteriju Sv. Petra nad Želimljem in drugod. Primere enostavne delitve ploskve pa imamo n. pr. v prezbitteriju sv. Duha v Slovenjgradcu ali v ladji cerkve sv. Petra nad Begunjami. Za vtis teh majhnih, enotnih notranjščin je bistveno, da so vsestransko prenasičene z barvo, pokrite z njo od tal do vrha, podobno kakor bizantinske cerkve. Kako velika je vloga slikarstva v teh cerkvicah, se vidi tudi iz tega, da so skoraj redno slikali tudi zunanjščino glavne vhodne stene, in tudi sicer pogosto posamezne slike, pa tudi večje skupine posebno votivnih slik drugod po zunanjščini. Dober primer za to imamo pri Sv. Janezu ob Bohinjskem jezeru, v Godeščah, na Vrbi, v Bodeščah itd.

(Dalje prihodnjič.)

BLATNI BRAT

Strah v očeh. Vso muko vase zapira.
Tih ti odzdravi. Dušo so stroji
mu prebrneli. Poslednji umira
mu up: pretežki življenja so boji.

Osem ur v rovu. Od premoga in blata
črn, ves siv; od dela utrujen, ubit.
Poljubil bi ga. Kot brata —
a bi mu Judež bil, Judež, živ žid.

Lojze Fajdiga.

PETER SILA

Janez Rožencvet

Kralj Matjaž se je bil umaknil s svojo vojsko v goro, njegovo oblast si je prisvojil dunajski cesar in tuji graščaki so zavladali kmetu, ki je moral tlačaniti samopašni gospodi. V teh žalostnih časih se je rodil Peter Sila.

Peter ni bil dobil priimka po očetu. Očetovega priimka niti sam ni pomnil in ljudje so ga bili tudi pozabili, ko je Peter tako počasi rasel, da je bil šele mladenič, ko je za očetom pomrlo že nekaj rodov. In kdo naj bi bil očeta še pomnil, ko ni bilo ne koščice ne prahu več za njim! Tako je njegov sin ostal brez priimka.

Ko pa je Peter dorasel, je začel kazati ne navadno moč, ki se je nabrala v njem po tolikih rodovih.

Postavljali so cerkev na hribu; Peter je nanosil zidarjem kamenja. Dobili so za cerkev težak zvon in vpregli pet parov volov, da bi ga zvelikli na hrib. Živina ni zmagala bremena na strmi poti, a ovinki so bili prehudi, da bi vozniki vpregli še več parov. Vpregel se je v voz sam Peter in pripeljal zvon do vrha.

Ukazal je bil graščak, naj mu kmetje pozidajo vrh strme peči grad, da bo varno spravljeno gosposko bogastvo. Nosili so tlačani po kozjih stezah kamenje in les za graščakovo stavbo. A graščak je hotel, da mu izsekajo iz žive skale pod hribom mogočno klado za prag, na katerem naj bi slonelo vse zidovje, in spet je Peter pokazal svojo silo. Kamenito klado, ki se je upirala orodju in živini, je na lastnih plečih prinesel na vrh pečine in jo uravnal na pravo mesto. Tako je dobil priimek Sila.

Danes morda nihče več ne pomisli, koliko gozda so iztrebile roke Petra Sile, v kolikih gradovih, cerkvah in mestih je zazidana njegova moč, ki jo je poln življenja tratil za tujce, zakaj pri vsej svoji moči je Peter Sila pridno tlačanal grajski gospodi. Vdano se je pokoril njenim valptom in dolgo mu ni niti na misel prišlo, da bi bilo lahko drugače, ker mu je pamet še bolj počasi rasla kakor moč.

Pa je vendarle vprašal rojake: »Ljudje božji, ali je treba, da redimo samopašno gospodo? Zakaj se ne spuntamo?«

»Če se ne puntaš ti, Peter Sila, kako naj se mi, ki smo slabotni?« mu odgovorijo. In Peter nato:

»Prav, pa začnem jaz za vas in jutri ne grem več na tlako!«

Podrepniki sporočijo valptom Petrovo misel in valpti se jamejo praskati za ušesi. Gredo po-

tem k Petru in mu prigovarjajo kakor bolnemu konju: »Peter, bodi vendar pameten in ne upiraj se postavi, ki je močnejša od tebe.«

»Kaj me briga postava, ki sta jo delala graščak in dunajski cesar sama!« rohni Peter.

»Če ne greš zlepa, te prisilimo!« začno groziti valpti.

»Kar poskusite z vsemi biriči!« se razljuti Peter Sila. »Ali ste že pozabili, da sem jaz sam prinesel na vrh skale kameniti prag, na katerem sloni ves grad? Pobijem vaše biriče in izderem prag, da se sesuje grad na vas in vašega gospodarja.«

Odšli so valpti in še bolj so se praskali za ušesi. Povedo graščaku, da se je Peter Sila spuntal. Graščak se razjezi.

»Kaznujte ga in če pri tem vsi poginete! Zakaj vas pasem in redim, sodrگا nemarna, če še umazanega kmeta ne morete krotiti!«

»Lahko smo ga krotili, dokler je bil pohleven in neumen. A kako naj ga ustrahujemo zdaj, ko se je domislil, da je močnejši od nas vseh skupaj?« se zagovarjajo valpti.

Zdaj se je jel tudi graščak praskati za ušesi. Sprevidel je, da je to res, vendar gorjé, če se za Petrom Silo spuntajo vsi kmetje! Zato reče:

»Kdor se domisli, da se kakorkoli že, zlepa ali zgrda, rešimo nevarnega Petra Sile, bo deležen posebne časti in bo jedel odsihmal z menoj pri mizi.«

Stari grajski pisar se oglasi:

»Počakajte, da poskusim pri Petru z besedo še jaz. K sili se zatečemo najzadnje, če nam nič drugega ne preostane!«

Šel je stari grajski pisar k Petru Sili in mu je rekel:

»Peter, brat moj, ne moreš si misliti, kako me je razveselila moška beseda, ki si jo danes povedal valptom. Tudi jaz sem tlačanov sin kakor ti in vroče želim, kar želite vi vsi. Vendar prav zato sem prišel skrivaj k tebi, da te rešim brezkoristne pogube. Kmetje pričakujejo, da izdereš jutri prag, ki si ga na lastnih plečih prinesel vrh pečine, da so nanj postavili grad. Ti pa ne veš, da danes ne moreš več izdreti praga, tudi če bi imel desetkrat večjo moč, kakor jo imaš. Prag tišči vsa teža gradu, ki stoji na njem, veže pa ga na skalo še posebna čarovnija gospode, ki je ti ne umeš in ki je tudi jaz še nisem odkril. Zato počakaj rajši in hrani svojo moč, dokler jaz ne uženem te čarovnije in ti ne dam znamenja, da je prišel čas! Poslušaj me in potrpi, sicer sramotno in brez koristi propadeš!«

Slika 12. Škofja Loka, župna cerkev, slikarija oboka ladje iz leta 1474 (mogoče 79); primer, kako slikar vpleta v prevladajočo rastlinsko ornamentiko posamezne figure.

Pisar je odšel, Peter Sila je pa pozno v noč premišljal njegove besede. Gotovo mora biti gospoda večča posebnih čarovnij, sicer ji ne bi kmet že toliko sto let tlačanil! In če jutri ne premakne grajskega praga, planejo nanj ne le valpti in biriči, ampak tudi tlačani sami, ki bodo jezni zaradi izjalovljenega upanja!

In Peter Sila je ponoči pobegnil, da se je ognil sramote in pogube.

Zjutraj so kmetje čakali in čakali, kdaj prihrumi Peter Sila in izdere prag, da se poruši grad. A ko se je raznesel glas, da je Petra vzela noč, so šli pohlevno na tlako in valpti so vihteli nad njimi biče huje kakor prej.

Grajski pisar pa je odsihmal jedel pri graščakovi mizi. Tlačanov sin je zahteval, da mu kmetje izkazujejo enake časti kakor graščaku. In kmetje so se mu klanjali, zakaj kako naj bi se upirali slabotni, ko se sam Peter Sila ni upal očitno upreti graščakovi postavi!

Peter Sila je pobegnil med tihotapce. Kam naj bi bil sicer dejal svojo moč, ki je ni maral

več trošiti za graščaka in ki se je ni upal rabiti proti graščaku! Prenašal je ponoči težke tovore soli in tobaka, graščaku je bilo to prav.

»Naj se Peter Sila otepa cesarskih davkarjev, da imam le jaz mir pred njim in da mi le ne hujska k uporju mojih kmetov. Tem tudi ne škoduje, če pri cesarskem dachu kaj prihranijo, jih vsaj jaz lahko še bolj oderem,« je dejal graščak. In hvalil je pretkanost svojega pisarja, ki sta ga čast in hvala tako omotili, da je nazadnje celó sam veroval v svojo lažno bajko o čarovni moči in nepremakljivosti grajskega praga, kakor jo je ljudem v glavo vbijal.

Po smrti starega pisarja je prišel pa v grad nov pisar, ki je bil tudi tlačanov sin. Tega ni graščak več toliko častil, zakaj strah pred Petrom Silo se mu je bil že polegel. Zato je imel novi pisar bolj čisto glavo in je hitro spoznal, da je graščak le brezvesten samopašnik brez čarovne moči.

In je šel mladi pisar v gozd, da poišče tihotapca Petra Silo.

Ko ga je našel, mu je dejal: »Nekdaj si hotel izdreti grajski prag?«

»Še danes bi ga, da ga ne bi priklepala na skalo posebna graščakova čarovnija, ki ji moja pamet ni kos!«

»Čuj, Peter Sila, moj prednik te je bil takrat preslepil! Jaz, njegov naslednik, ti povem, da je vsa graščakova čarovnija laž. Tvoja moč je prag postavila in tvoja moč ga lahko izdere, če je še tolika, kakor je bila.«

»Tako, slepila sem se strašil?« se je razljutil Peter Sila. »Še je čas, da popravim, kar sem zamudil.«

Popustil je Peter Sila v gozdu svoje tihotapske cule in pridrevil pred grad. Graščak se je baš mastil pri kosilu. Preden so valpti in biriči utegnili seči po orožju, je Peter Sila s svojimi rokami izdril prag, da se je sesul grad na graščaka, valpte in biriče. Neugnan je Peter Sila drevil naprej. Podrl je drugi grad, porušil je tretjega in četrtega in nikjer se mu ni mogla gospoda ubraniti.

»Peter Sila nas je odrešil!« so vriskali tlačani. Graščaki pa so pred njim bežali iz svojih gradov in so se zatekali na Dunaj k cesarju.

»Cesar, zmeraj smo ti bili zvesti, reši nas strašnega Petra Sile in pošlji nadenj svojo vojsko, da ga ukrotil!« so moledovali.

Cesar na Dunaju je sklical svojo vojsko in ukazal vojakom: »Pojdite in ukrotite Petra Silo, ki ruši gradove in greši zoper sveto pravico!«

Vojska se ni genila. Cesar je ukazal drugič, a vojaki so mu odgovorili: »Sami sebe bi tepli,

če bi te poslušali. Rajši nehamo služiti še tebi, kakor da bi šli nad Petra Silo, ki samo krivico popravlja.«

Tega odgovora se je dunajski cesar tako ustrašil, da je tlako brž odpravil.

Peter Sila pa se je po odpravljeni tlaki uletel. Pustil je gradove, kolikor jih še ni bil podrl, in gospoda se je lahko vrnila.

Kam je Peter Sila potem odšel in kje je sedaj, ne ve nihče natanko. A nekje mora vendarle živeti, zakaj nihče še ni čul, da bi bil Peter Sila kdaj umrl.

ŽALOSTEN IN NEVAREN POKLIC

Priobčil Bogdan Kazak

Te sličice iz izkušenj zdravnika, ki si jih je nabral ob trpečih materah, naj kličejo k resnobi in vestnosti, ki v današnjih zakoncih često tako obupno gineta, naj nas vse učijo spoštovanja do mladega življenja in življenja onih, ki ga v mučeništvu dajejo. Prispevati hočejo končno k toliko važni vzgoji onih, ki zakon sklepajo, da bodo vestni služabniki v hramu življenja. Ne bi doumel tega strašno resnega namena, kdor bi se nad temi stvarmi morda spotal. — Uredništvo.

Veselo vrvenje je vladalo tiste čase v mestu in po vsej deželi. Gradili so skozi Velike Ture, Karavanke in Bohinj po baški, soški in vipavski dolini čez Kras veliko železnico, ki naj zveže osrčje Evrope z Jadranskim morjem. V goriški, bolj siromašni deželici se je tista leta obetal neko blagostanje, delavec in obrtnik sta dobila doma dovolj zaslužka, kmet si je opomogel z voznjami in sprotno prodajo svojih pridelkov.

V jesenski noči sem se vozil iz mesta proti Avčam. Poslali so pome, da pridem k ženi, ki je že drugi dan v porodni postelji in se ne more rešiti. Domača, avška babica in sosednja, ročinjska, ji nista znali pomagati; občinski zdravnik v Kanalu ni mogel k njej, ker je star in bolan; mladi zdravnik, nastavljen pri gradbenem podjetju, pa ni hotel, češ, da nima priprav, potrebnih za take posle, in je najet samo za delavstvo, ki gradi železnico. Hudoval sem se, zakaj ni voznik rajši pripeljal žene kar naravnost v bolnico, kjer bi ji bilo takoj pomagano; voznik pa se je odrezal, da mu zadeva ni mar in da izvršuje samo naročilo svojega gospodarja.

Dolga je tista cesta, ki se vleče na levem bregu Soče. Tisto noč je bila posebno dolga, ker sta bila konja izmučena. Ves dan prej sta prepeljavala inženjerje in polirje, zdaj pa na večer so ju nagnali na tako dolgo pot, da sta celó proti domu gredoč

komaj lezla. Pa še na cesti je bilo dosti ovir, srečavali in preHITEVALI smo velike vozove s težkimi tovari, ki se jim ni bilo lahko ogniti.

Vendar me voznja ni dolgočasila. Onstran Soče so marsikje delali kakor podnevi. Na velikanskem lesenem odru za znameniti solkanski most je brlelo vse polno lučk, pele so sekire in škripale žage, v zemeljskih presekah so pokali razstrelji, iz rogov so hreščali vrtalni svedri, po žičnih vzpenjačah so se cvileč pomikali čez reko hlodi, železne šibe in vreče cementa. Tostran reke ob cesti je bilo malo drugače ko podnevi. Po večjih krajih, kakor so Solkan, Plave in Kanal, so bile sredi noči odprte in polne gostilne in krčme kakor na semanje dni, nekdanj samotno selišče Dolga njiva pod Sv. Goro je bilo kakor veliko taborišče z nešteti kočicami, kolibami in šatori, ki so v njih kuhali, jedli, pili in peli.

»Pa kaj ti ljudje ne poznajo počitka?« sem vprašal voznika.

»Kakor vidite, ne preveč,« je odvrnil voznik. »Večinoma delajo na pogodbo, podjetje je oddalo skoraj vse delo podpodjetnikom, ti priganjajo težake noč in dan. Rokodelci in strokovni delavci, kakor so minerji, se pa ženejo sami, vrsté se dvakrat in trikrat na dan pri delu in na ležiščih; kuhinje in pivnice pa so stalno v obratu. Tako gonjo sem videl samo še v ameriških rudnikih in na ladjah.«

V mesečini je bilo opazovanje načetih in izvršenih del lahko, čudil sem se, kako naglo se je spreminjalo lice desnega brega Soče pod Sabotinom. Neopazno je minevala dolga voznja v opazovanju in razmišljanju, kolike ugodnosti nudi taka velika mednarodna pot tudi tem krajem. Srce se mi je širilo v misli, kako oživi zapuščen Bohinj, kako si opomore zanemarjena Goriška doma do življenja, ki bo življenja vredno.

Danilo se je, ko sva prišla v vas in se ustavila pred velikim kmetskim domom. Voznik mi je odprl težka vrata v vežo, ki jo je za silo razsvetljevala oljnata svetilka v okencu. Pogledal sem v kuhinjo, ki je bila temna in brez žive duše, odprl sem vrata na stopnice in zaklical večkrat zapored v temo navzgor.

Po daljšem čakanju so se gori nekje odprla vrata in začul sem topot težkih korakov. Na stopnicah se je pojavil star mož z običajno cerkveno svetilko na svečo in svetil navzdol sključenemu duhovniku, odetemu v koretelj.

Duhovnik mi je pojasnil položaj kratko in točno: »Jaz sem še ujel zadnji čas, vi komaj!«

Zdirjal sem po stopnicah in planil skozi odprta vrata v veliko sobo, ki je bila dovolj razsvetljena od sveč na pogrneni mizi. Okoli široke postelje je klečala številna kopica otrok vseh mer in starosti, starejši so ihteli in si brisali solze, mlajši pa so plaho zrl na posteljo, kjer je ležala na vzvišenem zglavju žena z upadlim in voščeno bledim obrazom nepremično, le polodprte oči so se obračale od otroka do otroka. V levici je držala kovinsko razpelo, v desnici ji je mož tiščal okrašeno svečo.

Pristopil sem k postelji, babica je odpravila otroke iz sobe in zaprla vrata. Porodnica se ni več zavedela mojega prihoda, žile ji ni bilo mogoče več otipati. Ko sem položil dlan na njeno telo, me je kar streslo: otrok je bil v trebuhu, ker je počila maternica.

»Kdaj se je zgodila nesreča?« sem vprašal babico.

»Kmalu po polnoči je moralo biti.«

Pomladni viharji. (Fot. F. Krašovec.)

»O da je niste včeraj spravili v bolnico, ko ste pome poslali, ali pa brzojavno poklicali zdravnika!« sem vzkliknil in hitro dajal porodnici pod kožo zdravila zoper krvavenje.

»Ni hotela zdoma,« se je opravičevala babica, »za brzojav pa se res nismo dogovedili¹, tako smo bili vsi zmedeni.«

Ročno sem odložil suknjič, zavihal rokav in se z neumito roko lotil posla s porodnico.

»Pustite jo v miru!« je zarenčal mož, ki je držal svečo. »Saj vidite, da je že več tam ko tukaj!«

»Križem rok ne morem gledati, kako kdo umira, tudi če ostane poskus brezuspešen,« sem odvrnil in nadaljeval svoje brezupno delo.

Kmalu sem bil ves poten, ker se je strašno mudilo, delo samo pa je bilo naporno in kočljivo. Po daljšem prizadevanju se mi je posrečilo doseči otrokovo nožico, potem pa je bil otrok brž na svetu, a blede, brez znakov življenja. Oddal sem ga babici z naročilom, naj ga takoj pogojno krsti. Sam sem ostal pri porodnici in ji skušal pomagati po predpisih svoje umetnosti. Bilo je vse zaman, nič se ni več zganilo v telesu nesrečne žene, po kratkem rahlem hropenju je izdihnila.

Pregledal sem otroka, tudi ta je bil mrtev; vsi poskusi oživljanja so ostali brezuspešni.

»Dvanajst jih je imela, vsi so živi, trinajsti jo je končal!« je pripomnila babica in položila mrlička k mrliču.

Na misel mi je prišlo: »Ne, otrok ni končal matere, ampak vaša topa zanikarnost je ugonobila ženo in otroka!« A zinil nisem nič, ker se mi je zdelo vsako besedičenje brezsmiselno in v pričo žalostnega dogodka nespodobno.

Otroci so prihrumeli v sobo in glasno tarnajoč obkročili mater, božali jo po glavi in rokah in klicali z najslajšimi besdami, ki jih premore otroški jezik.

Hitro sem se odpravil iz nesrečnega doma in jo peš mahnil proti Kanalu, kjer sem upal, da dobim kakšno priložnost za vožnjo nazaj v mesto. Lepo je bilo tisto jutro, a preveč sem bil potr, da bi se zanimal za zunanosti. Po enourni hoji sem prispel v trg in poiskal mladega zdravnika, znanca in mlajšega tovariša izza dijaških let. Zdelo se mi je več ko potrebno, da ga oštejem in stresem nad njim svoj gnev, ki je naraščal ob premišljevanju nočnega dogodka.

Presenetil sem ga, ko se je odpravljajl zdoma.

»Kakšna sreča, da me vendarle obišeš!« me je veselo pozdravil.

»Samo nesreča me je privedla k tebi, nesreča, ki si je kriv samo ti,« sem se zadril in ga zmerjal z neizbranimi izrazi kot zanikarneža in brezsrčneža, ki bi lahko otel veliki kmetski družini mater in gospodinjo, saj bi bil lahko brez vseh priprav, z golimi rokami spravil otroka na svet in tako otel oba, ali če bi tega ne hotel — z zdravilnim vbodom bi bil ustavil porod, mater pa hitro odposlal v bolnico.

Tovariš je bil sprva razdražen spričo nepričakovanega zmerjanja, a je mirno počakal konec mojemu izbruhu. Priznal je, da bi bil mogel in tudi utegnil vse to storiti, kar sem jaz naštel kot njegovo dolžnost, in da mu je žal, da se to ni zgodilo. A jaz da ne umejem prav njegovega položaja. On ni samostojen zdravnik, marveč hlapec podjetja, ki ne mara, da se ukvarja z drugimi zadevami kakor samo z zdravniško oskrbo in zdravniškim nadzorstvom gradbenih nameščencev in delavcev; dan in noč mora biti stalno na razpolago samo podjetju in omejujejo se izdatki za zdravljenje. Preseda mu ta poniževalna služba, a vztrajati mora in hoče še pol leta, do konca pogodbe, da si nabere sredstev za nadaljnjo izpopolnitev svoje izobrazbe.

Srd se mi je polegel, tovariševa pojasnila so me razorožila. Šla sva zajtrkovat v veliko gostilno, kjer mi je preskrbel dober voziček, ki ga je sicer sam rabil za svoja pota.

Puščobna se mi je zdela vožnja proti mestu. Na jasnem nebu je prigrevalo sonce precej močno, a jesenski vetrič je prijetno svežil ozračje, na cesti in okoli nje pa je kar gomazelo ljudi, vozil in živali, poleg množic gradbenega delavstva ob progi in na cesti je oživelo tudi polje, kmetje so spravljalil zadnje pridelke, drugod obdelovali njive, po travnikih se je pasla živina, otroci so kurili in si pekli repo ali zadole¹ fige.

Vsa ta pestrost mi ni mogla pregnati tožnih misli, moje gledanje v svet se je prav tisto jutro precej predrugačilo. V globini se je porajal sum, da ta velika železnica ne prinaša našemu narodu toliko koristi kakor nevarnosti in škode. Zdelo se mi je, da z železnico lega po sredi naše zemlje kača velikanka, ki širi strup lahkoživja in drugih izprijenosti med naše preproste ljudi, da se z novo progo polaga strahotna veriga, ki spravlja našo domovino v odvisnost od tujega sveta. Kakor moj tovariš, mladi zdravnik, ki je bil v prejšnjih letih prava duša, izgublja jedrno pristnost in postaja orodje tujinstva...

(Dalje prihodnjič.)

¹ Goriški izraz za domisliti ali zavedati se.

¹ Goriški izraz za nezrele.

TRETJE POGlavJE

Spomini

Dr. Janez Plečnik

Vzgojnik — tako govore — vzgajaj v pravico, resnico, lepoto, dobroto. — Vzgojnik je človek, ki ima neko večnost (energijo) zbrano v sebi, in vzgojnik oddaja to svojo večnost z besedo (in zgledom) mladim človekom. Ti mladi človeki so precéj tistih lastnosti, so precéj tiste zgraje kot je vzgojnik sam, saj so pogosto istega rodú in časih kar iste krvi. Jabolko pa ne pade daleč od jablane. Premišljivemu vzgojniku se duša ob pogledu na vzgojevanca pogosto zgrozi: gleda na lastne napake, lastne zablode. Mi torej (kar se le dá) verujemo, da bo vzgojnikova večnost prešla precéj nespremenjena v vzgojevanca, da vzgojnikova večnost ob prehodu v vzgojevanca torej ne bo spremenila svoje oblike. (Govorimo le o poprečnih in ne govorimo o izjemnih razmerah. Ne govorimo torej o izjemno nadarjenih in ne o izjemno nepopolnih dušah.) Menimo torej: Vzgojnik bo dal vzgojevancu nekam to, kar ima sam — in uspehi, ki jih ima vzgojnik pri vzgojencu, kažejo na to, kar ima tudi vzgojnik sam.

Vzgojnik (ne zgolj vzgojevavec) je pa danes kar vse vprek: vzgojništvo je dandanes stan in ne več poklic; še manj pa so vzgojniki (dandanes) izvoljenci. Ni dvojbe (za nas), da človek, ki ga porinejo v ta ali oni stan, (navadno) nima v polni meri teh darov, ki naj bi jih imel.

Ne hinavčimo in priznajmo, da ne eden ne dva ne trije — — smo »povzročili« svetovno vojsko. Vsi smo želeli svetovno vojsko in naši starši so nas, svoje otroke, vzgojili. Spomnimo se! Vsi smo neprestojno trdili: Sprememba je nujna in potrebna in — sprememba je prišla. Pa menda ne bomo trdili, da se je sprememba — svetovna vojska — vršila v lepoti, dobroti, pravici, resnici, in menda ne bomo trdili, da je svetovna vojska vodila v pravico, lepoto, resnico, dobroto.

Bili smo bronasti kotli, napolnjeni z žarečim ogljem; vročina krog nas je bila nad vso pravo mero. Prišli so novi kotlički — naši otroci — pa smo napolnili nove kotličke s tem, kar smo sami imeli: z žarečim ogljem. Naredkarstvo (industrija) je narejalo in narejalo stroje. Naredkarstvo ni moglo spraviti svojih strojev več v »primeren« denar. Vsi — topo vsaj — smo bili mnenja, da naredkarstvo mora dobivati »primeren« denar, »primerne« dohodke. Vsi (tudi delavec) smo bili tega mnenja. Delavec se je zadovoljil z vsakdanjskim kruhom. Naredkarstvo je torej ustavljalo obrate in je odpuščalo delavce. Naredkarstvo je

pa vendarle še vedno zahtevalo sebi »primerne dohodke«, ne le sebi »primeren denar«, in je razmišljalo, kako treba obnoviti obrate in naj se zgodi, kar hoče. In delavec je zahteval svoj »kruh« in je razmišljal, kako bi prišel nazaj v obrate — zgodi se, kar hoče. Naredkarstvo je izumilo »primerno« izumništvo in je storjalo in izdelovalo stroje, ki razbijajo stroje in uničujejo izdelke človeških rok, in denarno mogotstvo je postavilo človeke, ki so zahtevali kruh, poleg teh strojev.

Vsi smo — tudi danes še — z žarečim ogljem naloženi bronasti kotli pa torej dvomimo o tem, je li moremo polniti nove, mlade kotličke s čim drugim kot z žarečim ogljem. To je naša zavest. Nad vse mogočna, sodobna težnja po neprestojnem vzgojništvu in poučevanju nas ne preseneča, vznemirja nas pa močno. Bravcu bo torej umevno, da smo (do neke mere) proti današnjemu razbohotenju šolstva. Podrobneje bomo to misel razpredali pozneje. Postavili smo jo pa že sem v ogibo očitka s katerekoli strani, češ, da smo zahrbtno spravljali bravca v nejasnost in zmoto, da smo »moderno« in »naprednjaško« govorili, da smo pa bili obenem v srcu »nazadnjaško« usmerjeni.

Znano je bravcu, da je knjig (pa tiskanega sploh) iz dneva v dan več in več, pa bravcu je še znano, da je tudi predavanj in šol in ustnega pouka sploh iz dneva v dan več in več. (Nam vsaj se zdi, da) je to nemaräst (eine garstige Sache). Ne najdemo skladnosti in pravosti v tem in se nam zdi vse to kar popaka npravov (perverse Sitten). Vemo, kako je dandanes s knjigami. Že Hyrtl je napisal o anatomskih knjigah tole: »Več pišejo anatomskih knjig nego jih studirajo in berejo.« Rekli smo (nekoč), da (mi sami) računamo na pet

Znanivke pomladi. (Fot. Fr. Krašovec.)

bravcev. Dodajamo, da bi se nam oči svetile od zadovoljstva, ako bi imeli zagotovost, da jih imamo šest (resnih). Še vemo, kako je s knjigami. Hyrtl označa anatomijo kot najbolj točno (eksaktno) vedo. Hyrtl piše nekje o polžku v notranjem ušesu in ugotavlja: »Polžek desnega slíšeža je zavrt na levo, oni levega slíšeža pa na desno in — ne narobno, kot to brez premisleka prepisujejo (drug od drugega).« Mnenja smo, da oboje velja: malo berejo knjige in je nad vse dosti v knjigah, kar je brez premisleka le prepisano. (Malo je bravcev, ki bi resno ocenjali vsebino knjig. Pisavci to dobro vedó. Število bravcev skoči koj in znatno ob »primerni« vsebini knjige ali vsaj ob »primernem« naslovu knjige. Tako bo število bravcev tegale našega članka doseglo najmanj sto s temle stavkom: »Govorili bomo v teku naših razmišljanj tudi o tangentah moralne in patološke, perverzne seksualnosti, potem pa še o seksualnih perverzitetah, nastalih psihično-travmatično, posebno glede na koincidence s somatično-travmatično nastalimi seksualnimi defekti in anomalijami.« Dosti bolj privlačno bi bilo seveda, ako bi končnico našega panja pomalali s tem stavkom.)

Čudna je usoda knjige. Knjiga naj poučuje — kaj? Knjiga naj poučuje o tem, kar je v knjigi — pouk pa naj pove, kako je treba porabljeti knjigo, kako je treba brati knjigo, kako »interesantno« je branje knjig, kolike »pedagoške dignitete« je zatopitev v knjige. Pouk (ustni) namreč — tako sodimo — prav res ni zato, da zgolj nešetokrat ponavlja vsebino knjige.

Rekli smo, da je razmerje med (neprestojno naraščajočim) številom knjig in neprestojno rastočim številom učnih ur nemarást. — So človeki, ki v svojem življenju napišejo vrstic toliko, kot nakoplje težak peska. Težak pa veleliterat sta si v nečem podobna: oba menita, da opravljata potreben in važen posel, in oba z delom iščeta tudi zaslužek — oni s prodajo peska, ta s prodajo knjig. Težak pa velepisavec se pa (dandanes) v nečem tudi razlikujeta. Težak nakoplje v potu svojega obraza pesek, nato si obriše potne srage in na večer počiva in se v noči spočije. Velepisavec napiše svoja dela brez potú v obrazu. Velepisavec se zaznoji šele po opravljenem delu: gre in prodaja svoje delo, zaznoji se pri tem in prodaja še ta znoj. Ti velepisavni dolgopotniki (Langstreckenläufer) ponujajo človeštvu svoj znoj tako, da prodajajo že napisano učenost še »izpopolnjeno«, »popravljenno po zadnjih izsledkih znanosti«, »skrčeno na bistvene misli«, »razširjeno z novimi pogledi«, »opremljeno z dodatki in opombami«, »razširjeno

z važnimi praktičnimi nasveti«; prodajajo svojo že napisano modrost še po radiju, po gramofonih, po posebnih predavanjih. »Ljudstvo« namreč tako silno poželi po vsem tem. Preprosto ljudstvo nestrpno pričakuje trenotka, ko bo videlo iz obličja v obličje svojega velikega sina in dobrotnika. Take želje našega dobrega ljudstva se vedno samoodsebnó rodé v ljudski duši in z neodoljivo silo izbruhnó na dan. Splošna ljudska duša tudi zahteva, da učenost, ki je izhajala v »rókovniku«, izide še v knjigi. Povpraševanje po ponatisu je tako splošno in mogočno, da celó štacunarji in mesarji zavijajo rozine in meso v take ponatise. — Ljudstvo z največjo pozornostjo sledi kristalno jasnim izvajanjem govornikov. Ljudstvo govornikom bogato plača njih trud in napore z »urnobesnim«, neskončnim odobravanjem in ploskanjem. Ljudstvo sedi (po predavanju) še v pozno noč in živahno razpravlja o globokih mislih in pristrčnih besedah predavatelja. Ljudstvo se končno seveda le razide, sicer res nerado, pa s trdnimi in najboljšimi sklepi v duši. — Vemo vse to in verjamemo. Vemo, da se je ljudstvo že tisočkrat do skrajnosti navdušilo ob govorih in predavanjih in se je nato razšlo. Medtem ko je bilo naše dobro ljudstvo zdoma, so pa hodili palčki po ljudskih domovih. Ti so osnažili in uredili kuhinjo in kuhinjsko posodo v domovih našega dobrega ljudstva, prevetrili so in oprali prtenino, očistili so dimnike... ostrgali so lišaj s sadnega drevja... zasuli so mlake in znižali cestne strmotine... popravili so plotove, obsekali so meje, dovršili so vodovode in — — primeknili s travnika mrzlo stranišče do doma in ga vtisnili v dom sam. Vse to je bilo kar storjeno, ko so navdušeni poslušavci stopili v svoje domove in sredi hiše zagledali celó kupec denarja na mizi, ki bi z njim trikrat plačal davke. — Naštejmo torej v grobem: naše dobro, pošteno, preprosto slovensko ljudstvo dobiva pouk v predšolski dobi, v šolski dobi, v pošolski dobi; dobiva pouk v pripravljalnih, ponavljalnih in strokovnih šolah; dobiva pouk pri večernih, jutrnjih, dopoldanskih, popoldanskih splošnih in posebnih tečajih; dobiva pouk po šolah, po knjigah, po dnevnikih, po tednikih, po polmesečnikih, po mesečnikih, po letopisih, po radiju, po predavanjih, po gledališčih, po zvočnih in nemih filmih (kino) — pa menimo, da je duša našega dobrega, poštenega slovenskega ljudstva zavita v cunje znanja in znanosti, nekam tako, kot si branjevka pozimi zavije telo v volno in kožuho vino, in menimo, da je časih na moč toplo tej duši.

Posebna vrsta knjig so »šolske« knjige. (»Šolska« knjiga je oznaka, ki vodi v zmoto: saj šola

uči za življenje in šolanje traja — pri lepem številu — dvajset let in več — pa torej le neradi poslušamo oznako »šolske« knjige namesto — »knjige« ali pa »bukve za življenje.«) Posebnost šolskih knjig je bila tudi ta, da smo jih prodajali ob kraju šolskega leta z veliko vnemo. Opažamo to prodajanje še dandanes. Vsebina šolskih knjig je precejšnja. Res je tudi, da je slog v teh knjigah (navadno) malovreden. Prav pravi kmečki sinovi so napisali lepo število šolskih knjig. Nesrečni slog šolskih knjig pa torej kaže, da megle mesta neugodno spreminjajo govorico kmeta pa da naš kmet urno podlega tej megli, koj ko jo povoha.

Razpravljajo in razmišljajo o šolstvu od nekdanj. Zadeva je umevna. Izobrazba in šolstvo je bilo in je še danes nekako samotržje (monopol) s šolskim poukom. To samotržje je bilo časih v rokah bogatašev; pozneje je Cerkev dobila to samotržje in je posplošila pouk, vse to seveda po svojih nazorih; danes je to samotržje — vsaj v Evropi — povsem last države, ki tudi sploši pouk in seveda tudi po svojih nazorih in po svojih namerah. Umevno je, da so se nazori o tem, kaj je »potrebno« poučevati, kako je »treba« poučevati, spreminjali. Menda ne bo povsem prav, ako bi trdili »napačnost« in »zastarelost« teh in onih nazorov. Človeštvo živi ob raznih dobah v razne smeri: sedaj (pretežno) v to smer, sedaj (pretežno) v ono. Človek je otrok svoje dobe in ne more neomadeževan iz nje, kot ne prideš neomadeževan iz apnenice, če si vanjo padel. Doba, ki živimo v njej, omadežuje človeka, in to je neizogibno. Mogoče pa je, da (nekateri take) madeže opazimo in jih skušamo odstraniti. S tem pripravljamo »novo dobo in napredek«. (Pozneje kedaj bomo opozorili na H a e c k e l o v o »biogenetsko načelo« in bomo skušali pokazati, kako ravna to načelo tudi našo zadevo, pa da torej) vzgoja in pouk sta: 1. brisanje nepotrebne, odstranjanje tega, kar nam ni več v prid (v naši dobi), in 2. dodajanje tega, kar nam je potrebno in nam bo služno. S tem poudarjamo, da ni »važno« pri pouku zgolj to, kar damo. Res važno je namreč še, da dosti molčimo in z nepotrebim ne bremenimo mladih duš. Tujki so taka bremena.

Živi J. Hyrtl je slovel po vsej zemlji kot učen in moder mož pa še kot nedosegljiv učenik je slovel. Štirideset let je preteklo od Hyrtlove smrti in oboji sloves mu je ostal živ in nezmanjšan. In Hyrtl priporoča, da naj se učenik poniža (herablassen) k učencu pri razlaganju in predavanju, in Hyrtl tudi opozarja, »da uči (doziert) — žal — vsak učenik pač vse to, kar zna, in dosti nepotrebne je v tej zmesi«. (Dalje prihodnjič.)

DELAVSKA LIRIKA

1.

Kraj mesta ob reki so naše barake,
temnorjave sredi snega.
Glej, kup otrok se zvedavo ozira,
kdaj vrne se oče, kdaj temne oblake
razžene sonce predmestno z nebá.

S praga pozdravlja me žena,
tako otročja je v svojem smehljaju,
čisto nedolžna ...
Pa vendar: Zakaj me je strah?
Mar njene ljubezni
in njenih lepih, otročjih oči?

Saj me ni strah!
Zasluzka seveda nisem dobil,
toda jutri, dà,
jutri bo zopet vse dobro,
vse: kruha dovolj, veselja dovolj
in lehkkih utripov srcá.

2.

Moja hčerka Manči se je včeraj poročila,
bilà najmlajša je izmed otrok,
čisto samega me je pustila,
zdaj je tišina krog in krog.

Vsi odšli so svojo pot:
Tonč pred leti je odšel v Posarje,
Marija v mestu služi vsepovsod
— zdaj slučajno je za sobarico —
a Matevža mi bolezen je pobrala,
Manči pa, otrok najmlajši,
se je zadnja poslovila.

Tako zdaj čisto sam strmim v mrak.
Bog ve, če jutri še bom ždel tako?
Mordà je tudi zame prišel čas,
da grem na svojo zadnjo pot,
kar tiho, kot so vsi otroci šli ...

3.

Me vse, kar nas je tu, smo delavke:
Ivanka služi v tobačni tovarni,
Magda in jaz sva raznašavki,
vse pa stanujemo v stari kasarni.

Ivanka ljubi godbo in ples,
Magda bi rada otroka svoje krvi,
a jaz — jaz hočem ljubezni in sonca —
vse tri pa verujemo v lepše dni.

Dopoldne pripravlja Ivanka kosilo,
večerjo moram kuhati jaz,
Magda pa krpa perilo in šiva —
zvečer smo vse blede v obraz.

Nedelja pa — kot bi bilè prerajane:
me same in vse okrog nas se smeji.
Mar res ni več solze, grenkobe v očeh?
Mar res me v lepše verjamemo dni?

Milan Šega.

Tomo Zupan:

JERA PREŠERNOVA

* 11. marca 1798

† 12. marca 1876

Rodila se je Jera Prešernova 11. marcija 1798 pri Ribiču v Vrbi. Stariša sta jej Šimen Prešeren in Mina Svetinova.

Sestra Lenka o njej pripoveduje: Vseh nas, sestrá in bratov, najstarejša je bila Jera, a je bila med nami tudi po srcu ta boljša. Jero smo vsi radi imeli. Takoj v zgodnjih letih se je podala v Borovnico, kjer so bili župnik našega oča Šimna brat, Jakob.

Brati in pisati so jo naučili domači.

V Vrbi so jo poprej mati popolnoma dobro naučili brati. Pisati pa potem gospod Jakob v Borovnici. Jakob so znali zelo hitro koga priučiti. V šolo pa ni prav v nobeno hodila. Imela je tako dober talent. Jakob so jo pri sebi želeli ohraniti. Zato so jo poslali na Vrhniko kuhat se učiti. Potem pa še na Ig v župnišče. Nato sta z našo staro materjo, starega strica Jožefovo sestro, preskrbovali v Borovnici kuho, hišni in poljski red.

Ko so se pa sem preselili tetika Lenčica, očetova in župnikova sestra, se je Jera vmeknila. To je bilo zoper voljo naše stare in Lenčičine prave matere. Jero so raje imeli, kakor Lenčico, svojo lastno hčer. Šla je v Vrbo domu in ostala tu šest let. Prav v tem času, ko se je učil Frence na Dunaju, je bila pri Ribiču doma.

Jerino pisanje je najbolj obrajtal brat pesnik.

Jera je zelo lahko pisala. Jero je najbolj obrajtal Frence v pisanju. Ko je odhajal na Dunaj, je naročil: Jera naj mi piše; najbolj domače ona piše. Malo je mislila, da bo hišo doma imela in Ribiška postala. Zato je bila doma tako dolgo. Vmes je šla v neko službo na Koroško Belo. A se je kmalu vrnila. Jej ni bilo všeč. Iz Vrbe se je napotila na Savo pri Litiji, kjer so bili za kurata Fronc, stareji Jakobov brat. Ni sicer prav rada šla doli. Predaleč od doma se jej je zdelo. Pač pa se je rada potem z njimi preselila na Goričico pri Mengešu. Tu je bilo že bliže doma.

Jera je mesto strica Fronca dekleta krščanskega nauka učila.

Na Goričici je mesto strica dekleta krščanskega nauka učila. Zнала smo ga sicer vsa Ribičeva dekleta; a ona še bolje. Svetega pisma pa nobena tako kot Jera. Skoraj tako ga je znala, kot mati.

Seve, da smo sestre premišljevale, kako naj bo z Ribičevo hišo v Vrbi. Nobeden naših treh bratov ni ostal doma. Ena deklet bo torej morala dom prevzeti. Zato je na Goričici Jera takole sodila: Ne sestri Mini hiše izročevati (»čez dajati«), dokler brat Jurij nove

maše ne odpoje. Njen svèt ni zalegel. Ker ob brat Jurijevi novi maši leta 1852 je bil pri Ribiču že dve leti novi gospodar, Minin mož Joža Volk, doma s Črnilca ob Brezijah.

S starim očetom, Jakobom Svetino, se je na Koroško v Stern ali Štebenj podala. Tu je župnikoval materin stric, Anton Muhovec.

Naše matere oče, Jakob Svetina, stareji, so sami prišli na Goričico Jero nagovarjat, naj bi šla z njimi na Koroško (v Stern, Štebenj), kjer so župnijsko službo opravljali naše matere stric Anton Muhovec, pregnani župnik iz Komende. Doma so bili pri Muhovcu pri Žirovnici.

In Jera se je res z njimi na Koroško podala. Lahko mogoča je bila sedaj ta izprememba na Goričici, ker sem se prav takrat jaz na Goričico vrnila iz Ljubljane od Ulmana; kjer sem se boljše kuhe naučila. Tu pri gospodu Muhovcu je dolgo let kuharica ostala, če tudi je bilo daleč od doma. S Primož Ambrožičem, rojenim Zaspjanom, ki so mu bili Muhovec stari stric, sta njih in ves dom oskrbovala. Včakali so Muhovec nenavadno veliko starost nad devetdeset let. Po župnik Anton Muhovčevi smrti se je Jera 43 letna omožila s tem Primažem, ki sta tu vkup služila in jim bila oba tudi v rodu. Zнала sta prihranjevati in sta za 600 forintov gori med Slovenci zemljo kupila. Najraje bi doma vmrl, je rekel Primaž čez nekaj let. Zato sta po dobrem gospodarstvu za 6000 forintov posestvo prodala in se v Zasip vrnila, kjer je bil mož rojen. Šla sta v Skvádovo (Skladovo) bajto v Zaspéh. Tu sta v vsem kaka štiri leta gostovala, dokler ni Primaž vmrl.

Jera se je podala k Petránu na Blejsko Dobravo.

Takoj po moževi smrti v Zaspéh se je Jera podala iz Zaspéga k Petránu na Blejsko Dobravo. V to hišo je bila namreč primožena sestra njenega moža, Primaža. Jera je bila vseh nas najpremožnejša in lepo je bila tu postrežena.

Temu zadnjemu Lenkinemu mnenju o Jerinem dobrotitju na Dobravi ostro nasprotuje, kar je meni pisatelju pripovedovala poslednja vmrla pesnikova prava nečakinja Katra Volkova iz Vrbe, omožena z Jurijem Črnetom, po domače Kovačem, tudi tukaj na Blejski Dobravi. Da je bil zelo siten ta Jerin mož Primaž, to mi je omenjala že Lenka. A njena nečakinja Katra Črnejeva pa je slikarski čopič o njem globlje pomočila.

Jera je bila strahljiva ženska, kakor mi vsi Ribičevi in tudi pesnik.

Tako-le Katra pripoveduje: Primaž je bil Repetov iz Zaspéga. To je še danes prav zelo dobra zemlja, če tudi ne velika. Jera so bili strahljiva ženska (»cagova« ženska). Prav kakor so bili njen brat, pesnik, strahljiv človek. To se sme od vseh (takratnih) nas Ribičevih trditi. Imeli so Jera že tudi kaj svojega denarja, ko sta se s Primažem vzela. Pa so bili taka tápica, da so prav vse dali možu.

Jera se s Primažem ni kaj srečno poročila.

Mož Primaž je pa pred smrtjo z vsem — tudi njihov premoženjem — tako naredil, da je večina prišla Petranom v roke. Največ pa še hčeri njegove sestre, Petranke, ki se je od Repeta iz Zaspéga sem na Dobravo

primožila. Tam pri Petranu naj bo Jera po moji smrti — je Primaž naročil; tam naj ima kót. Opravite jo do smrti. Dal je tudi nekaj denarja; pa ne preveč. Morda kakih 1500 forintov. Jero je le bolj zaničeval. Primaž je bil zelo nevšečen človek in Jera so morali dovolj prestati pred njim. Imel jih je kakor v kleščah in oni niso nič mogli. Tako so tudi naša mati, njih sestra, večkrat pravili. Pa je bila slaba ta Primaževa odločba. Ker sedaj je vse tisto Petranovo na tujem in vse prodano. Bolje bi bilo, če bi bil Jeri več pustil. Oni bi bili znali ohraniti. Pa se je bal, da bi Jera Ribičevim v Vrbi preveč ne bili na roko.

Jera ni bila dobro postrežena v Zaspéh pri Petranu.

Jaz sem tu od svojega doma večkrat k Petranu k teti Jeri gori hodila, da sem jim kaj pomagala. Na postelji so zanemarjeni sedeli, sem jih česala. Tako zanič so bili pri moževih sorodnikih, pri Petranu. Tudi jedil jim niso znali pripraviti. Sem jim kaj skuhanega od doma gori prinesla. Saj si niso nič mogli sami pomagati. Kar časa so bili na Dobravi, so bili skoraj zmiraj v postelji. Da bi se le popravila, so mi rekli, bom pomladi doli na vaš vrt hodila. — To sem pa zmiraj opazovala, kako brihtni so bili.

Tako mi je pisatelju Jerina nečakinja, Katra Črnejeva, večkrat tožila. Brez pogovora o Jeri ni bilo, kadar sem bil na Dobravi v Črnetovini. Ob takih žalih povedbah o Jeri je nečakinji Katri časih jemalo glas. Nekokrat je jela popolnoma jokati.

Konečno so bili Jera zelo reva na Dobravi.

Tako je bilo, da so bili Jera na koncu reva na Dobravi, je ponavljala in v novo zajokala.

Jera je pokopana na Blejski Dobravi.

Katra Črnejeva končuje: Vsega vkup so živeli teta Jera komaj eno leto tu na Blejski Dobravi. Vmrli so pri Primaževih ljudeh v Petranovi kajži, št. 23. Prevideli in pokopali so jih duhovnik tržaške škofije Anton Koželj iz Tunjic, ki so bili več let tu na Dobravi in smo jih vsi radi imeli.

Lenka Prešernova dostavlja: Izmed vseh bratov in sestrá je postala Jera najstareja. Le jaz sem sedaj nekaj stareja kot ona. Jera je dokončala 78 let.

VRSTE RASTI IN OBLIKE ČLOVEŠKEGA TELESA

† Dr. Fran Čibej

Rekli smo, da hočemo spregovoriti zdaj še o človeški glavi in oblikah človeškega obraza, ki je vedno najboljše zrcalo naše duševnosti in precej zanesljiv ključ do nje.

a) Astenični tip.

Tudi za obraz in ustroj glave sploh veljajo iste zakonitosti, kot smo jih spoznali prej. Zato so pri asteniku koža in mehki deli obraza tenki, blede, mršavi, zlasti po robu nosa je koža tenko in gladko napeta preko ostro izstopajoče kosti. Okostje obraza je povsem rahlo zgrajeno; kjer so v obrazu vidne kosti, je to le posledica tenke kože. Obseg lobanje je majhen, najmanjši od vseh treh tipov. Asteniška lobanja je v splošnem kratka, nizka in srednje visoka. Zlasti

se opazi njena kratkost, medtem ko po širini prekaša atletske lobanje. Zadnja stran lobanje je večkrat strma in malo izbočena. Zato se nam zdi gornji del glave često visok. V obrazu opazimo iste znake kot sicer pri telesu. Rast v višino je neovirana, medtem ko zaostaja rast v širino. Obraz je torej ozek, zdi se nam podolgast in tesen, bled in suh, a ostro izrezan. Očitno je posebno nesorazmerje med nosom, ki je predolg, in spodnjo čeljustjo, ki je slabo razvita. Prav lepo se ta nesorazmernost vidi od strani. Če si ogledamo tak obraz od spredaj, dobimo često obris *spodaj k o n i č a s t e g a j a j c a*. Tudi izrazite podolgaste obraze vidimo tuintam na astenikih. Tudi nos ne sili vedno močno nazven, često je le dolg, ozek in s konico navzdol potegnjen. Ženski obrazi so naravnost nizki.

b) Atletski obrazi.

O oblikah atletskih obrazov se lahko kratko izrazimo takole: Kosti in koža (mišice tu nimajo važne vloge) so dobro razvite. Koža je debela, trda, večkrat sveža in prožno napeta, a neredko tudi čista ni, nagiba k izpuščajem in mozoljem, tudi testena je in nekoliko nabuhla. Barva je po večini bleda. Tolšče navadno v obrazu ni mnogo. Obseg lobanje je povprečno velik. Zadnja stran lobanje se spreminja, je ali izrazito strma ali pa tudi moli navzven. Obraz napravi od spredaj navadno vtis podolgastega jajca, včasih tudi štita.

c) Piknični obrazi.

Izrazit piknični obraz je verna slika pikničnega telesnega ustroja. Teži v širino, mehko, zaokroženost. Lobanja je velika, okrogla, široka in globoka, a ni visoka. Koža na obrazu je mehka, kosti ne izstopajo, pač pa sijejo žile skozi kožo. Lica in nos nagibajo k rdečici. Tolšče je mnogo in se zlasti pri starejših rada nabira spodaj ob straneh lic in ob spodnji bradi (»dvojna brada«). Obraz se nam dostikrat zdi zato lep, krepek in poln izraza, pri starejših piknikih pa obilna tolšča zaokroži obraz in dela zabuhline. Mlajši obrazi pa se nam zde polni, okrogli, mehki, in če so pordeli, cvetoči. Čelo, srednji del obraza, nos in brada so navadno med seboj v lepi harmoniji, tako da piknični obrazi dobro služijo slikarju za model. Obrisi obraza od spredaj kaže zelo značilno obliko *r a v n e g a p e t e r o k o t n i k a*, ki se pri posameznikih nekoliko spreminja. Obrazi so srednje visoki in zelo široki, spodnja čeljust je malce ukrivljena in se zato zdi širša kot je v resnici. Ko napetost kože pojenja, se pri starejših piknikih spodnji del obraza nekoliko povesi, zlasti še, če se je ob licih nabrala tolšča. Nosovi so pri piknikih srednje veliki; rob nosu je raven ali tudi na znotraj ukrivljen. Oči so pogostokrat majhne in leže globoko. Čelo je pretežno lepo oblikovano, široko, izbočeno. Mlajši pikniki (v starosti od 17 do 50 let) imajo večkrat jajčasto obliko obraza in n. pr. dolg vrat, ozko postavbo in drugič zopet atletske mišičje. Tudi obliko podolgastega štita srečamo pri piknikih. Ženske po večini nimajo posebnosti, okrogli obrazi mlajših so često zelo majhni in lični.

Dveh važnih in bistvenih stvari ne smemo pozabiti, ki se po njih dajo naši trije tipi dobro razločiti. Mislimo na lase in na barvo kože. Ti znaki sicer niso vedno izraziti. Če se ti znaki javljajo, lahko takoj po zunanosti vidimo, kam kdo spada.

Lasje piknika so navadno mehki, niso pa košati in ščetinasti, tudi ne leže gladko na glavi, temveč so mehko valoviti in se dajo radi počesati. Pikniki razmeroma pogosto nagibajo k pleši, njihova pleša je zelo značilna — izrazito okrogla. Po gladki, zrcalu podobni ploskvi so skoro enakomerno raztreseni nekateri dolgi, tenki lasje, sicer pa se pleša ostro loči od ostalih las. Pleša pri astenikih je čisto drugačna; videti je, kot bi bilo lasišče od miši razjedeno. Koža astenika ni zrcalasto polirana, temveč izrazito medla in nagiba k čudno ostrim gubam, ki tečejo kar preko vse glave. Poleg tega vidimo pri astenikih in tudi atletikih, da spredaj proti čelu ostane ozek venec las ali pa tudi majhen čop. V splošnem imajo asteniki in atletiki, zlasti v mladosti, bujno rast las, njihova glava je zelo pogosto tako porasla, kot bi bili pokriti s kučmo.

Ostane nam še nad vse važno vprašanje o b i s t v u telesnega ustroja. Pregledali smo razne tipe rasti, stas in ustroj telesa; bravec se je gotovo že sam vprašal, kako nastajajo ti tipi. Ali se podedujejo, ali pa so posledica vnanjih vplivov, prehrane, nege itd.

Pribiti moramo važno dejstvo, da so vsi obravnavani znaki skoraj izključno utemeljeni že v danih in podedovanih činiteljih ali kakor pravi znanost, v konstituciji posameznika. Je pa seveda res, da morejo trajni in močni vnanji vplivi postaviti in ustroj telesa do neke meje spremeniti. A navadno te vplive precenjujemo. Če bi natanko preiskali vzroke, bi končno vendarle prišli do vzrokov v konstituciji. Vpliv nekaterih takih vnanjih činiteljev hočemo še kratko navesti.

Bolezni, zlasti sifilis in tuberkuloza, posegajo globoko v telesni ustroj telesa in v hudih primerih prvotno telesno konstitucijo lahko spačijo in potvorijo, da je ni mogoče več prepoznati. O tuberkulozi je treba pripomniti, da je v veliki meri že utemeljena v telesnem ustroju; asteniki radi nagibajo k njej. Je pa tudi res, da more bolezen sama katerokoli konstitucijo spremeniti. To velja posebno za astenične tipe, ki dobijo po tuberkulozi še bolj podčrtano obliko.

Razen boleznih vplivata na ustroj telesa pač najbolj prehrana in delo (poklic). Piknične oblike, zlasti kar se tiče mastnosti in debelosti, srečujemo pogosto pri pekih, gostilničarjih, mesarjih in moških premožnega malomeščanstva, ki mnogo jedó in radi zahajajo v gostilno; medtem pa bomo nasprotno dobili pri težakih, zlasti pri težko obremenjenem majhnem kmetu in močno vpreženih gospodinjah le redko znake pikničnosti.

WL. SKOCZYLAS

K lesorezom slavnega poljskega grafika

Razstave zagrebške umetniške skupine »Trojica«, katero je lani decembra priredila Narodna galerija v ljubljanskem Jakopičevem paviljonu, se je kot gost udeležil tudi znameniti poljski lesorezec Wladislaw Skoczylas. Ta umetnik svetskega glasu in eden vrhuncev poljske umetnosti naših dni je Slovencem, žal, še vse premalo znan. S svojo umetniško zrelostjo in s pristno slovanskim čuvstvom si je na mah pridobil vse ljubljansko umetnostno usmerjeno razumništvo.

Kaj je bilo prav za prav, kar je tega lesorezca tako priljubilo rojakom in širnemu svetu? To je neka čisto svojstvena, nevsakdanja in čudovito skladna zaokroženost njegovega bitja, njegov tako nepotvorjeno ljudski izraz, zvezan z globoko pronicavostjo, hkrati pa do zadnje ostrine izbrušena tehnična izvedba. Če o kom, moremo o Skoczylasu upravičeno reči, da je njegovo delo resnična, pravna narodna umetnost, tako značilno poljska je, pa brez sleherne vsiljivosti in le zunanjšega prisiljenega kopiranja oblik ljudske umetnosti.

Skoczylasovo delo je vse preprosto, iskreno in prav nič narejeno, saj ta umetnik ustvarja brez modnih gesel naravnost iz sebe. Pošteno in trezno kot samouki kmetski slikar ali rezbar zajema iz neposredne okolice, iz živega življenja, katero ga obdaja. Obliko, kakor da si jo je izposodil iz davnine, ljubi jasno in čisto. Kot pravi sin svojega naroda je v vsem delu pobožno veren, poln mračne mistike, kakor zajet v prastare legendarne motive. Tak je njegov svet na eni strani. Na drugi upodablja romantično življenje gorskih pastirjev in junakov, skrivnostno in vendar epsko jasno. Kakor odmev na pol pozabljenih narodnih pesmi, taki so njegovi lesorezi, s povsem nesodobno vestnostjo prav do zadnjega izdelani in izbrušeni, da ni kar nič nedovršenega, nič samo nakazanega na njih. Njegova tehnična dovršenost je v današnjih časih pravo čudo. Ta občutek popolne oblasti nad gradivom ga v zadnjem času zavaja kar v izgajenost, ki je že skoraj neosebna. Kakor da ti lesorezi niso plod težkega in dolgotrajnega duhovnega in še bolj telesnega napora, tako sveži in lahkotni se zde očesu gledavca, kateremu s svojo preglednostjo, jasnostjo in izravnanostjo povzročajo naravnost čutno ugodje.

Če po predmetu pregledujemo njegovo delo, vidimo, da je vse skoraj brez izjeme posvečeno poljski zemlji in poljskemu narodu. Kakor so njegovi pogostni nabožni prizori kakor svobodna obnova starih, tako naivno iskrenih ljudskih tiskov, tako so njegovi lesorezi s prizori, polnimi zagonetne mističnosti, kakor spomin na davno minile čase.

Značilen je zanj bogati venec lesorezov o Janošiku, slovitim razbojniku iz gozdov Visoke Tatere in o njegovih drznih pajdaših, katere opevajo neštete narodne pesmi tatranskih Poljakov in Slovakov. Prava junaška epopeja v podobah je pisana zbirka teh listov. Toda kakor je tod romantičen, tako ume biti prepričevalno življenjski v prizorih iz današnjega kmetijskega življenja, v podobah starih, izsušenih hribovskih pastirjev, ki jim iz čudovito razoranih obrazov sije nevsakdanja trpka lepota. Prav v teh globoko izrazitih gorjanskih glavah je sijajno strnil umetnik resničnost z romantičnim pogledom na svet in oboje v duhu izročila ljudske umetnosti postavil kot živ lik v naš čas. Tudi slikovita poljska mesta s starinskimi stavbami, zapuščene vasi z lesenimi kočami in samotni dvorci dihajo čar romantične neresničnosti, ki je pa vendar polna življenja. O premnogih teh lesorezov bi mislil, da so ilustracije k junaškim zgodbam kakoga Sienkiewicza, tako prepričevalno veje iz njih diih poljske slavne minulosti.

Za razumevanje Skoczylasove lesorezne tehnike naj navedemo še nekaj opazk. Pričel je kot slikar impresionistične smeri, ki jo je pa kmalu zapustil.

Vendar so v njegovih najzgodnejših lesorezih še vidni ostanki impresionističnega oblikovanja z uporabljanjem belih in črnih ploskev in nasprotij luči in senc. Kmalu pa se je našel in pričel gojiti čisto risarsko oblikovanje. Značilno je zanj, da ustvarja že od vsega začetka svoje lesoreze tako, da iz plošče reže svetle črte, tako da se bela oblika dviga iz črnega ozadja. Iz lesene plošče izdobljene črte in ploskve (ki so nižje od ostale površine plošče) ostanejo v odtisku bele, ker jih tiskarska barva zaradi vglobljenosti ni pokrila. Pri tem ostane plošča sama kakor trdno povezan okvir, v katerega je premišljeno postavljen upodobljeni predmet, ki smotno polni določeni prostor in s tem postane vase zaključen in kakor dokončno določen. V srednjem veku pa tudi kesneje so stari mojstri lesorezci delali narobe: temni obrisi (ki so po odstranitvi vmesnih delov ohranili še svojo prvotno višino, so ostali kot edini dvignjeni deli lesene plošče) tvorijo oblike predmetov. Ustvaril si je pa Skoczylas tudi svojski način za svoje barvaste lesoreze, s katerimi je po pravici zaslovel.

Wladislaw Skoczylas se je rodil leta 1885 v Wieliczki v zapadni Galiciji in je obiskoval hkrati z več slovenskimi umetniki šolo za umetnost in obrt na Dunaju. Nato je studiral na umetnostni akademiji v Krakóvu in postal leta 1908 profesor za kiparstvo na umetno-obrtni šoli v Zakopanih. Odločilno pobudo in tehnične temelje za lesorezno ustvarjanje si je pa pridobil v Lipskem, medtem ko je studiral tehniko bakrorezbe v Parizu. Zdaj je profesor na Akademiji lepih umetnosti v Warszawi, kjer stoji kot vnet umetniški organizator sredi umetniškega društvenega življenja. Mimo grafike se bavi tudi s slikarstvom in so znani zlasti njegovi akvareli. Svoje svetsko ime si je pa pridobil na številnih mednarodnih razstavah, kjer je veljal in še danes velja za najznačilnejšega predstavitelja današnje visoko izrazite poljske oblikujoče umetnosti.

K. Dobida.

NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

OPERA

Kakor se v dramatskem ustvarjanju zrealijo vrhunci lepega slovstva, tako je opera višek glasbene umetnosti. Po stopnji, na kateri stojé operna gledališča, cenijo višino glasbenega ustvarjanja tistega naroda. Zato mora vsaka narodna skupnost, če hoče v glasbeni umetnosti kaj veljati, imeti svojo opero.

Kakor vse druge kulturne zavode, je breme današnje gospodarske stiske občutno zadelo tudi naše operno gledališče. Kakor povsod na svetu se pojavlja tudi pri nas zadnja leta vedno večji primanjkljaj, ker dohodki ne krijejo več stroškov. V mnogih, tudi večjih mestih v inozemstvu so morali opere že zapreti, ker njihovo vzdrževanje zahteva prevelike žrtve. Sicer je res, da se dobra operna gledališča nikjer ne morejo vzdržati sama iz lastnih sredstev in da jim je treba bodisi državne ali kakršnekoli druge javne in res izdatne pomoči, toda glavni vzrok nazadovanju dohodkov je iskati v vedno hujšem obubožanju srednjega stanu, ki — pri nas in drugod — razmeroma največ žrtvuje za kulturne potrebe.

Zlata Gjungenac-Gavella. (Po risbi Bož. Jakca.)

Tudi pri nas so se čuli zadnji čas že obupni glasovi, da ne bo mogoče ljubljanskega gledališča obdržati v dosedanjem obsegu in na sedanji višini. Poskušali so rešiti naše gledališče, opero in dramo, in poskušajo še vedno. Pravega uspeha doslej ni videti, ker je Ljubljana številčno premajhna, krog razumnikov, ki ima resničen smisel in potrebo po resni gledališki umetnosti, pa zelo ozek. In še ta sloj, iz katerega se zbirajo ljubitelji gledališke umetnosti, je danes prisiljen, da se omeji na najnujnejše življenjske potrebe.

Tako ni čuda, da so gledališka vodstva kar brez izjeme, zunaj in doma, skušala povečati dohodke s tem, da približujejo gledališče občinstvu, tako da mu nudijo lahkotnejše, umetnostno malo vredne zabave. Vendar pa zlasti opera ne sme postati le zabavišče. Samó kot resen kulturni hram je upravičena do javne pomoči — in opereta, to nujno zlo današnje dobe, se mora seveda omejiti kar najbolj. Povedati pa moramo v opravičilo našega opernega vodstva, da drugod, v evropskih velemestih, ni prav nič bolje in da tam tudi svetovno slavna operna gledališča prav tako uprizarjajo operete, ker pač najbolj — vlečejo in nesejo.

Ni naš namen in ne spada v okvir družinskega lista strokovno ocenjevanje delovanja naše opere. Vendar pa vztrajno in marljivo delo slovenskih glasbenih krogov zasluži, da opozorimo svoje bravece na najlepše plodove tega požrtvovalnosti in truda polnega delovanja in vzbudimo med njimi zanimanje, katero naše operno gledališče po vsej pravici zasluži. Naša opera pod ravnateljem g. Mirkom Poličem dela mnogo in resno. Maloštevilno, slabo in neredno plačano osebje je neprestano zaposleno, saj se uprizori vsak teden po pet do šest predstav. K temu pridejo še vaje, ponovitve, skušnje in vse veliko delo, ki je potrebno,

preden pride nova opera na oder. Navzlic majhnemu številu pevcev, godbenikov, dirigentov in drugega uslužbenstva je vendar splošni uspeh odličn. To priznavajo vsi naši pravični ocenjevalci, pa tudi razumni tujci, ki se odkrito čudijo visoki stopnji in resni umetniški volji ljubljanske opere.

*

Kakor že zadnja leta je tudi letošnja sezona očitno usmerjena v slovanskem pravcu. Med novostmi sta bili doslej uprizorjeni dve ruski operi in po ena poljska in češka.

Znamenito delo poljskega komponista St. Moniuszka, opero »Halka«, je večje zrežiral g. C. Debevec. Romantično razgibano dogajanje in pestra melodioznost sta to opero Poljakom tako priljubili, da je ostala že polnih osemdeset let prav do naših dni reprezentativna poljska opera, enako kot je n. pr. Čehom znana Smetanova »Prodana nevesta«. V Halki je glasba poljskega ljudstva dvignjena do visokega umetniškega izraza, ki prepričevalno podaja vse najznačilnejše prvine narodove duševnosti: globoka čuvstvenost, otožnost in pobožna vdanost Poljakov.

Povsem na novo je bila postavljena slovita opera P. Čajkovskega »Pikova dama«. Besedilo je sestavljeno po znani Puškinovi noveli, ki je izšla tudi že v slovenskem prevodu. Uprizoritev tega dela, ki je že desetletja stalno na sporedu največjih evropskih gledališč, je lep in časten uspeh naše opere. Je sicer skromna, toda po umetniški volji in marljivosti vseh sodelujočih lahko zgled mnogim bogatejšim odrom. Uprizoritev tega mračnega, skoro bolešno turobnega dela je bila po glasbeni kot po igralski strani enako dovršena in podana na povsem svojski, sodobni način.

Z uspehom je bilo uprizorjeno moderno delo Aleksandra Čerepnina, opera »Ol-Ol«. Vsebina te vsakdanje tragedije iz ruskega dijaškega življenja pred vojsko je znana iz Andrejeve drame »Dnevi našega življenja«, ki so jo pred leti igrali v Ljubljani in je izšla pri nas tudi že v knjigi. Glasba je sodobna, pa brez neutemeljenega in odbijajočega modnega pretiravanja in v bistvu samo opisuje dogajanje in ilustrira govornico. Usoda nesrečne studentke Olge, ki jo lastna brezvestna mati prodaja, je dramatsko in glasbeno prav pretresljivo podana. Zelo posrečeno je očitano bedno životarjenje ruskega dijaštva, njegov pesimizem in hkrati neskončno upanje na boljše bodočnost. Prvi predstavi je prisostvoval komponist sam, ki je bil z uprizoritvijo prav zadovoljen.

Med najbolj uspele letošnje predstave smemo šteti Verdijevo »Traviato«. Uprizoritev je bila zlasti zato močno zanimiva, ker je bila opera podana v doslej pri nas nenavadni obliki, ki se bistveno razlikuje od običajnega izročila. Besedilo je na novo prevedel operni dirigent g. Niko Štritof, ki je opero tudi prav vzorno nastudiral. Nejasno in raztrgano dogajanje je strnil v logično zvezo, nebistvene podrobnosti črtal in tudi glasbeno uprizoritev tako priredil, da je dobila opera povsem nov, našemu času in čuvstvanju bližji izraz. Tako je postala iz literature znana zgodba Violete še bolj razumljiva, bolj utemeljena in življenjsko bližja. V novi predelavi je plemenita Vio-

letina žrtev, ki resnični ljubezni žrtvuje minljivo naslado, približana človeškemu srcu, tako da opera ob sleherni uprizoritvi nujno izvablja poslušavcem solze sočutja in ganotja. Tudi s čisto glasbenega stališča je opera s predelavo močno pridobila, ker je bilo črtanih hkrati tudi nekaj motečih in nepotrebnih malenkosti.

Največji uspeh letošnje sezone je pa nedvomno L. Janačka opera »Jenufa«. Ta glasbena drama iz življenja moravskih kmetov je tako pristno ljudska, iskrena in prepričevalna, da ne veš, ali je dogajanje samo ali glasba tisto, kar te bolj zgrabi in močneje presune. Saj običajnih posameznih melodioznih arij prav za prav sploh ni, glasba živi sama zase in pomaga graditi dejanje, to pa takó močno, zdravo in sočno, brez umetničenja, kakor more črpati umetnik le iz pravrele češke ljudske glasbene umetnosti. Posamezni prizori dosegajo skoro nabožno slovesnost in mogočno vzvišenost, kakršne na odru ne srečamo prav pogostoma. Podoba mačehe, ki iz užaljenega ponosa skrivaj utopi nezakonsko dete svoje pastorke, da bi jo omožila s polbratom nezvestega zapeljivca, je v svoji strahotnosti pretresljiva. Prizor, ko se ji po zločinu zbudi vest in jo navda groza ob spoznanju strašnega dejanja, je globoko presunljiv. Glasba s čudovito mogočnostjo podaja to tragiko, da poslušavca zazebe do kosti. Kakor javno izpraševanje vesti se zdi človeku konec zadnjega dejanja, ko se vpričo Jenufinih svatov, ki se odpravljajo k poroki, odkrije strašni zločin. Velik del uspeha je treba pripisati režiserju g. C. Debevcu, ki je tod dosegel višek svoje operne režije.

V naslednjem naj vsaj omenimo pglavitne pevce, ki so s svojim trudom pomagali opisanim uprizoritvam do uspeha. Kot Halka, Traviata in Jenufa je postavila tri nepozabne like primadona ljubljanske opere, ga. Zlata Gjungenac-Gavella. Ni čudo, da se je ta izredna pevka tako priljubila občinstvu: s čuvstveno, vselej doživljeno igro in sijajnim, tako človeško toplim in naravnim glasom, ki mu ni opaziti prav nič naučenega in izumetničenega, pri vsaki predstavi znova ogreje in navduši slehernega. — Kot Pikova dama in kot Jenufina mačeha je ga. Thierry-Kavčnikova dosegla močne dramatske in pevske uspehe. — Kot stari študent Onufrij (v operi Ol-Ol) je priznani basist g. Betetto pokazal vse svoje odlične vrline, pevske in igralske. — Tenorske vloge, zlasti Alfreda v Traviati in Laca v Jenufi, je s svojim svežim in prikupnim glasom prav dobro podal g. Gostič, ki se od predstave do predstave krepko razvija. — Predaleč bi nas zavedlo, če bi hoteli imenovati vsaj pglavitne izmed ostalih sodelujočih. Naj velja o vseh, da je vsakdo izmed njih skušal podati najboljše, z vso resnostjo in ljubeznijo do stvari.

Mimo navedenih novosti je ponovila ljubljanska opera v letošnji sezoni doslej še vrsto predstav iz prejšnjih let, med njimi Massenetjevo opero »Manon« z go. Gjungenac v naslovni vlogi, in Charpentierjevo »Louiso«, katero je prav tako prvo z izrednim, vse osvajajočim uspehom pela ista pevka. Ponovili sta se tudi Puccinijevi operi »Tosca« in »Bohème« in še več drugih starejših opernih predstav iz minilih sezon.

L. A.

N O V E K N J I G E

Slovenska sodobna lirika. Uvod napisal Rajko Ložar. Pesmi izbral in uredil Anton Vodnik. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1935. Str. LII + 242. — Dobili smo končno knjigo, ki je moremo biti prav vsi veseli: izbor najlepše in najboljše slovenske poezije v našem stoletju. Do zdaj smo sicer že imeli nekaj takih knjig, ki so podale izbor slovenske lirike od prvih časov do danes, vendar nismo bili z nobeno zadovoljni, ker so bile urejene na hitro roko, z zelo različnimi nameni, v zelo različnih razmerah. Ta antologija, ki smo jo dobili zdaj, je gotovo od vseh najboljše urejena, pesmi najboljše izbrane in je poleg tega izbor iz dob, ki so nam dale najboljše lirike in ki pomenijo najvišji vzgon slovenske najuspelejše literaturne vrste, lirike. Narod, ki je živel v takih socialnih razmerah kot slovenski, si ni mogel ustvariti široke epske junaške pesmi, ampak drobno in tiho liriko. Tudi njegovim sinovi, ki so mu ustvarjali slovstvo, so bili najmočnejši v liriki. Naše stoletje (približno) nam je — po prvem vrhu Prešernu in drugem vrhu Levstiku v prejšnjem stoletju prineslo novi, tretji vrh slovenske lirike: našo »moderno«. Knjiga »Sodobna slovenska lirika« začenja z našimi »moderniki«, torej je treba naslov umeti v širokem smislu. Antologija obsega poezijo tridesetih let. Prvo pesniško generacijo, ki je nastopila na prelomu 19. in 20. stoletja, predstavljajo Ivan Cankar, Dragotin Kette, Murn - Aleksandrov in Oton Župančič. Cankar je liriko pustil in postal klasik slovenske moderne proze, Župančič in Murn pa predstavljata naš lirični impresionizem. Medtem ko je Murn v svojih pesmih neposredno impresionistično izražujoč, je Župančič posredno izražujoč, slikajoč, doživljajoč vse v podobah. Da se njegovo slikanje ne razdere v gostobeseden akademizem, brani ta ritem in nastrojenje. Čistejši impresionizem je Murnov, nazornejši Župančičev. Tej glavni trojici naše »moderne« se pridružuje še cela vrsta pesnikov, bolj ali manj izrazitih in samostojnih, in sicer v tako velikem številu, da se moramo zavzeti nad njim. Ločiti moremo dve skupini: prva, samostojnejša in močnejša, je nastopila nekaj let za Župančičem, druga skupina, ki jo moremo imenovati naravnost Župančičevo šolo, je nastopila okoli leta 1910. Najmočnejši v prvi skupini je Alojz Gradnik, ki se mu pridružujejo liriki Silvin Sardenko, Rudolf Maister, Vojeslav Molè in Cvetko Golar. Druga generacija — kot oba Albrehta, Gruden, Golia, Stane Kosovel — s sredstvi Župančičevega impresionizma prinaša nove idejne poglede. Novo strujo je okoli leta 1915 začel uvajati Joža Lovrenčič, izoblikovala pa se je ta nova struja, imenovana ekspresionizem, po letu 1920. Zrasla je po nujnosti razvoja, ker stara struja ni odgovarjala novim časom, mislim in hotenjem, pomagala ji je in zahtevala jo je velika revolucija — zunanja in notranja — svetovne vojske in poznejšega časa. V generacijo pred vojsko in med njo spadajo Ivan Pregelj, Alojzij Remec, France Bevk in najvažnejši Joža Lovrenčič. Prvi so kot uvod, lirika Jože Lovrenčiča pa začenja novo, ekspresionistično dobo slovenske lirike po letu 1920. Povojna lirika je glasnik hrepeneja in iskanja novega človeka. Po neobičajni, fantastični liriki »Človeka z bombami«, A. Podbevška, je nastopila svojo pot poezija ljudi, ki so vzrasli v

vojnih letih in dozoreli v prevratih po vojski. Miran Jarc je prvi naš izraziti ekspresionist. Stanko Majcen je povojni estetski človek z absolutno lirično obliko. Tej generaciji pripadata kot najizrazitejša, a diametralno si različna pesnika Anton Vodnik in Anton Seliškar. Pri Vodniku, najčistejšem liriku povojne dobe, je človek odložil vse znake bivanja v prostoru in času, v mistični žalosti ta dematerializirani človek bedi in čaka, dokler se romanje teh belih duš ne konča s potjo k daljnemu Gospodu. Drugi, Anton Seliškar, je nastopil s socialno usmerjeno poezijo. V početku je bila njegova pesem protest, revolucionarni krik, potem pa se je umirila v mirno stvarnost, namesto socialnih opeva tudi logična nasprotja. K tej isti generaciji leta 1920 prištevamo Vido Tauferjevo, Mirka Pretnarja in zlasti samostojna in izrazita Jožeta Pogačnika in Franceta Vodnika. Časovno spada k tej generaciji Srečko Kosovel, njegova tragika pa je v tem, da mu poezija stilno spada v čas impresionizma. A brez dvoma je zgodaj umrli in tako plodni Srečko Kosovel eden največjih povojnih lirikov. Najmlajšo generacijo, ki je nastopila v letih 1925—30 z izrazitejšo smerjo in izdelanostjo, predstavlja trojica Edvard Kocbek, Mile Klopčič in Božo Vodušek. Vračajo se k preprostemu pomenu besede, zakoreninjeni so globoko v času, ki ga hočejo v svojo pesem ujeti in v njej dati izraza svojim pogledom na svet. Človek se je spomnil spet zemlje in začutil, da je v mehanizmu naše dobe tudi on postal kakor predmet med predmeti. To je novi realizem, v katerega gre slovenska lirika. — To je jedro uvoda v knjigo naše sodobne lirike. Ložarju se je namera, podati razvoj stila v slovenski sodobni liriki, gotovo posrečil. Sicer se je silno težko pretolči skozi njegove strani in vem, da bi se dalo tudi o teh stvareh pisati bolj po slovensko. Tudi literarne snovi pojasnjevati z analogijami iz likovne umetnosti, se mi ne zdi vedno posrečeno, ker le prečesto pomenja pojasnjevanje le zamenjavanje neznanke z drugo neznanke. Kljub tem napakam, ki niso napake, temveč le pomanjkljivosti, če sodim s širokega, l j u d s k e g a gledišča, je dr. Ložar storil slovenski literarni zgodovini izredno uslugo, da ji je s svojim uvodom pokazal pot, z novo metodo prodirati v skrivne delavnice umetnikov. Glede izbora pesmi moremo biti pač enakih misli, da bi mogel biti širši ali ožji. Meni osebno bi bil ožji izbor ljubši. Marsikateri pesnik bi mogel izpasti, a marsikatera pesem naših izrazitejših bi mogla najti mesta v knjigi. Če dobi tujec knjigo v roke, bi dobil preveliko spoštovanje pred našo sodobno liriko! A vse to so pripombe, ki imajo le relativno vrednost. Želim samo, da bi kmalu dobili enako lep izbor slovenske lirike iz 19. stoletja z enakim uvodom. Ta knjiga je po vsebini in opremi ena najlepših knjig po vojski.

Viktor Smolej.

Dr. Francè Debevec: **Jetika.** Izdala kot redno publikacijo Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. — Naša literatura pozna že precej knjig in brošuric o jetiki, tej najbolj neusmiljeni morivki narodovega zdravja. Že l. 1898 je v samozaložbi v Novem mestu izdal dr. Anton Pogačnik knjižico: »O jetiki, sušici ali dêri.« Ob prevratu je napisal dr. Breclj (Nova založba, 1918) zelo dobro in tudi zelo razširjeno knjižico: »Jetiki — boj!« Leta 1928 je izšla v Ljubljani knjižica dr. Josipa Tičarja: »O nevarnosti in brambi jetike«.

Wl. Skoczylas: »Janošikovo ime nikdar ne izgine.«

Najbolj obširno pa je doslej pisal dr. Ivan Matko: »Protituberkulozni dispanzer v službi socialno-higienske borbe proti jetiki« (v dveh knjigah, Maribor 1950). Isti pisatelj je izdal naslednje leto prav tako v Mariboru brošurico: »Katekizem o tuberkulozi.« Če je zdaj tudi Mohorjeva družba izdala za svoje člane knjigo o jetiki, je s tem tudi ona pokazala, da hoče služiti vsem narodovim potrebam in da hoče biti v svojem programu vedno sodobna in zares ljudska založnica. Mnogi sicer trdijo, naj ne govorimo ljudstvu o boleznih, sicer si bo vsakdo domišljal, da ima vse mogoče bolezni na sebi. Za slabiče in hipohondre to seveda velja. Zdravi si pa ne bodo zlepa umišljali, da so oboleli. Saj povsod potrebujemo pouka! Čemu pa potem n. pr. poučujejo ljudi o varstvu proti strupenim plinom, ko si tudi lahko kdo zamisli, da mu brné motorji okrog ušes morda celó v spanju? Kjer je nevarnost, tam so napisali: Pozor na vlak! Dotikanje žic je smrtno nevarno! Pri nesreči potegni zasilno zavoro! Itd. Prav takó moramo reči, da je pouk o jetiki, zlasti o preprečevanju, varovanju pred njo in o prvih pojavih jetike, res samaritansko delo; posebno če pomislimo, da umrje pri nas vsak sedmi človek, v mladih letih celó vsak tretji za jetiko (prim. uvod). Tudi naša narodna zgodovina nam priča, kako potreben je zdravstveni pouk za ljudstvo, ne samo s higienske strani, temveč tudi s splošno kulturne. Zato znanje o jetiki ne more biti monopol zdravniške vede. — Debevec se je na svojo knjigo pripravil s specialnim studijem in tudi z večletno prakso. Res je sicer, da se često zgublja v podrobnostih, ki so važne bolj za zdravnika nego za bolnika in strežnika, res se včasih brez potrebe ponavlja, zlasti v poglavju o izvenpljučnih jetikah, vendar je njegovo delo nad vse skrbno in z ljubeznijo opravljeno. Nestrokovnjaku bo knjiga odprla oči, da vidi razdejanje, ki ga ta bolezen povzroča, da spozna

preraznovrstne oblike jetike, zlasti pa da bo znal ravnati s svojim zdravjem, da se zavratne bolezni obvaruje ali da prve pojave bolezni pravočasno in pametno zdravi. Najbolj obširno se pisatelj bavi s pljučno jetiko in z raznimi stopnjami bolezni. Potem obravnava jetiko raznih udov in telesnih delov. Važno je poglavje: Jetika in zakon, čeprav je kratko. Kako skrbno je knjiga pisana, kažejo imena zdravnikov, ki so Debevcu pomagali. Knjigo poživlja veliko število slik, zlasti barvanih, ki jih je oskrbela Protituberkulozna liga v Ljubljani. V Dodatku je pisatelj zbral iz zdravstvene zakonodaje določila glede zdravljenja jetike. Ljudstvo bo pisatelju za to knjigo hvaležno, knjiga bo lahko vedna svetovavka v družinskih zdravstvenih zadevah te vrste.

J. P.

Velimir Deželić ml.: **Kragulj**. Poslovenil Lojze Golobič. Avtoriziran prevod. Mohorjeva knjižnica 60. Izdala za doplačilo Družba sv. Mohorja v Celju 1953. — V izvirniku nosi knjiga naslov: Sofiju odabra. Je življenjepis sv. Cirila v obliki romana. Pisatelj se je naslonil na staroslovenski legendi o sv. Cirilu in Metodu, iz katere jemlje gesla za vsako poglavje posebej. Največjo važnost pa daje knjigi zgodovinsko ozadje, ki ga pisatelj kot bizantinolog dobro pozna. Življenje tedanjega bizantinskega vzhoda se ti tu razgali v vsej svoji gnilobi in na drugi strani v svoji svetniški veličini. Bizantinski dvor tiste dobe (ob razkolu!) je Deželić živo opisal, nehoté dopolnil sliko, ki jo imaš o tem dvoru iz Finžgarjevega romana Pod svobodnim soncem — tega bodo Hrvati dobili kmalu v prevodu v Jeronimovem društvu. Literarno roman sicer ni nič posebnega, gradnja dejanj je zunanje slučajnostna, knjiga je namenjena bolj življenjepisu — izšla je za Cirilov jubilej — in namenom Jeronimovega društva. Golobičev prevod je skrben, prevajavec pa se le ni mogel otresti vseh posebnosti izvirnika v jeziku in dikciji.

J. P.

Prigode krojačka veseljačka in druge pravljice. Poslovenil Mirko Kunčič. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1953. Str. 80. — Mirko Kunčič nam je znan že po treh knjižicah spisov za mladino. Saj si je ustanovil kar svojo knjižnico »Iz torbe Kotičkovega strička«, kjer ponatiskuje iz »Slovenca« svoje pesmi, pravljice, šale itd. Jugoslovanska knjigarna je pred letom izdajala tudi zbirko mladinskih knjig, ki nam je žal zanjo, da ne izhaja več. V tej zbirki so izhajali le prevodi, medtem ko je torba Kotičkovega strička prinašala le izvirne slovenske stvari. A zdaj smo še v tej torbi dobili tuje stvari. Včasih kar otročje šablonsko ilustrirana knjiga prinaša Kunčičeve prireditve slabših in boljših pravljic Tolstega, Hauffa, Grimma itd. Ali so pravljice s Kunčičevo prireditvijo pridobile na vrednosti in uspehu, ne morem trditi. Kunčičev pripovedni slog se mi mladinski literaturi ne zdi povsem posrečen. A dokler ni boljših knjig ali jih je le malo, moramo biti tudi teh za silo veseli.

S. V.

Möderndorfer Vinko: **Koroške uganke in popevke**. Ilustriral Jože Vokač. Mohorjeva knjižnica zv. 61. Celje 1953. Str. 65. — Če nisem popolnoma pohvalil Kunčičeve zbirke »Prigode krojačka veseljačka« in moram pohvaliti knjižico zbirko »Koroških uganek in popevk«, ne storim tega zato, ker sta si urednik »Mladike« in »Mohorjeve knjižnice« zelo blizu, ampak ker je ta Mohorska mladinska knjižnica res hvale vredna.

Razlika je pri obeh v tem, da bi priporočil Mohorsko zbirko najmlajšim, ki so se komaj naučili brati, Kunčičevo pa tretje ali četrto razrednikom. Mohorska knjižica je vse hvale vredna zlasti radi slikarske opreme, ki je najboljša, in radi lepega tiska. V tekstu motijo narodni germanizmi in koroške besedne posebnosti, ker niso vedno pojasnjene. Narodna modrost ugank je zelo posrečeno in nazorno razrešena v slikah. Igračke-popevke so prav tako ilustrirane, ali tudi same govore dovolj. Mohorska knjižica je tu prav originalna in dobra mladinska zbirka. S. V.

Elizabeth Barrett-Browning: **Portugiski soneti**. Iz angleščine prevedel Alojz Gradnik. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1935. — »Malo Portugizinj« je najrajši imenoval angleški pesnik Browning svojo nevesto in poznejšo ženo Elizabeth Barrett, pesnico teh štiri in štirideset čudovito lepih sonetov. Imela je od deklinških let poškodovano hrbtenico, prestala mnogo samote in zapuščenosti. Ni upala vračati ljubezni slovitemu pesniku Browningu. V tej dobi hrepenjenja, sreče in začudenja, da more njo ljubiti tak slavni človek, v čuvstvu njene globoke manjvrednosti so nastali ti čuvstveno tako nežni, miselno tako globoki verzi, ki jih je po rojstvu prvega sina vteknila srečna žena možu v žep. Lepa, plemenita ljubezen je našla tu izraz, ki je poln globokih prispevkov in miselnih lepote. Ta erotika je čista, vsa drugačna kakor navadno v naših dneh. Res spominja na Shakespearejeve sonete. — Slovenski Gradnikov prevod je skrben in teče, kot bi bil original, le brez rim je, da ni trpela vsebina zaradi njih. J. P.

Blondel von Rosenhag-A.S.: **Vitez naše ljube Gospe**. Misterij v enem dejanju. Zbirka Naše Zvezde, 1. zvezek. Tisk Misijonske tiskarne Domžale-Groblje. — Mlad vitez straži venec rož. Posvetnost ga premoti, ne sicer z zemeljskimi lažnivimi miki, ampak z ošabno gorečnostjo, da opusti dolžnost, ker hoče vršiti velika dela; satan venec ukrade, skesanega viteza spravita božja moč in božja ljubezen spet z Bogom in mu vrne venec. — To je smisel in vsebina tega misterija, ki bo odrom dobrodošla snov, ker ima samo moške vloge. Prevod je čudovito močan in krepak, vzoren, zato ima ta majhna izdaja resno književno vrednost, čeprav je namenjena v prvi vrsti moškimi kongregacijskim odrom. J. P.

Wl. Skoczylas: Cerkev Device Marije v Varšavi.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

Zadosten počitek izven naravnega, nočnega časa je mogoč, vendar v splošnem težje dosegljiv kakor ponoči. Treba se je nanj šele navaditi in z umetnimi sredstvi povečati razpoloženje zanj. To storimo s popolno tišino in z zatemnjenjem sobe. Važno in potrebno je to pri vseh, katere sili nočna služba na spanje podnevi, pa tudi pri bolnikih. Ti potrebujejo spanja tudi podnevi, zaradi bolezni pa so zelo občutljivi za vse, kar bi jih moglo motiti. Saj je bolezen že sama vzrok, da je njihovo spanje le rahlo in kratko.

Vse mogoče bolezni nastopajo v živčnem sestavu. Nekatere so samo splošna manjvrednost ali zaostalost, druge se kažejo v izrazitih živčnih boleznih. Naj omenim samo nekatere, in sicer tiste, ki jih v vsakdanjem življenju najbolj poznamo — vsaj po imenu, če ne drugače. Vsi govorimo o *histeriji* in v znani človekoljubnosti obsodimo tega ali onega, da je histeričen. Bistveni znak histerije je, da je zavest bolnika popolnoma obvladana od nešteti, menjajočih se predstav, ki nastanejo v njem samem ali prihajajo iz okolice; radi tega se pojavljajo in spreminjajo bolezenski znaki po mili volji, resnična dejanja se potvarjajo, povečajo, olepšajo ali zanikajo — kakor pač odgovarja trenutnemu duševnemu razpoloženju. Zato so vsi histerični — zavedno ali podzavedno — veliki lažnivci. Skrajno samoljubje, pretiranost v vsakem oziru in neverjetno menjavanje razpoloženja se pridružujejo. Strastna ljubezen in sovraštvo, prekipevajoče veselje in obupna žalost — vse v eni sapi. Vidimo, da so v tem pogledu v sorodu z duševno manjvrednimi, o katerih smo govorili pri vzgoji; v resnici je potrebna neka prirojena živčna manjvrednost, da se more histerija razviti.

Nevrastenik je človek s preobčutljivim, razdražljivim, utrudljivim živčevjem; precenjajoč sebe, je nasproti življenjskim dolžnostim vendarle neodločen in velik bojazljivec. Zanj pomeni življenje stalen boj in prekomeren napor. Zato tudi nikjer ne more dolgo vzdržati.

Hipohonder je človek, ki je poln bolesterne skrbi za svoje zdravje; neprestano išče in studira vse mogoče in nemogoče bolezenske znake na sebi in pri tem trpi. Na vprašanje, kaj je hipohonder, je odgovoril neki šaljivec zelo točno: »Hipohonder je bolnik celokupne medicine.«

Melanholik je bolnik, ki je stalno potrto; žaluje in ne ve, zakaj; boji se in ne ve, česa; nobena vest, pa naj bo še tako vesela, mu ne more olajšati te bolesterne potrnosti.

In tako bi mogli naštetiti celo vrsto bolezni. Opažamo pri tem, da so podlaga duševnim boleznim splošna čustva in razpoloženja, ki pa jih bolezen spači. Pri nalezljivih boleznih nastopi v vročici stanje, ki je popolnoma enako duševni bolezni. Bolniku se blede. Strupeni izrodki bolezni delujejo na možgane in povzročajo, da bolnik živo vidi, sliši in čuti vse mogoče, česar v resnici ni. Njegove predstave so v resnici le plod njegove bolne domišljije.

Krvavenje v možgane, gnojna vnetja, težke poškodbe možgan morejo povzročiti, da možgani ne delujejo, izpadu možganskih funkcij pa sledi ohromenje telesa. Do ohromenja pride tudi pri težkih obolenjih in poškodbah hrbtnega mozga. Pri vsakem obolenju živca trpi ud, s katerim ta živec deluje; če živec ni več sposoben za delovanje, je ud hrom. Kolikor časa traja ta nesposobnost, toliko časa ostane ohromelost.

Važna je še ena živčna bolezen, ki nastopi s krči v mišičevju, to je padavica ali božjast. Važna je predvsem zaradi prve pomoči, ki jo moremo in moramo nuditi takemu nesrečnežu. Znaki božjastnega napada so precej splošno znani. Bolnik se hipoma zruši, izgubi zavest in se stegne v krču. Že pri padcu se lahko občutno poškoduje, ker pade zviška na tla. Nič si ne more pomagati; kjer je v trenutku napada, tam pade. Ako je ob ognju, more zgoreti pri živem telesu, v najmanjši mlaki more utoniti, če pade z obrazom vanjo. Božjasti podvrženi človek prav za prav ne bi smel biti nikdar brez nadzorstva. Kmalu potem, ko je padel, začne krčevito drhteti po vsem telesu; premetava se, z glavo bije ob tla, pači obraz, zavija oči in tišči pene. Ker se čeljusti krčevito odpirajo in stiskajo, si more razgristi jezik. Prva pomoč mu napada ne more skrajšati, pač pa mu moreš drugače pomagati. Predvsem ga odstrani od nevarnega mesta; potem mu podloži kaj mehkega pod telo, zlasti pod glavo: obleko, odejo, slamo — sploh, kar je pač pri roki. Tesno obleko mu odpni, med zobe pa previdno vtakni kos lesa, da si med napadom ne razgrize jezika. Potem mirno ostani poleg njega, dokler ne pride popolnoma do zavesti.

Pri težkih telesnih poškodbah, včasih tudi brez njih — nastopi včasih pretres živcev od silne groze ali strahu. Tak človek drhti od mraza, mrzel pot ga obliva, bled je in prepadel; glas mu zastaja in srce mu komaj še bije. Položiti ga moramo, in sicer tako kot nezavestnega, da bo glava nekoliko nižje od ostalega telesa. Da se ogreje, ga moramo drgniti in zavijati v tople odeje. Vroč čaj, žganje, kava ali kuhano vino mu bodo tudi dobro deli. Okrog njega naj bo mir, da se more odpočiti in umiriti.

Prva pomoč pri izbruhu besnosti ni lahka in zahteva junaštva. Bolnik je nevaren sebi in drugim. Predvsem je treba mirú; več močnih ljudi naj se kar najbolj mirno približa bolniku in naj ga skušajo zaviti v odejo, rjuho ali drugo zadosti veliko plahto in nato naj ga prevežejo z rjuhami. V takem stanju ne more bolnik nikomur storiti nič žalega; samo paziti je treba, da se ne razveže.

Mnogo živčnih in duševnih bolezni si nakopljejo ljudje sami, to se pravi, bolezni nastopijo v teku življenja, bodisi iz znanih, bodisi iz neznanih vzrokov. Mnogo pa je podedovanih. Največ povzročé taka obolenja mamila, predvsem alkohol in pa spolna bolezen

sifilis. Alkoholizem je enako nevaren alkoholiku samemu kot njegovemu potomstvu. Še bolj je nevaren, ker je pogosto v zvezi s spolnimi boleznimi. Statistike dokazujejo, da je velika večina spolnih bolezni pridobljena v opitem stanju, kar je razumljivo, saj alkohol slabi voljo in jemlje razsodnost. Ščasoma pa alkohol uniči tudi živčevje. Velik odstotek duševno in živčno bolnih odpade na alkoholike in sifilitike. Škoda, ki jo napravi alkohol pijancu, je velika že sama po sebi; kdo pa more pregledati in preceniti škodo, ki jo povzroča njegovemu potomstvu! — Po družinah, šolah in posebnih zavodih se ubijajo z otroki, ki so dedno obremenjeni z bolnim, slabim ali zaostalim živčevjem. — Otroci staršev, ki so sami živčno bolni, kažejo pogosto nagnjenje k bolnemu živčnemu sestavu. V slojih in plemenih, kjer so zakoni med sorodniki na dnevnem redu, je razmeroma veliko število duševno in živčno bolnih otrok. Zlasti pri idiotih in duševno manj vrednih se med predniki pogosto najdejo alkoholiki, sifilitiki in krvno sorodstvo med zakonci.

Živčevje je tako važen organ, da nam mora biti njegovo zdravje in vse, kar ga pospešuje, v posebni meri pri srcu. Saj je od njegovega zdravja odvisen dobrobit vsega organizma; zdrav duh v zdravem telesu je veljal že starim narodom kot najvišji ideal zdravja. Še večjo važnost pridobi živčevje z dejstvom, da se njegova obolenja pojavljajo v tej ali oni obliki tudi na potomstvu. To spoznanje nam nalaga dvojno dolžnost: 1. da se v življenju varujemo vsega, kar kvarno vpliva na živčevje, 2. da stopamo v zakon zdravi in da si preudarno izbiramo zakonskega druga.

Kvarno vplivajo na živčevje predvsem alkohol in vsa druga, redno uživana mamila, ne zdravljen ali ne ozdravljen sifilis. Svariti moramo pred mladostnimi zablodami, ki rahljajo živčevje in vodijo v neposredno nevarnost spolnih bolezni. Trajno prekomerno delo, zlasti duševno, krajšanje nočnega mirú in počitka, trajno nezadostna prehrana — posebno v dobi telesnega razvoja — slabé živčevje.

Kar se tiče izbere zakonskega druga, moramo paziti na to, da je telesno in duševno zdrav in da je kolikor mogoče zdrava tudi njegova družina. Na to se v splošnem premalo pazi. Vem za več primerov, kjer se je sklenil zakon v dobri veri v medsebojno zdravje, pa se je pozneje — žal prepozno — pokazalo, da je eden od njiju zamolčal bolezen in sklenil zvezo. Poizvedovanje po zdravstvenem stanju druga ni proti ljubezni; brezvestnega moramo imenovati človeka, ki zamolči svojemu bodočemu zakonskemu drugu neozdravljivo ali neozdravljeno bolezen, sifilis, padavico in druge. Velikega pomena bi bile obvezne zdravniške preiskave pred poroko, ker bi preprečile marsikatero zlo, ki se pozneje ne dá več popraviti.

Nekoliko je kriva tudi nevednost ljudi. Kolikokrat slišimo n. pr. tole mnenje: Ko se bo omožila, ko se bo oženil, bo vse dobro. Zlasti glede bolezni živčnega sestava so taka mnenja pogostna. To je usodna zmeta. Kar je bilo slabo in bolno prej, v zakonu ne bo izginilo, prej obstoji verjetnost, da se bo poslabšalo. Nikar ne sodimo sami po svoji pameti o vprašanih, v katerih ne moremo imeti prave sodbe. Obrnimo se za svet k izkušenemu zdravniku; edino njegova odločitev nam bodi merodajna.

NAŠ VSAKDANJI KRUH

Marsikomu se bo morda čudno zdelo, kaj moremo še povedati o tem brez dvoma najvažnejšem, najbolj znanem in vprav zato tako vsakdanjem živilu, ki ga človeštvo uživa že tisočletja in ga bo uživalo, dokler bo na zemlji. Saj je postal kruh vprav zaradi tega simbol — podoba človeške hrane sploh. Obilica kruha pomeni blagostanje, pomanjkanje kruha pa revščino in glad. Kljub temu, da je ta jed tako stara kakor človek in tako vsakdanja kakor nobena druga, je vendar zlasti dandanes, v teh hudih časih zelo zelo potrebno, da povemo tudi o njej, kar na žalost ni znano vsakomur in kar tudi vsakomur ne bo všeč, a kar bi moral vedeti vsakdo. Zlasti bi morali poznati bistvo tega živila oziroma jedi vsi tisti, ki imajo dolžnost, skrbeti za vsakdanji kruh svoji družini, potem tisti, ki se bavijo s predelavo žita v moko, to so mlinarji, in nazadnje tisti, ki pripravljajo iz moke vsakdanji kruh, to so peki, posebno pa naše gospodinje.

Kruh pečemo iz moke. Moka pa ni nič drugega nego bolj ali manj v živo zdrobljeno, zmleto žito. Glede na izdelavo ali kakovost moke razlikujemo vobče posebno dve kakovosti kruha, to je črn in bel kruh. Če hočemo torej pravilno preceniti vsako vrsto kruha glede njegove vrednosti kot živila, moramo poznati žito, iz katerega je, in pa način predelave v moko. Za ta svoja razmišljanja vzemimo pšenično, to je našo najvažnejšo, po vsem svetu najbolj čislano in zato tudi najbolj razširjeno žitno vrsto.

Pšenično zrno namreč ni povsem istovrstna snov, kakor n. pr. košček krede, ampak je iz štirih različnih sestavnih delov, ki jih z golim očesom ne moremo razločevati. Treba je zrno pregledati, celo in prerezano, pod drobnogledom. Tu opazimo razločno, da je od zunaj odeto s pretenkimi slamnatimi kožicami, ki so zlepljene z nekim lepivom (cerealini). Te kožice so sestavljene iz same staničnine, rečemo lahko iz neprebavne slame. Njih namen je, da varujejo notranjost zrna pred zunanjimi poškodbami in vplivi, zlasti pred vlago. Primerjali bi jih lahko z obleko, ki ne spada k bistvu telesa, pa je vendar potrebna.

Pod to zunanjo slamnato obleko pa je kožica, ki ji pravimo satovnica (aleuronska plast) in ki bi jo lahko primerjali s kožo našega telesa. Ta plast je pa že bistveni, sestavni del žitnega zrna, v našem primeru pšeničnega zrna, kakor je koža bistveni del telesa. Ta kožica ima v sebi najdragocenejše snovi, ki pridejo v poštev v človeški prehrani, in sicer: beljakovine, rudninske snovi, vitamine in tolšče.

Na topem koncu zrna je globelica, v kateri se nahaja klica (kalček). Tudi ta ima v sebi precej prej imenovanih snovi, ki šele dajejo žitu pravo vrednost kot živilu in ki so edino v tej kožici in v klici obilo nakopičene.

Pod to kožico je jedro, ki je po večini iz samega nepopolnega škroba brez beljakovin, brez rudninskih snovi in brez vitaminov.

Kdor teh sestavin žitnega zrna ne pozna, misli, da so v jedru žitnega zrna snovi, ki jih ima vsako zrno v sebi, kakor vidimo to n. pr. pri orehih, pri lešnikih, pri mandeljnih in sploh pri vseh plodovih lupi-

nastega plemena. Pri žitu ni tako. Žitno jedro je zgolj škrob. Beljakovine, rudninske snovi in vitamini se pa nahajajo le v kožici satovnici, v katero je odeto jedro, in pa v klici.

V prejšnjih dobah, ko je bila mlinarska obrt še preprosta, so delali iz žita moko na čisto enostaven, povsem naraven način tako, da so zrnje kakorkoli bolj ali manj zdrobili, ne da bi bili zmlevek sejali. Približno tako moko delajo še dandanes najpreprostejši kmečki mlini, ako zmeljejo žito »na črno«. Jasno je samo ob sebi in za vsakogar umljivo, da dobé na ta način moko, ki ima v sebi vse sestavine žitnega zrnja. Iz take moke se speče sicer črn, toda tečen, redilen in zdrav kruh.

Eno samo, pa ne bistveno napako ima ta moka in kruh iz nje, da namreč preprost mlinar s svojimi enostavnimi pripravami ne more žitnega zrnja popolnoma očistiti in sleči z njega tistih vrhnjih, slamnatih kožic, ki zakrivajo satovnico. Zato je taka moka ostra, kruh iz nje bolj raskav in za razvajena, zmehkužena usta seveda preosat in težko užiten. Imam primeroma dosti prilike opazovati, kako se večini črn kruh upira prav zato, ker ga je treba krepko gristi, tega pa dandanes ljudje niso več vajeni. Ugaja jim bel, svež kruh ali žemlja, ker zdrkne sama po grlu, ne da bi jo bilo treba kdovekaj žvečiti. Ne marajo pa črnega kruha, ki se v ustih zdi pretrd in prepust in ga je treba gristi, čeprav je vprav krepko grizenje za zobe zelo koristno pa tudi drugače potrebno za dobro prebavo.

Ta pomanjkljivost črnega kruha (da je namreč precej grob in raskav) se pa vsaj deloma lahko odpravi, ako se taka debela, črna moka pred uporabo preseje in tako iz nje izločijo najbolj debeli otrobi, ki so po večini tista zunanja odeja žitnega zrna. Tako so delali od pamtiveka in tako delajo še dandanes, kjer še meljejo žito »na črno« in pečejo črn kruh. Taka črna moka pa je manj stanovitna, ne počaka toliko časa kakor bela in jo je zato treba kmalu porabiti. Toda, Bogu bodi potoženo, redki so že taki kraji, kjer bi bil v čisljih ta tečni, domači črn kruh. V naših gospodarskih prilikah so redke kmetske družine, kjer se je ohranila stara navada, da nosijo vsak teden domače žito v mlin in domačo moko iz mlina in da iz tiste moke pečejo redno enkrat ali dvakrat na teden domač črn kruh. Če bi šlo tako naprej, kakor je šlo nekaj časa, tedaj bodo kmalu že redke one gospodinje, ki znajo speči dober, domač črn kruh, in prav tako redki so že zdaj posli in delavci pa tudi domači otroci, ki radi jedó tak kruh. Črn kruh z vso svojo prirodno vsebino je prišel skoraj ob veljavo. Vse, kar leze in gre, hoče imeti bel, najrajši dvakrat na dan svež kruh. Pa ne samo po mestih in večjih krajih, ampak tudi že po kmetih.

Obžalovanja vredni so ljudje, ki v svoji nevednosti zametajo črn kruh. Seveda živi večina teh v prepričanju, da je bel kruh boljši in redilnejši od črnega. Pri vsem tem so pa nedolžni, ker le slepo posnemajo navade in razvade, ki prihajajo in se širijo iz mest in od premožnejših slojev, ne da bi se zavedali, kako napačno ravnaajo v veliko škodo posameznika in obenem tudi v škodo narodnega gospodarstva. Š. H.

KUHARICA

Kakavna juha.

Zmešaj v lončku polno kavno žlico kakava, kavno žlico sladkorja (ščepljanega sladkorja) in četrt litra mrzlega mleka. Posebej pa zavri četrt litra mleka in ko zavre, prilij zmešani kakao in dobro mešaj z motičem vse skupaj, da zavre. Napravi sneg enega beljaka, prideni pol žličice sladkorja in zakuhaj v zavreli kakao majhne žličnike in pusti, da vró dve do tri minute. Nato poberi žličnike v skledico in zlij nanje kakavno juho.

Fižolov piré s smetano.

Namoči zvečer četrt litra fižola, drugi dan ga zavri in takoj odcedi. Nato ga zalij s $\frac{3}{4}$ l vode in osoli. Kuhanega pretlači skozi sito ali cedilko, mu primešaj dve žlici kisle smetane, ga stresi v skledo in okraši po vrhu s čebulo, ki si jo zrezala na listke in v masti zarumenila. Postavi kot prihuho na mizo.

Ruska jed.

Nalij v lonec liter vode, $\frac{1}{4}$ kg govejega mesa (prsni koš), $\frac{1}{8}$ kg svežega svinjskega mesa ali kuretine, majhno glavo na debele rezance narezanega zelja in ohrovta, osoli in kuhaj do mehkega. Deni v kozo majhno žlico masti in v njej zarumeni žlico drobno zrezane čebule, jo potresi z žlico moke, premešaj in prilij juhe od zelja in vse skupaj stresi v lonec k zelju, prideni še ščepljanega popra in ko vse skupaj nekaj minut vre, stresi zelje v skledo, meso pa razreži in naloži vrhu zelja. Postavi kot samostojno jed s krompirjevo potico na mizo.

Mlečne žemlje za otroke.

V mrzli vodi napojeno žemljo ožmi, jo deni v lonček, prilij $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka, prideni za oreh sirovega masla, dobro zmešaj in kuhaj počasi 10 do 15 minut.

Pljučni puding.

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg telečjih, govejih ali svinjskih pljuč s koščkom korenja, korenino petršilja in s koščkom čebule. Kuhana pljuča prav drobno sesekljaj. Mešaj v skledi 4 dkg masti in dva rumenjaka, prideni eno, v vodi napojeno in ožeto žemljo ali kruh, pol žlice drobno zrezane in v masti precvrte čebule, ščepljanega popra, nekoliko soli, žličico zelenega petršilja, sneg dveh beljakov in dve žlici krušnih drobtin. Ko vse narahlo premešaš, stresi v dobro pomazan in z drobtinami potresen model, ki je za pudinge. Tudi ga lahko kuhaš v prtiču 30 do 40 minut. Postavi puding s kislim zeljem ali solato na mizo.

Dušena pesa.

Zreži na rezance debelo, oprano in olupljeno peso. Razgrej v kozi žlico masti, prideni zrezano peso, premešaj, prideni velik ščepljanega kumne, nekaj žlic vode in žlico vina ali kisa. Pokrij in duši do mehkega. Nato jo potresi s pol žlice moke, osoli, prilij nekaj žlic juhe in ko prevre, jo daj s krompirjevim pirejem na mizo.

Korenje v olju dušeno.

Kuhaj srednje debelo, oprano korenje četrt ure. Nato ga ostrgaj in zreži na rezance. Deni v kozo

tri žlice olja in drobno zrezano čebulo, ki jo nekoliko praži, prideni zrezano korenje, nekaj žlic tople vode, nekoliko soli in velik ščepljanega kumne; premešaj, pokrij in duši korenje do mehkega. Nato prideni pretlačen paradižnik, žlico drobno zrezanega zelenega petršilja, osoli in ko vse prevre, postavi kot samostojno jed s kašnatim pirejem na mizo.

Polenovka v olju pražena.

Pol kilograma polenovke prevri, jo ocedi in poberi z nje kožo in kosti. Deni v kozo osnaženo polenovko, štiri žlice olja, dva stroka strtega česna, dve žlici paradižnikove mezge, pest krušnih drobtin, dve žlici vode, potrebno soli, žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in čebule. Pokrij in praži pol ure in jo postavi s kislim zeljem na mizo.

Jabolčni narastek.

Mešaj 5 dkg sirovega masla, 5 dkg sladkorja, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, dva rumenjaka, žlico drobtin, 2 do 3 dkg zmletih mandeljev ali lešnikov in sneg dveh beljakov. Namaži skledo za narastke in stresi vanjo polovico dušenih in nekoliko ohlajenih jabolok, vrh jabolok polovico nadeva, nato zopet jabolka in na vrh nadev. Peci v srednje vroči pečici 30 do 40 minut. — Jabolka pa takole pripravi: Olupi 40 dkg jabolok, jih zreži na kocke, deni v kozo, prilij žlico vina ali ruma, žlico vode in sladkorja in jih duši na pol.

Medeni rožičev nadev.

Nastrgaj (naribaj) $\frac{1}{4}$ kg rožičev, izberi pečke. Deni v kozo dve žlici medu in $\frac{1}{8}$ l mleka. Ko zavre, prideni presejane rožiče (presej jih na krušnem strgalniku), premešaj in takoj odstavi. Nato primešaj rožičem za oreh masla, žlico ruma, žličico drobno zrezanih limonovih ali pomarančnih olupkov, ščepljanega cimeta in sneg enega beljaka.

Kremov zavitek (štrukelj).

Napravi raztegnjeno vlečeno testo iz $\frac{1}{2}$ l moke, $\frac{1}{8}$ l mlačne vode, za oreh masti ali žlico olja, drobnega jajca in prav malo soli. Testo dobro vnetaj, napravi hlebček, ga položi na z moko potreseno desko in ga pokrij vsaj za pol ure, da testo nekoliko počije. Nato pripravi tale nadev: Deni v kozo 5 dkg sirovega masla in ko se prav malo razpusti, prideni dve polni žlici moke, dobro premešaj, prilij $\frac{1}{8}$ l mlačnega mleka in zopet dobro zmešaj, da se testo odloči od kože. Nato ga postavi na hladno, da se nekoliko ohladi. V ohlajeno deni dve žlici kisle smetane, tri rumenjake in žličico drobno zrezane limonove lupine in vse dobro mešaj četrt ure, nakar primešaj sneg treh beljakov. S tem nadevom namaži raztegnjeno testo, ga potresi z dvema pestema opranih rozin in pestjo sladkorja. Testo zvij, ga položi v dobro pomazano pekačo, pomaži po vrhu s smetano in ga peci pol ure v srednje vroči pečici. Pečeni štrukelj zreži na poševne kose in postavi politega s kremo na mizo (za šest oseb).

K r e m a. Mešaj pet minut v globoki kozi jajce, rumenjaka, žlico sladkorja, kavno žlico riževe moke in pol zavitka adrianijskega sladkorja. Nato prilij $\frac{3}{8}$ l mleka in mešaj na ognjišču, da se zgosti in naraste.

M. R.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Kako izgine novce.

Pritrdi si na nohet srednjega prsta malo s terpeninom pomešanega voska. Na dlan položi kolikor mogoče majhen novce (n. pr. za 50 par) in reci, da je to začaran novce, ki izgine, če mu ukažeš. Nato naredi pest, zavihti z roko po zraku in obenem kaj zamrmraj. Medtem pritisni nohet sredinca na novce, ki se bo prijel nohta. Če dlan nato odpreš, ne bo več novca na dlani.

Novce se seli iz roke v roko.

Za to umetnijo vzemi dva majhna novca (n. pr. za 50 par). Enega teh novcev pokaži in ga položi na mizo. Drugega si pa že prej pritrdi z voskom, ki je nekoliko pomešan s terpeninom, na nohet sredinca leve roke tako, da ga ni mogoče videti, če je dlan odprta in je hrbet prstov obrnjen proč od gledavcev. Prav tako imaš pa tudi na nohtu sredinca desne roke pritrjenega nekoliko voska. Sedaj položi vpricho gledavcev novce, ki je ležal na mizi, na dlan desne roke tako, da ga boš lahko dosegel z nohtom sredinca. Nato pokaži gledavcem obe odprti dlani; na desni je novce in leva je prazna, na kar še prav posebno opozori. Sedaj zapri obe roki; pri tem pa pritisni nohet desnega sredinca na novce, da se ga prime; s kazavcem leve roke pa odlušči novce z levega sredinca, ki obleži na levi dlani. Če potem roki zopet odpreš, bo desna dlan prazna, na levi dlani pa leži novce.

Kako odpihneš od štirih koščkov papirja samo tri.

To sicer ni umetnost, ampak gola šala, ki pa vzbudi vendar precej smeha. Raztrgaj košček papirja na štiri manjše koščke in si jih položi na dlan leve roke. Nato reci navzočnim, da znaš tako pihniti, da trije koščki odfrčé, eden pa ostane na dlani. Da bo še bolj zanimivo, vprašaj družbo, kateri košček naj ostane na dlani. Ko ti ga pokažejo, globoko vdihni, kakor bi si nabiral mnogo sape, potem pa z vso silo pihni v papirčke, za hip prej pa položi hitro kazalec desne roke na pokazani košček. Ostali trije bodo odleteli, ta pa bo ostal na dlani.

Kako z zavezanimi očmi pokažeš pravi novce.

Na mizo položi štiri ali pet različnih novcev precej enake velikosti, ki pa se morajo dobro ločiti drug od drugega n. pr. da so novci različnih držav ali da se ločijo po letnicah. Nato reci navzočnim, da boš z zavezanimi očmi ugenil, kateri novce bo kdo odvezel. Sedaj naj ti kdo iz družbe prav trdno zaveže oči. Ko se je to zgodilo, naj vzame kdo en novce z mize in naj ga prav trdno drži v pesti, da mu ga kdo ne vzame. Da ga bo še bolj stisnil, naj ti dá potipati roko,

v kateri ga drži, češ, da se moraš prepričati, če je novce res dobro spravljeno. Nato naj kdo vrže ostale novce v klobuk, ki ga imaš pripravljenega; novce nekaj časa dobro pretresaj. Ko se ti zdi dovolj pretresanja, postavi klobuk na mizo in tisti, ki je držal novce v roki, naj tudi tistega vrže v klobuk. Nato sezi vanj in prav hitro boš prinesel pravi novce iz klobuka in ga pokazal navzočnim. — Kako si ga tako hitro spoznal? Ker ga je nekdo držal nekaj časa v roki, se je toliko ogrel, da si ga prav lahko ločil od ostalih, ki so bili mrzli.

*

Tolažba.

M o ž (ženi, ki joče): »Draga žena, nehaj že vendar jokati, saj je stanovanje že tako vlažno!«

Velika nesreča.

Milica (materi): »Pomisli vendar, mama, pri Dolenčevih so štiri osebe hkrati umrle!«

M a m a : »Kaj pa blebetaš?«

Milica : »Saj se tukaj bere, da je umrla srčno ljubljena gospa, mati, sestra in teta.«

Krasotica.

»Kakor mi torej dopovedujete, je kandidatinja dobra gospodinja, dobro kuha, šiva, krpa, ne pleše in ima pol milijona premoženja. Ali bi ne mogel videti tudi njene slike?«

Ženitni posredovavec : »Tako, prosim, gospod! Samo izvolite popiti ta čas nekaj kozarčkov tegale izbornega ruma!«

Ž e n a (možu): »Kupila sem pripravo za kuho, s katero prihranimo petdeset odstotkov premoga.«

M o ž : »Potem kupi še eno tako pripravo, bomo prihranili ves premog.«

*

P o l i c a j : »Kak vrišč pa delate tu pred gostilno?«
»Gostilničarka me je vrgla na cesto. Jaz pa hočem spet noter.«

»Pojdite rajši domov!«

»Saj hočem, a gostilničarka je moja žena.«

*

A n i c a : »Jaz poročim samo moža, ki je premetenejši od mene.«

M a n i c a : »Izbirčna pa res nisi.«

*

O č e (snubcu): »Kakor vidim, prosite za roko moje hčerke.«

S n u b e c : »Ne, gospod, prosil bi za celo.«

*

Kmet pride k odvetniku in mu pripoveduje neko pravdno zadevo v vseh podrobnostih. Ko konča, reče odvetnik: »Pravdo bomo pač težko dobili.«

Kmet : »To sem namreč hotel vedeti, gospod dohtar, jaz sem namreč oni drugi kmet.«

*

Gospod (družbi): »Šalo vam bom povedal, ali pa sem jo že.«

Nekdo iz med družbe : »Ali je šala dobra?«

Gospod : »Da!«

Isti nekdo : »Potem je pa gotovo še niste povedali!«

UGANKE

Ureja Josip Novak

Pečat Otokarja II.

(R. K., Ljubljana.)

Vremenska uganka za marec.

(Miroljub, Vižmarje.)

Skakalnica, varstvo, Maruška, leca, ozeblina, kolesce, slanina, mesečnost, travnik, Sodoma, slepota, nasutje, ošjnik. — Vzemi iz vsake besede dve zaporedni črki, pa dobiš vremenski pregovor.

Zagonetka.

(Radoš, Stari trg.)

Lžigdm, kmv, bciv, šzuned, ragdfj, lzhu.

Ključ: + 1, + 2, + 3 itd.

Črkovnica.

(Franjo Tanjšek, Št. Andraž.)

o j i m ž i
v z i z a v
s a v i s i
i p i ž e s
z h i j o v
a p e s a n

Zlogovnica.

(Janko Moder, Dol.)

Iz zlogov: bar, bo, če, dan, do, dvo, ist, ja, je, jor, le, le, lov, mi, mi, mus, na, ni, o, rač, re, rec, ri, slov, ur, vec sestavi naslednje besede: 1. žensko ime, 2. delavec, 3. vas na Gorenjskem, 4. zabava, 5. znana ožina, 6. sesavec, 7. reka v Palestini, 8. zapisnik, 9. poslopje, 10. prerok. V prvi vrsti od zgoraj navzdol in v četrti vrsti od spodaj navzgor bereš pregovor.

Sestavljen čarobni kvadrat.

(M—b, Ljubljana.)

I.	1.	II.
r	a	k o
		č
a	d	o o č
2.	v	o a r
č	o	a k p
		s
III.	4.	IV.
o	s	p t

Vstavi v zgornji kvadrat manjkajoče črke tako, da boš dobil osem čarobnih kvadratov in en čaroben križ, t. j. da boš bral v vsakem liku iste besede vodoravno in navpično.

Kjer ni vstavljene nobene črke, postavi besede nastopnega pomena:

Večji kvadrati: I. naslov turškega poglavarja, ločilo; II. del gledališča, vrata; III. svetopisemska oseba, postaja južne železnice; IV. jama, egiptičansko božanstvo.

Manjši kvadrati: 1. ptica, poslanec; 2. mesec, vodna naprava; 3. izvir svetlobe, pijača; 4. rudnina, del glave.

Križ: rokodelec, dajatev.

Za 19. marec.

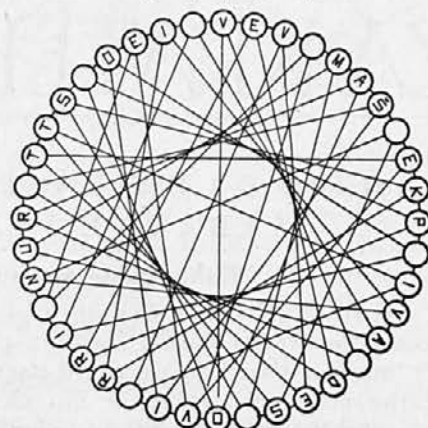
(Planina, Kranj.)

KŽVTŽHA-A
UIHSMOΔ-M-
S-NŽČIŽŽR
-AKDŠODUH-
IR-CIPMR-
CHUDBND-M-
S-BIVIPND.

Mreža.

(M—b, Ljubljana.)

Skrit rek.

(I. P., Bukovje.)

O. Senica-Vider, Boč.

Številnica.

(Janko Moder, Dol.)

1, 2, 3, 4 — 1, 4, 5, 6 — 1, 2, 3, 4 — 1, 4, 7, 6. — Ključ: 1, 2, 7 rastlina; 5, 6, 3, 4 del glave.

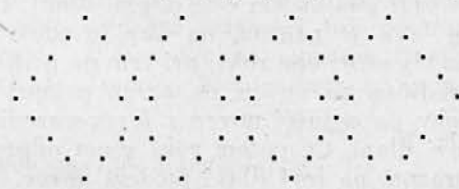
Izluščevalnica.

(Radoš, Stari trg.)

Abaa daca=dačaca čbaca
ddca čbba ačcauč dabba

Zemljepisna uganka.

(—ak, Ljubljana.)

Ba, ba, bin, če, dan, glej, hač, ja, jek, kin, klo, ko, la, lan, lin, mi, mo, na, na, nat, nis, nos, o, os, ret, se, sel, su, šin, ško, te, tu. — Iz teh zlogov sestavi 16 zemljepisnih imen ter jih postavi v gorenji lik tako, da boš bral dobljena imena od vrha poševno na levo in desno ter od leve in desne poševno navzdol. Začetnice in končnice ter črke v križiščih so vedno skupne za dve imeni.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v februarski številki.

Ura. Večji kazalec kaže na črko v zunanjem krogu, torej »U«; manjši kazalec kaže na srednji krog, črko »R«, in najmanjši, podaljšek večjega, kaže na najmanjši krog, torej na črko »A«. Začnemo zopet kakor tekó kazalci, v prvem krogu »Z«, v drugem »A«, v tretjem »U« itd., da dobimo: Ura zamujena ne povrne se nikoli več nobena.

Mozaik. Sad najgloblje spoznanja, ki razum uklanja volji danes kot pred tisoč leti, kje zori? — V trpljenja soli. A. Medved.

Dopolnilna uganka. Sreda, sodra, strah, sliva, sodar. — Drava.

Zajček. Ključ so zajčkovi brki. Vzemi vsaki tretji par črk od leve proti desni, začenši pri zajčkovih šapah, pa dobiš: Kdor se narave drži, malo boleznj trpi.

Besedna uganka. V prvi besedi prečrtaj eno črko (r), v drugi dve (v, u), v tretji zopet eno, itd., ostane: Kogar hoče sreča končati, ga prej razvadi kot neumna mati.

Posetnica. Poravnajte naročnino!

Krogi. Jemlji iz zunanjšega kroga po tri črke, iz srednjega po dve črki in iz notranjšega po eno, pa dobiš: Kdor hoče zapovedovati, mora znati ubogati.

Vremenska uganka za februar. Namesto navedenih črk vzemi vedno naslednjo v abecedi, pa dobiš: Svečan zelen, april snežen.

Konjiček.

Pravično se ne zdi mi to, poti se jih in orje sto, a žanje eden in uživa. Jos. Stritar.

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrtletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladikev v Celju.** — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 5191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik **Josip Novak** v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A M A R Č N E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Zlomljena smučka (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Domo-tožje (Matija Malešič) — Peter Sila (Janez Rožencvet)

PESMI: Mladost (France Novšak) — Vabilo; Nad breznom; Na brvi volje (Vinko Žitnik) — Mrtva ljubezen; Rudarjev pogreb; Starec (Gustav Strniša) — Predpomladna (Draga Kranjc) — Mamica, povej! (Zdravko Ocvirk) — Noč (Joža Vovk) — Večer (Ciril Fabjan) — Blatni brat (Lojze Fajdiga) — Delavska lirika (Milan Šega)

POLJUDNI SPISI: Moj dunaj (Anton Komar) — Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (Fr. Stelè) — Žalosten in nevaren poklic (Bogdan Kazak) — Tretje poglavje: Spomini (dr. J. Plečnik)

PISANO POLJE: Jera Prešernova (Tomo Zupan) — Vrste rasti in oblike človeškega telesa († dr. Fran Čibej) — Grafiki Wl. Skoczylas (K. Dobida) — Narodno gledališče v Ljubljani (L. A.) — Nove knjige

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Naš vsakdanji kruh (Š. H.) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotichek in zabavne igre — Šale — Uganke

SLIKE: Wl. Skoczylas: Perice; Janošik z ljubico; Božja milost; Sandomierz; Motiv iz Italije; Podhališka krajina; Dvorec; Junakova glava; »Janošikovo ime nikdar ne izgine«; Cerkev Device Marije v Varšavi — Božidar Jakac: Zlata Gjungjenac-Gavella — Iz cerkvenega slikarstva: Notranjščina troladijske dvoranske stavbe na Ptujski gori; slikani obok ladje cerkve v Št. Rupertu na Dolenjskem; slikarija oboka ladje župne cerkve v Škofji Loki — Fotografiji: Pomladni viharji; Znanivke pomladi (Fr. Krašovec)

Vse cenjene naročnike obveščamo, da je knjigoveznica Mohorjeve tiskarne izvršila po osnutku Slavka Pengova

ORIGINALNE PLATNICE ZA »MLADIKO«

Platnice same stanejo Din 30,—, platnice z vezavo vred pa Din 40,—.

S tem smo oskrbeli našemu listu tudi trpežno, lepo zunanost in bodo vezani letniki »Mladike« v okras vsaki, tudi najbolj razkošni knjižnici.

Kdor ima še kaj nevezanih letnikov »Mladike«, naj jih pošlje v vezavo

UPRAVI »MLADIKE« CELJE, PREŠERNOVA UL.

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Mrtvi menih. Zgodba gornjegrajskega hribovja. Josip Korban. Založil Franc Leskovšek, 1955. Tiskala Zvezua tiskarna v Celju.

Uvod v ekonomsko vedo. Dr. Aleksander Bilimovič. Kosmos. Izdala in založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1955.

Čez steno. Povest. Ivan Bučer. Mohorjeve knjižnice 65. zvezek. Celje 1954.

Josip Murn-Aleksandrov: Izbrani spisi. Uredila Silva Trdina. Izdala in založila Tisk. zadruga v Ljubljani, 1955.

Moja pot. Francè Kralj. Slovenske poti 12. zvezek. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1955.

V založbi Družbe sv. Mohorja v Celju bo izšla okrog velike noči prevažna in sodobna

KNJIGA O BOGU

ki jo je spisal naš filozof univerzitetni profesor **dr. France Veber**. Pisatelj, ki ni teolog, nam opisuje v tem delu, kako si utira pot do Boga. To knjigo mora brati vsak izobraženec, tudi tisti, ki misli, da se vera v Boga ne dá združiti s pravo izobrazbo in znanstveno miselnostjo. Knjiga bo obsegala okrog 450 strani in bo vkljub temu, da je to prvovrstno znanstveno delo, ki je natisnjeno v omejeni nakladi, stala broširana za člane Mohorjeve družbe samo Din 81.—, v platno vezana pa bo stala Din 95.—. Točni naročniki Mladike dobé to knjigo tudi na odplačevanje. Na zahtevo pošljemo brezplačno podroben prospekt o knjigi.

.....

Še pred veliko nočjo bo izdala Družba sv. Mohorja knjigo **dr. Jožeta Pogačnika**

VELIKI TEDEN

ki jo bodo zlasti oni, ki se udeležujejo cerkvenih molitev in obredov v velikem tednu, z veseljem pozdravili. Liturgija katoliške Cerkve vsebuje baš v velikem tednu — od velikega četrtega do vstajenja — neizmerno bogate zaklade. Odslej bo vsakomur omogočeno, da jih z razumevanjem in ljubeznijo zasleduje. V platno vezana knjiga z rdečo obrezo stane za člane Mohorjeve družbe Din 20.—, v pegamoid vezana z zlato obrezo Din 50.—. Knjigo naročajte pri Družbi sv. Mohorja v Celju.

.....

„MLADIKA“ SVOJIM NAROČNIKOM!

V IV. skupini so tele knjige:

1. **Kopatin: PASIJONSKI MOLITVENIK.** Knjižica lične zunanosti vsebuje vse vsakdanje in običajne molitve, razen tega še premišljevanja za velikonočno dobo. (Molitvenik je vezan v črno platno in ima rdečo obrezo.)
2. **Dr. P. Tominec: SONCE IN SENCE.** 176 strani. Zagovori krščanske vere, v katerih ovrže pisatelj običajne trditve brezvercev. Zelo zanimivo berivo.
3. **Kocijančič: KRISTUSOVO ŽIVLJENJE IN SMRT.** Knjiga v dveh delih. Obsega nad 1000 strani velikega formata. Te knjige so za velikonočno dobo posebno primerne in stanejo sicer Din 68.—. Naročniki »Mladike« pa jih dobé po izredno nižani ceni Din 27.— (za poštnino je treba doplačati Din 12.—). Ne zamudite ugodne prilike in naročite to zanimivo skupino takoj! Kdor želi knjige vezane, naj doplača Din 39.—.